

NÉPESSÉG, KÖZEGÉSZSÉG

Az egyes törvényhatóságok és országrészek kiszámított népessége 1939 július közepén.

Le nombre, établi par calcul, de la population des comitats, villes autonomes et régions de Hongrie au milieu de juillet 1939.

A kárpátaljai népösszeírás előzetes adatainak nemrégén történt közzététele¹⁾ módot nyújtott arra is, hogy e népösszeírás időpontjára: 1939 július 15-ére megközelítő pontossággal kiszámítsuk a *megnagyobbodott Csonka-Magyarország egész lakosságának a számát*. Akkor ez a számítás csak a trianoni és a visszacsatolt területre vonatkozó részösszegek keretében készülhetett el. Közvetlenül a kárpátaljai előzetes adatok közlése után azonban *törvényhatósági* tagolásban is megállapítást nyert az 1939 július közepi lakosság szám. Újabban egyre több oldalról keresik a megyei lélekszámokat. Indokolt tehát, hogy ezeket a részletadatokat fogyatékoságaik ellenére a Szemle hasábjain is bemutassuk.

A Központi Statisztikai Hivatal rendszerint az egyes évek közepére és végére számítja ki a vármegyék és tj. városok lakosainak számát.²⁾ Mint-hogy egy ily számításra Kárpátalját illetően az 1939 július 15-i népösszeírás az egyetlen szilárd támpont, a többi területegység lakosainak számát is *erre az időpontra* kellett kiszámítani. A Szemlében már utaltunk arra,³⁾ hogy az *elvégzett számítás nem egynemű részleteredmények összege*. A Kárpátalját illetően ugyanis az 1939 július 15-i népösszeírásnak a *polgári népességre* vonatkozó előzetes lélekszámeredményét adja meg. Az egyes törvényhatóságoknak a bécsi döntés alapján visszacsatolt felvidéki terület-szalaghoz tartozó részei tekintetében az 1938 december 15-i népösszeírásnak ugyancsak a *polgári lakosságra* vonatkozó (végleges) eredményeiből indul ki; ehhez az adathoz adtuk hozzá azután (kis részben becslés segítségével) az 1938 dec. 16. és 1939 júl. 15. közötti természetes szaporulatot (az ugyanezen időpont alatt bekövetkezett vándorlások figyelembevételére viszont nem volt támpontunk). A törvényhatóságok trianoni darabjaira vonatkozóan pedig a számítás az 1930-as népszámlálás egész lakosság-számát (*polgári és katonai népesség együtt*) veszi alapul s ezt a számot növeli az azóta (1931 jan. 1. és 1939 júl. 15. közt) bekövetkezett természetes népgyarapodással, de levonva belőle az előző évtized vándorlási hiányának arányában, tehát teljesen *becslésszerűen* kiszámított kivándorlási veszteségeket.

¹⁾ L.: M. Stat. Szemle 1939. évf. 939—960. l.

²⁾ A számítás módját illetően v. ö.: Magyarország lélekszámának és nyers népmozgalmi arányszámainak számítási módjai s alakulásuk 1930 óta. M. Stat. Szemle 1937. évf. 545—549. l.

³⁾ V. ö.: M. Stat. Szemle 1939. évf. 944. l.

A Szemlében már közölt országos végadat szerint¹⁾ a megnagyobbodott Csonka-Magyarország fenti alapon kiszámított 1939 július 15-i (előzetes) lélekszáma 10,822.369 fő volt; a *törvényhatósági részletszámítások során ez az adat kissé lefelé: 10,817.286-ra módosult.*²⁾ (Ha azonban a kárpátaljai népösszeírásnak és az 1939 első félévi természetes népszaporodásának előzetes adatai helyett a még rendelkezésre nem álló végleges eredményeket vehettük volna alapul, a lélekszám valószínűleg elérte volna a 10,825.000 főt.) Említettük már, hogy az inkább minimális, mintsem maximális számításnál a trianoni részt illetően az előző évtized minden egyes évére eső vándorlási veszteségnek megfelelő összeget a folyó évtized egyes éveiben (ill. legutolsó félévében) is változatlan nagyságban levontuk az évről-évre a természetes szaporulattal nagyobbodó lélekszámadatakból. Ha mármost abból a talán nem egészen indokolatlan feltevésből indulunk ki, hogy 1930 után csonka-hazánknak nem volt vándorlási vesztesége, a lakosság 1939 július közepi számát a megadott adatnál valamivel még magasabbra, *mintegy 10·9 millióra becsülhetjük*, ami egyben azt is jelentené, hogy a 117.146 négyzetkilométernyi mai Magyarország átlagos népsűrűsége valamivel a táblázatban kimutatott adat (négyzetkilométerenkint 92·4 fő) fölé (kb. 93 lélekre) emelkednék.

Táblázatunknak *nemcsak országos végeredményét, hanem törvényhatósági részleteit sem tekintetjük teljes értékűnek*. Hiszen egyrészt a visszacsatolt felvidéki (és kárpátaljai) terület, másrészt a trianoni országdarab közt a felszabadulás után megindult belső népáramlás figyelembevételére egyáltalában nem volt mód; a számításnak ez egyik tagadhatatlan szépséghibája. Még súlyosabban esik latba az, hogy *a visszatért részekben végrehajtott* népösszeírásokból a katonaság teljesen, sőt részben még a közalkalmazott réteg is hiányzott. Ezekben a területeken a lakosság összes száma e szerint minden valószínűség szerint magasabb a táblázatban kimutatott, azonban csak a polgári népességre vonatkozó (hiányos) adatnál. A három kárpátaljai közigazgatási kirendeltségre ez persze csak szerényebb mértékben áll; de annál inkább vonatkozik Kassa, Komárom és Ungvár tj. városokra. Az ezeknek a területeknek

¹⁾ V. ö.: M. Stat. Szemle 1939. évf. 944. l.

²⁾ Mégpedig a bécsi döntés alapján visszacsatolt területnek eredetileg 1,049.521 főben megadott összege csökkent 1,044.438-ra.

A megnagyobbodott Csonka-Magyarország területe, 1939 július 15-i népessége és népsűrűsége törvényhatóságok és országrészek szerint.

Superficie, population et densité de la population de la Hongrie agrandie, suivant les comitats, les villes autonomes et les régions, au 15 juillet 1939.

(Előzetes adatok. — *Chiffres provisoires.*)

Vármegye*, t.jv. város* <i>Comitats et villes autonomes*</i>	Terület (km ²) ¹⁾ <i>Superficie</i>	Lélekszám 1939. VII. 15.-i) <i>Population</i> au 15 juill. 1939	Népsűrűség (1 km ² -re) ¹⁾ <i>Densité de la</i> <i>pop. par km²</i>	Vármegye*, t.jv. város* <i>Comitats et villes autonomes*</i>	Terület (km ²) ¹⁾ <i>Superficie</i>	Lélekszám 1939. VII. 15.-i) <i>Population</i> au 15 juill. 1939	Népsűrűség (1 km ² -re) ¹⁾ <i>Densité de la</i> <i>pop. par km²</i>	
I. Kisalföld. — Petite Plaine.				IVa. Alsótiszántúl. — Sud de la région d'au-delà de la Tisza.				
Bars és Hont k. e. e. vm.	1.992	146.656	73·6	Békés vm.	3.681	340.473	92·5	
Esztergom vm.	1.074	101.927	94·9	Csanád, Arad és Torontál k. e. e. vm.	2.003	174.616	87·2	
Győr, Moson és Pozsony k. e. e. vm.	2.331	157.445	67·5	Csongrád vm.	1.885	147.815	78·4	
Győr t.jv.	54	51.164	947·0	Hódmezővásárhely t.jv.	761	59.021	77·6	
Komárom vm.	3.531	262.076	74·2	Szeged t.jv.	816	141.254	173·1	
Komárom t.jv.	26	26.267	1.000·8	Jász-Nagykun-Szolnok vm.	5.259	426.882	81·2	
Nyitra és Pozsony k. e. e. vm.	1.602	192.598	120·0	Összesen — Totaux	14.405	1.290.061	89·5	
Sopron vm.	1.810	141.582	78·2	IVb. Felsőtiszántúl. — Nord de la région d'au delà de la Tisza.				
Sopron t.jv.	130	35.957	276·6	Bereg és Ugocsa k. e. e. vm.	1.642	168.392	102·7	
Összesen — Totaux	12.550	1.115.672	88·8	Bihar vm.	2.771	184.488	66·6	
IIa. Alsódunántúl. Basse-Transdanubie.				Hajdu vm.	2.386	184.123	77·2	
Baranya vm.	3.943	251.540	63·8	Debrecen t.jv.	957	128.442	134·0	
Pécs t.jv.	71	73.887	1.041·0	Szabolcs vm.	4.669	431.699	92·5	
Somogy vm.	6.695	391.991	58·5	Szatmár vm.	1.747	138.231	79·0	
Tolna vm.	3.601	263.854	73·3	Összesen — Totaux	14.172	1.235.875	87·2	
Összesen — Totaux	14.310	981.272	68·6	IV. Tiszántúl összesen. — Ensemble de la région d'au delà de la Tisza				
IIb. Felsődunántúl. Haute-Transdanubie.				V. Északi dombos vidék. — Nord.				
Fejér vm.	4.008	230.800	57·5	Abauj-Torna vm.	2.848	163.125	57·4	
Székesfehérvár t.jv.	120	42.438	353·7	Kassa t.jv.	93	58.063	624·2	
Vas vm.	3.307	270.648	81·8	Borsod vm.	3.587	299.692	83·6	
Veszprém vm.	3.966	249.768	63·0	Miskolc t.jv.	53	67.566	1.274·0	
Zala vm.	4.866	370.201	76·1	Gömör és Kishont vm.	2.009	106.744	53·1	
Összesen — Totaux	16.267	1.163.855	71·5	Heves vm.	3.751	325.113	86·7	
II. Duna-túl összesen. — Transdanubie entière				Nógrád vm.	3.121	256.949	82·3	
IIIa. Nagy-Budapest²⁾ — Le Grand Budapest				Ung vm.	687	52.059	77·1	
IIIb. Duna-Tisza köze (Nagy-Budapest nélkül).³⁾ Région de Danube-et-Tisza (non compris le Grand Budapest).				Ungvár t.jv.	21	23.738	1.130·1	
Bács-Bodrog vm.	1.676	115.773	69·1	Zemplén vm.	2.377	198.256	83·4	
Baja t.jv.	200	31.879	159·4	Összesen — Totaux	18.542	1.551.305	83·6	
Pest-P.-S.-Kiskun vm.	11.555	997.753	86·3	VI. Kárpátalja. — Subcarpathie.				
Kecskemét t.jv.	939	83.837	89·3	<i>Circonscription administrative</i> { <i>közigazgatási kirendeltség</i> }	Beregi de Bereg.	2.827	190.079	67·2
Összesen — Totaux	14.370	1.229.242	85·5		Máramarosi de Máramaros	6.292	346.583	55·1
III. Duna-Tisza köze összesen. — Ensemble de la région de Danube-et-Tisza					Ungi d'Ung.	2.942	128.164	43·6
14.839					Összesen — Totaux			
2.814.920				12.061				
189·7				664.826				
				Magyarország összesen — Hongrie entière				
				117.146				
				10.817.286				
				92·4				

¹⁾ Előzetes adatok. — Terület: a trianoni részekre vonatkozóan az 1930. évi magyar népszámlálás alkalmával megállapított területnek és a visszacsatolt részeket illetően a legutolsó cseh-szlovák helységnévtárban közölt községi adatok alapján megállapított területnek az összege. — Lélekszám: a trianoni területet illetően az összes népességre vonatkozólag az 1930. évi népszámlálás adatai alapján s az 1931 jan. 1—1939 júl. 15-i természetes népszaporodás, valamint az előző évtized arányában számított vándorlási egyenleg (veszteség) figyelembevételével kiszámított lélekszám, a visszacsatolt felvidéki területsávot illetően a polgári népségre vonatkozólag az 1938 dec. 15-i népösszeírás alapján és az 1938 dec. 16—1939 júl. 15-i természetes szaporodás előzetes adata alapján kiszámított lélekszám, a visszatért kárpátaljai területet illetően az 1939 júl. 15-i népösszeírásnak a polgári népességre vonatkozó előzetes adata. — ²⁾ Csak Budapest: terület 207 km², lélekszám 1.071.578; népsűrűség (1 km²-re) 5.178·0. — ³⁾ Duna-Tisza köze (Budapest nélkül): terület 14.632 km²; lélekszám 1.743.342; népsűrűség (1 km²-re) 119·1. — ⁴⁾ A nem egészen egyenmő részletadatok végösszege; az adat a M. Stat. Szemle 1939. évf. 944. lapján közölt eredménytől némileg eltér.

^{*}) Vm. = comitat. — T.jv. = ville autonome.

(városoknak) a lélekszámából hiányzó lakosság azután táblázatunknak a trianoni törvényhatóságokról, ill. megyerészekről kimutatott lélekszámában foglal helyet.¹⁾ A trianoni törvényhatóságok (megye-

részek) adatai azonban ezen túlmenően sem teljesen hibátlanok: megállapításuknál a természetes nép-növekedés biztos adatain kívül becslésszerűen vándorlási különbözetüket is számba kellett venni; már-

¹⁾ A visszacsatolt részek adataiból kimaradt (valószínűleg nem túl nagy számú) katonai stb.

népesség ugyanis túlnyomórésztben a trianoni területről származott oda.

pedig az utóbbit az előző évtized megyénként kiszámított vándorlási különbözetei arányában lehetett csak tekintetbe venni. Ez okból adataink kivált ott bizonytalanok, ahol a belső népáramlás időről-időre ingadozóan alakul (így pl. Budapesten és környékén).

A vázolt számítás a további lélekszám stb. mérlegeléseknek és kiszámításoknak s arányszámításoknak egyetlen alapja. Táblázatunk ezért az egyes törvényhatóságok és országrészek adatait az utolsó egységig kiszámítva közli. Az említett kisebb-nagyobb hibaforrásokra való tekintettel azonban a gyakorlatban helyesebb ezeket az adatokat (felfelé vagy lefelé) ezerre kikerekíteni.

A tábla törvényhatósági adatai az egyes megyék trianoni és felszabadult részeit egybefoglalva adják meg. Az országrészek tekintetében az összeállítás a Központi Statisztikai Hivatal által ezidőszert alkalmazott és a Szemle folyó évfolyamában már részletebben ismerttetett¹⁾ beosztáson nyugszik; azzal a különbséggel azonban, hogy természetesen kibővült a Magyar Szent Koronához azóta visszatért Kárpátaljával és azonkívül a Dunántúlt, a Duna-Tisza közét és a Tiszántúlt két-két részre²⁾ továbbtagolja. Kilenc részre oszló országrészbeosztásunk

egyébként egyelőre még elkerülhetetlen okokból szigorúan a törvényhatósági határokhoz simul, de így is elég egyenletes, arányos és viszonylag egynemű darabokra vágja csonka-hazánk némileg teljesebbé vált testét. Természetesen az egymástól amúgy is elütő kamarai és egyéb beosztásoktól némileg eltér;¹⁾ a népességi tagolásoknál azonban más szempontokat is figyelembe kell venni,²⁾ mint amelyek például a mezőgazdasági kamarai beosztásnál irányadók voltak. Egyébként ismételtén is hangsúlyozzuk, hogy adandó alkalommal (esetleg pl. a kárpátaljai közigazgatási kirendeltségek határainak véglegesítésekor) e statisztikai országrész-beosztás felülvizsgálására is sor kerülhet, mint ahogy nem mondhatunk le arról sem, hogy adatainkat részletesebb tanulmányok során kevésbé merev gazdaságföldrajzi egységek szerint is ne csoportosítsuk.

Az egyes vármegyék és tj. városok elütő területi és lélekszámnagyságáról, valamint népsűrűségi különbségeiről a népszámlálási közleményekben és a Szemle számaiban is több ízben esett szó. A tábla adatait tehát könnyebb áttekintés céljából csak az országrészekre vonatkozó eredmények egybesűrítésével egészítjük ki:

Sor- szám	Országrész	T e r ü l e t (km ²)		Lélekszám 1939 júl. 15.		Nép- sűrűség 1km ² -re
		s z á m	%	s z á m	%	
(1)	I. Kisalföld	12.550	10·7	1,115.672	10·3	88·8
(2)	IIa. Alsódunántúl	14.310	12·2	981.272	9·1	68·6
(3)	IIb. Felsődunántúl	16.267	13·9	1,163.855	10·8	71·5
(2+3)	II. együtt	30.577	26·1	2,145.127	19·9	70·2
(4)	IIIa. Nagy-Budapest ¹⁾	469	0·4	1,585.678	14·7	3.380·9
(5)	IIIb. Duna-Tisza köze (Nagy-Budapest nélkül) ²⁾	14.370	12·3	1,229.242	11·4	85·5
(4+5)	III. együtt	14.839	12·7	2,814.920	26·1	189·7
(6)	IVa. Alsótiszántúl	14.405	12·3	1,290.061	11·9	89·5
(7)	IVb. Felsőtiszántúl	14.172	12·1	1,235.375	11·4	87·2
(6+7)	IV. együtt	28.577	24·4	2,525.436	23·3	88·4
(8)	V. Északi dombosvidék	18.542	15·8	1,551.305	14·3	83·6
(9)	VI. Kárpátalja	12.061	10·3	664.826	6·1	55·1
	Mai Magyarország	117.146	100·0	10,817.286	100·0	92·4

¹⁾ Csak Budapest: terület 207 km²; lélekszám 1,071.578; népsűrűség (1 km²-re) 5.178·0. — ²⁾ Duna-Tisza köze Budapest nélkül: terület 14.632 km²; lélekszám 1,743.342; népsűrűség (1 km²-re) 119·1.

Nyilvánvaló, hogy a területre legkisebb országrész: Nagy-Budapest a legsűrűbben lakott — városias népsűrűségét helyesen nem is mérhetjük össze a „vidéki“ jellegű többi országrészével —, sőt lakosainak a száma is meghaladja valamelyest a jóval nagyobb területű országrészekét. Az utóbbiak viszont kiterjedés és népesség dolgában egymás közt meglehetősen arányosan oszlanak meg. Népsűrűségükben ugyan mutatkozik különbség, — így a két végletet képviselő Alsótiszántúl (1 km²-re 89·5 lélek) és a Kárpátalja (55·1) közt — s néhány tagadhatatlanul

jellegzetes vonást is elárulnak (ilyen pl. a Kisalföld, Alsó- és a Felsőtiszántúl magasabb, az Alsó- és a Felsődunántúl alacsonyabb népsűrűsége); nem szabad azonban szem elől téveszteni azt sem, hogy a nyers népsűrűségi számoknak csak korlátozott a tájékoztató ereje. Hiszen például legutóbb visszatért kincünket, a hegyek borította Kárpátalját nyers népsűrűségi hányadosának alacsonysága ellenére a való helyzetnek megfelelően a sűrűbben benépesített területrészek közé kell soroznunk. Th. L. dr.

¹⁾ V. ö.: M. Stat. Szemle 1939. évf. 105—106. l.
²⁾ Ú. m. Alsó- és Felsődunántúl; Duna-Tisza köze és Nagy-Budapest; Alsó- és Felsőtiszántúl.

¹⁾ Számítástechnikai okokból Nagy-Budapestnél is az ú. n. statisztikai Nagy-Budapestből indultunk ki.

²⁾ V. ö. M. Stat. Szemle 1932. évf. 2. és köv. l.

A lengyel kérdés a nemzetiségi statisztika tükrében.

La question polonaise à la lumière de la statistique des nationalités.

Résumé. C'est le 9 décembre 1931 qu'on a recensé pour la dernière fois la population en Pologne.

D'après la Statistique polonaise, „on ne pouvait pas procéder, par rapport à la langue maternelle, à la comparaison avec le recensement de 1921, puisque ses résultats envisageaient la nationalité et non la langue maternelle“.¹⁾

Cette comparaison, nous l'avons faite (tableau 2). Nous avons comparé en outre les chiffres polonais avec ceux des recensements exécutés à la veille de la guerre de 1914—18, en Allemagne, en Russie et en Autriche, bien que nous ayons rencontré sous ce rapport des difficultés encore plus grandes.

En Pologne, la religion correspond en général à l'origine ethnique (les écarts constatés souvent à cet égard se compensent, pour la plupart, mutuellement). De sorte que les données sur les confessions sont à peu près propres, elles aussi, à contrôler — si le contrôle est fait avec prudence — les chiffres concernant les langues maternelles (tableaux, 1, 3 et 4).

Nous donnons encore, ci-dessous, le nombre des Polonais habitant l'Allemagne et la Russie.

Ajoutons que nous avons calculé ce qui revenait, approximativement, des chiffres de 1931 aux territoires occupés par la Russie et l'Allemagne (voyez la partie b) du tableau 4, faite par arrondissements, suivant les frontières des intérêts d'empire réciproques tracées par ces deux Puissances).

*

I. Lengyelország nemzetiségi viszonyai általában.

Lengyelország területe 1938 októberig 388.634 km² volt;²⁾ itt a legutóbbi, 1931 december 9-én fogantatosított második lengyel népszámlálás összesen 32,107.252 lakost írt össze. Az 1938 őszén Cseh-Szlovákiától Lengyelországnak átengedett 1.086 km²-en az 1930. december 1-i utolsó cseh-szlovák népszámlálás 241.698 lakost mutatott ki (ebből Morva-Szilézia területe volt 865 km² 231.784 lakossal, míg a Tótföldből átcsatolt 221 km² népessége csak

9.914).¹⁾ Tehát Lengyelország összesen 389.720 km²-nyi területén az 1930/31. évi lakosság 32,348.950 főre rúgott; ha az azóta, a háború kitöréséig elért mintegy három millióra tehető természetes szaporodást hozzáadjuk, az összlélekszám, a kivándorlási veszteség figyelembevételével is, meghaladhatta immár a 35 milliót²⁾

Az 1. sz. táblán közöljük Lengyelország — az 1931. évi népszámlálás szerint — 31,915.779 főnyi polgári népességének anyanyelvi és felekezeti megoszlását egymással is összevetve.³⁾ A 191.473 főnyi katonaságról csak annyit tudunk,⁴⁾ hogy közülük 156.263 (81,6%) volt lengyel anyanyelvű; hiánya tehát alig módosítja az anyanyelvi és kombinatív arányokat.

Lengyelországban a vallás többnyire megfelel a népi eredetnek; bár nem egyszer eltér tőle. Ez az együttélésből származó kölcsönhatások egész sorára vezethető vissza s megtalálható Keletközép-Európa valamennyi országában.⁵⁾ Magyar szempontból annál is inkább fokozott figyelmet érdemel, mert „Lengyelország nemzetiségi és felekezeti megoszlása igen nagy hasonlóságot mutat a régi Magyarország megfelelő viszonyaihoz“.⁶⁾

A Magyar Statisztikai Szemle közel egy évtizeddel ezelőtt⁷⁾ már behatóan foglalkozott Lengyelország nemzetiségi és fele-

¹⁾ Seznam obci a okresů Republiky Československé. Které byly připojeny k. Německu, Maďarsku a Polsku (Stav ke dni 28. Listopadu 1938), Praha 1938. Vydal státní úrad statistický — tiskem průmyslové tiskárny.

²⁾ A katonai és a polgári háborús halottak és a külföldre menekültek számát még éppoly kevéssé ismerjük, mint a határontúlról helyükre telepített visszavándorlókat és idegeneket. A mintegy 700.000 hadifogoly távolléte — a megszálló csapatok ittartózkodásához hasonlóan — csak ideiglenesnek tekinthető; a menekültek és a beköltöztek sorsát pedig az események további alakulása fogja eldönteni.

³⁾ Deuxième recensement général de la population du 9 décembre 1931. Statistique de la Pologne. Série C. Fascicule 62., 31. l. (Varsó, 1937.)

⁴⁾ The Polish and Non-Polish Populations of Poland. Varsó, 1932. A lengyel kisebbségkutató intézet kiadványa.

⁵⁾ V. ö. *Martsa Dénes* dr.: Ritka kivételek a magyar demográfiában. M. Stat. Szemle 1930. 477. és köv. l.

⁶⁾ *Kovács Alajos* dr.: A nyelvismeret, mint a nemzetiségi statisztika ellenőrzője. Különlenyomat a M. Stat. Szemle 1928. évfolyamából.

⁷⁾ 1930. évf. 1075—1090. l.

¹⁾ Cité d'après le „Deuxième recensement général de la population du 9 décembre 1931“. Statistique de la Pologne. Série C, fascicule 62. Observations préliminaires, p. XXIII. (Varsovie, 1937.)

²⁾ Petit Annuaire Statistique de la Pologne 1938. 13. l.

1. Lengyelország lakosságának anyanyelvi és felekezeti megoszlása egymással is összevetve az 1931. évi népszámlálás szerint.

Population de la Pologne suivant la langue maternelle et le culte; tableau comparatif établi à ces deux points de vue, d'après le recensement de 1931.

Anyanyelv <i>Répartition par langue maternelle</i>	Polgári lakosság <i>Population civile</i>	Ebből vallás szerint — Dont													
		latin és örmény		görög és keleti		görög keleti „orthodoxes“ (gréco-orientaux)	protestáns		izraelita		egyéb és ismeretlen appartenant à d'autres religions, y compr. les habitants pour lesquels on n'avait pas de données				
		appartenant à la religion catholique romaine szert. római katolikus		fidèles de l'Eglise cath. grecque et de l'Eglise cath. de rite oriental			protest.		israélites						
		szám sz. abszolus	%	szám sz. abszolus	%	szám sz. abszolus	%	szám nbr. abs.	%	szám sz. abszolus	%	szám sz. abszolus	%		
Lengyel — Polonais	szám sz. nombr. a. % 21,993.444 100·0 68·9	20333.333 92·4 98·3	487.034 2·2 14·6	497.290 2·3 13·2	218.993 1·0 26·2	371.821 1·7 12·0	84.973 0·4 42·9	Rutén — Ruthènes	szám sz. nombr. % 1,219.647 100·0 3·8	12.914 1·1 0·1	1,163.749 95·4 34·9	38.754 3·2 1·0	541 0·0 0·1	292 0·0 0·0	3.397 0·3 1·7
Okrán — Ukrainiens	szám sz. nombr. % 3,221.975 100·0 10·1	12.617 0·4 0·1	1.676.763 52·1 50·3	1.501.308 46·6 39·9	6.705 0·2 0·8	255 0·0 0·0	24.327 0·7 12·3	Helybeli — „Tutejszys“ (de langue „locale“)	szám sz. nombr. % 707.088 100·0 2·2	1.477 0·2 0·0	524 0·1 0·0	696.397 98·5 18·5	786 0·1 0·1	75 0·0 0·0	7.829 1·1 4·0
Fehérorosz Russes Blancs (Biélorusses)	szám sz. nombr. % 989.852 100·0 3·1	77.790 7·9 0·4	2.303 0·2 0·1	903.557 91·3 24·0	519 0·1 0·1	200 0·0 0·0	5·483 0·5 2·8	(Nagy-) Orosz (Grands-) Russes	szám sz. nombr. % 138.713 100·0 0·4	1.877 1·3 0·0	908 0·7 0·0	99.636 71·8 2·7	659 0·5 0·1	444 0·3 0·0	35.189 25·4 17·8
Német — Allemands	szám sz. nombr. % 740.992 100·0 2·3	118.470 16·0 0·6	284 0·0 0·0	64 0·0 0·0	598.944 80·9 71·7	6.827 0·9 0·2	16.403 2·2 8·3	Jiddis ill. héber Habitants de langue mat. yiddish ou hébreu	szám sz. nombr. % 2,732.573 100·0 8·6	— —	— —	— —	— —	2,731.371 100·0 87·7	1.202 0·0 0·6
Litván — Litvaniens	szám sz. nombr. % 83.116 100·0 0·3	82.723 99·6 0·4	5 0·0 0·0	105 0·1 0·0	200 0·2 0·0	18 0·0 0·0	65 0·1 0·0	Cseh — Tchèques	szám sz. nombr. % 38.097 100·0 0·1	8.984 23·6 0·0	251 0·7 0·0	21.672 56·9 0·6	5.769 15·1 0·7	95 0·2 0·0	1.326 3·5 0·7
Egyéb és ismeretlen Autres et non déclarées	szám sz. nombr. % 50.282 100·0 0·2	19.866 39·5 0·1	4.343 8·6 0·1	3.701 7·4 0·1	2.142 4·3 0·2	2.535 5·0 0·1	17.695 35·2 8·9	Összesen — Totaux	SZ. SZ. nombr. % 31,915.779 100·0 100·0	20670.051 64·8 100·0	3,336.164 10·4 100·0	3,762.484 11·8 100·0	835.258 2·6 100·0	3,113.933 9·8 100·0	197.889 0·6 100·0

kezeti viszonyaival. E tanulmány szerzője, Hollós István dr. az 1921 szeptember 30-i első lengyel népszámlálás eredményét vette kiindulási alapul, majd folytatólag 1928 végéig kiszámította a népességre vonatkozó adatokat, „a helytelen bevallás és néhány más kisebb hiányosság helyesbítése után“.

Az 1931. évi népszámlálás kérdőíveit még 1932-ben kiadta a lengyel köztársaság központi statisztikai hivatala ukrán, fehér-

oros, német, litván és orosz nyelven is.¹⁾ Ebből megtudjuk, hogy az 1921. évi felvételtől eltérőleg, „nem az etnikai értelemben vett nemzetiséget“²⁾ kérdezték, hanem az anyanyelvet. „Als Muttersprache ist diejenige Sprache anzugeben, welche die betreffende Person als ihre eigene empfin-

¹⁾ Formulaire et instructions. Statistique de la Pologne. Série A. tome 1. Warszawa 1932. Csak a bevezetés lengyel-francia.

²⁾ L. Hollós I. dr. i. m. 1076. l.

2. Lengyelország lakosságának nemzetiségi, illetve anyanyelvi megoszlása az 1921. és 1931. évi népszámlálások szerint.

Répartition de la population de la Pologne suivant la nationalité ethnique ou la langue maternelle, d'après les recensements de 1921 et de 1931.

Nemzetiség (1921), ill. anyanyelv (1931) <i>Nationalités (1921) et langues maternelles (1931)</i>	Összes népesség <i>Population totale</i>		Ebből katonaság <i>Dont soldats</i>		Polgári népesség — <i>Population civile</i>					
	<i>d'après le recensement de</i>									
	1921					1931				
	évi népszámlálás szerint									
	szám <i>nombres absolus</i>	%	szám <i>nombres absolus</i>	%	szám <i>nombres absolus</i>	%	szám <i>nombres absolus</i>	%	szám <i>nombres absolus</i>	%
Lengyel — <i>Polonais</i>	18,814.239	69.2	285.850	89.8	18,528.389	69.0	21,993.444	68.9	3,465.055	18.7
Rutén — <i>Ruthènes</i>	3,898.431	14.3	12.231	3.8	3,886.200	14.5	1,219.647	3.8	555.422	14.3
Ukrán — <i>Ukrainiens</i>							(4,441.622)	(13.9)		
„Helybeli“ - „ <i>Tutejszys</i> “ (<i>de langue „locale“</i>)	38.943	0.1	—	—	38.943	0.1	707.088	2.2	668.145	1.715.7
Fehérorosz — <i>Russes Blancs (Biélorusses)</i>	1,060.237	3.9	1.066	0.3	1,059.171	3.9	989.852	3.1	— 69.319	— 6.5
Orosz — <i>Russes</i>	56.239	0.2	12.396	3.9	43.843	0.2	138.713	0.4	94.870	216.4
Német — <i>Allemands</i>	1,059.194	3.9	811	0.3	1,058.383	3.9	740.992	2.3	— 317.391	— 30.0
Jiddis — <i>Yiddish</i>	2,110.448	7.8	5.486	1.7	2,104.962	7.8	2,489.034	7.8	627.611	29.8
Héber — <i>Hébreux</i>							(2,732.573)	(8.6)		
Litván — <i>Lituanien</i> s	68.667	0.3	79	0.0	68.588	0.3	83.116	0.3	14.528	21.2
Cseh — <i>Tchèques</i>	30 628	0.1	31	0.0	30.597	0.1	38.097	0.1	7.500	24.5
Egyéb — <i>Autres</i>	39.691	0.2	575	0.2	39.116	0.2	11.119	0.1	11.166	28.5
Ismeretlen — <i>Non déclarées</i>							(50.282)	(0.2)		
Összesen — <i>Totaux</i>	27,176.717	100.0	318.525	100.0	26,858.192	100.0	31,915.779	100.0	5,057.587	18.8
Ebből kisebbség — <i>Dont minorités</i>	8,362.478	30.8	32.675	10.2	8,329.803	31.0	9,922.335	31.1	1,592.532	19.1

det. In der Regel ist es diejenige Sprache, in der sie denkt und derer sie sich in ihrer Familie bedient.“¹⁾

A nemzetiségi statisztika megbízhatóságának egyik legfontosabb próbája az összehasonlítás; lengyel hivatalos részről mégis kitértek előle, még saját korábbi népszámlálásuk adataira nézve is:²⁾

„Az anyanyelv szempontjából nem lehetett elvégezni az 1921. évi népszámlálás eredményével való összehasonlítást, mert az

¹⁾ Az 1931. évi lengyel népszámlálás e tekintetben sem áll többé messze a magyar felfogástól: „Anyanyelv gyanánt minden befolyástól menten, a valósághoz híven mindenkor azt a nyelvet kell megjelölni, amelyet az illető egyén magáénak vall, s amelyen a legjobban és legszívesebben beszél.“ (Utasítások és nyomtatványminták a Magyarországon tartandó 1930. évi népszámlálás végrehajtásához. 17. l.) „Anyanyelvnek azt a nyelvet kell megjelölni, amelyet az adatszolgáltató magáénak vall; rendszerint tehát azt a nyelvet, amelyet a legjobban, illetőleg legszívesebben beszél.“ (Utasítás a számlálólap kitöltéséhez Kárpátalján, 1939 júliusban tartott népösszeírásnál.)

²⁾ A lengyel kisebbségkutató intézet kiadványa összeveti az 1921. és 1931. évi adatokat, de csak lengyel — nem lengyel viszonylatban.

a nemzetiséget vizsgálta és nem az anyanyelvet.“¹⁾

A két lengyel népszámlálás eredményeinek összehasonlítását (lásd a 2. sz. táblát) a köztük fennálló tárgyi, elvi és módszerkülönbségek erősen megnehezítik ugyan, de azért nem teszik lehetetlenné. Az akadályoknak csak kisebb része küszöbölhető ki teljesen; zavaró hatásuk többnyire legfeljebb enyhíthető, hasonló módszerrel, mint ahogy a magyar és a cseh adatok összevetésénél tettük.²⁾

Az 1921. évi nemzetiségi adatok az összes népességre vonatkoznak, míg 1931-ből csupán a polgári lakosság nyelvi megoszlását ismerjük. 1921-re ugyan a katonaság nemzetiségi tagozódását külön is közölték,³⁾ így — levonásuk után — a polgári népességet vetjük egybe, de mivel a kato-

¹⁾ Statistique de la Pologne. Série C. Fasc. 62. XXIII. l. Observations préliminaires. (Varsó, 1937.)

²⁾ Az elszakított Felvidék nemzetiségi és felekezeti adatai *M. Stat. Szemle* 1930. évf. 963—981. l. és *Das Ergebnis der Volkszählung von 1930. in der Sloakei und in Karpathoruthenien. Különlenyomat a Nation und Staat VII. évfolyamából, 1934. 7. füzet.*

³⁾ Statistique de la Pologne. Tome XXXI. 541. l. (Varsovie, 1927.)

nák száma 1921-ben, amikor leszerelésük még folyamatban volt, 318.525, míg egy évtizeddel később már csak 191.473, ez némileg torzítja a fejlődés képét különösen a lengyelekre nézve, mert az 1931. évi népszámlálás szerint — mint már említettük — csupán 156.263 katona volt lengyel anyanyelvű, míg egy évtizeddel előbb még 285.812-t (89·8%) vettek lengyel nemzeti-ségűnek. A nem lengyel katonák száma viszont alig változott (1921-ben 32.675, 1931-ben 35.210).

Az 1931. évi 32,107.252 főnyi összes népességből tehát 22,149.707 (69·0%) volt lengyel anyanyelvű, míg 1921-ben 27,176.717 lakos közül 18,814.239 (69·2%) lengyel nemzetiségű. A lengyelek szaporodása 3,335.468 (17·7%) fő, az összes népességé 4,930.535 (18·1%), a nem-lengyel lakosságé pedig 1,595.067 (19·1%).

A felekezeti adatokkal való egybevetés azonban ismét módosítja a fentebbi képet, de most már — legalább is az esetben, ha a zsidókat választjuk külön — az ellenkező irányba.

1921-ben Lengyelország összlakosságából 2,845.364 (10·5%) volt izraelita vallású, ezek közül több mint 25% lengyel nemzetiségűnek vallotta magát, tehát a 24,320.000 körüli keresztény népességből (kb. 11.000 egyéb nem keresztény is él Lengyelországban) 18,100.000 (74·4%) volt az 1921. évi népszámlálás szerint lengyel nemzetiségű és 6,220.000 (25·6%) tartozott a nemzeti kisebbségekhez.

1931-ben — a katonaságot itt is beszámítva — 3,130.000 (9·8%) izraelita közül már csupán 12% (kb. 375.000) vallotta magát lengyel anyanyelvűnek, tehát Lengyelország 28,970.000 keresztény lakosságából mintegy 21,775.000-t (75·2%) mutatott ki lengyelnek a népszámlálás és nem egészen 7,200.000 (24·8%) volt más nyelvű.

Az összes népesség közt emelkedett a keresztények aránya, a keresztények közt pedig a lengyeleké s míg 1921-ben a keresztény lengyelek az össznépesség 66·6%-át alkották, 10 évvel később már 67·8%-ra nőtt hányaduk.

A többi nemzetiség számát is legjobban felekezeti adataik alapján ellenőrizhetjük.¹⁾

Az 1. sz. táblán részletezett polgári lakosságon belül a 20,670.051 (64·8%) latin szertartású római katolikus 98·3%-a (20,333.333) lengyel anyanyelvű; ez a 21,993.444 (68·9%) lengyel 92·4%-a. A latin szertartású katolikusokra vonatkozó adatok (l. a 3. sz. táblát) tehát jellemzőek a lengyelekre is.

A századforduló körüli²⁾ népszámlálások mintegy 25,106.000 lakost írtak össze Lengyelország 1938 előtti területén, köztük 13,957.000 (55·6%) volt latin szertartású katolikus. Számuk 1921-ig 17,365.350-re (63·9%) emelkedett. Ez 1,448.889-cel kevesebb, mint ahány lengyel nemzetiségűt ez

¹⁾ V. ö. *Hollós dr. i. m. 1082. és köv. l.*

²⁾ A világháború előtt csak az 1897 februári népszámlálás terjedt ki az Oroszbirodalom akkori egész területére.

3. A népesség felekezeti összetételében beállott változások.*)

Changements survenus dans la répartition par cultes de la population*.

Év, ill. időszak <i>Années ou périodes</i>	Összesen <i>Total</i>		C u l t e											
			Latin		Görög		Görög keleti		Protestáns		Izraelita		Egyéb	
	ezekben <i>en milliers</i>	o/o	szert. római katolikus <i>cathol. romain de rite</i>		orthodoxe		protestant		israélite		autres cultes			
			latin		grec		en 1000	o/o	en 1000	o/o	en 1000	o/o		
			en 1000	o/o	en 1000	o/o							en 1000	o/o
Vers 1900 körül . . .	25.106	100·0	13.957	55·6	3.104	12·4	3.573	14·2	1.473	5·9	2.941	11·7	58	0·2
1921 ¹⁾ . . .	27.177	100·0	17.366	63·9	3.031	11·1	2.847	10·5	1.002	3·7	2.846	10·5	85	0·3
1931 ^{1) 2)} . . .	32.107	100·0	20.827	64·8	3.362	10·5	3.787	11·8	842	2·6	3.137	9·8	152	0·5
1900—1921 . . .	+2.071	+ 8·2	+3.409	+24·4	- 73	- 2·4	-726	-20·3	-471	-32·0	- 95	- 3·2	+ 27	+ 46·6
1921—1931 . . .	+4.930	+18·1	+3.461	+19·9	+331	+10·9	+940	+33·0	-160	-16·0	+291	+10·2	+ 67	+ 78·8
1900—1931 . . .	+7.001	+27·9	+6.870	+49·2	+258	+ 8·3	+214	+ 6·0	-631	-42·8	+196	+ 6·7	+ 94	+162·1

*) *Petit Annuaire Statistique de la Pologne 1938. Page 26. Tabl. 17.*

¹⁾ Az ismeretlen vallásúak az egyes felekezetek arányában osztottak fel. — *La population dont le culte est inconnu a été répartie proportionnellement à la population du culte respectif (note de la Statistique polonaise).*

²⁾ A laktanyák katonaságának felekezete becslésen alapul. — *L'armée casernée a été répartie d'après le culte sur une base estimative (note de la Statistique polonaise).*

a népszámlálás kimutatott és 734.650-nel alacsonyabb a keresztény vallású lengyelek számánál is, pedig a nem-lengyel nemzetiségű (fehérorosz, litván, német, cseh stb.) katolikusokat is magában foglalja. 1931-ben már csak 1,323.393-mal haladta meg a lengyel anyanyelvűek száma a latin szertartású római katolikusokét, vagyis 125.500-zal kevesebbel, mint tíz évvel azelőtt; de ha ismét csupán a keresztény lengyeleket vesszük, úgy 1,085.000 a különbözet, tehát kb. 350.000-rel több, mint 1921-ben. Ennyi tért nyertek 1921 és 1931 között a lengyelek — legalább is saját kimutatásuk szerint — a keresztény kisebbségek rovására.

Ha részleteiben is hű képet akarunk nyerni azokról a szokatlanul nagymértékű és rendkívül sok tényező egymásrahatásából kialakult folyamatokról, amelyek alig egy emberöltő alatt oly mélyrehatóan megváltoztatták az egyes népcsoportok közötti erőviszonyt, úgy a Lengyelország helyreállítását megelőző helyzetig kell visszanyúlnunk, hogy a világháború előtti utolsó német, orosz és osztrák népszámlálások adataiból kiindulva, külön-külön elemezhessük a megfelelő területek egymástól annyira eltérő természetű statisztikai anyagát.

II. A volt német-lengyel területek.

A versaillesi békében a Németbirodalom 42.929 km² területet volt kénytelen népszavazás nélkül átengedni Lengyelországnak, az 1910 december 1-én tartott — az átadás előtti utolsó — népszámlálás szerint 2,962.424 lakossal.¹⁾ Ezek közül „csak német anyanyelvű“ 1,100.372 (37,2%), „német és egy más anyanyelvű“²⁾ 29.143 (1%), lengyel 1,715.109 (57,9%), kasub, mazur, litván³⁾ 113.789 (3,8%).

Ezenfelül Danzigot és közvetlen környékét (1910-ben 330.630 lakosból nem kevesebb mint 315.336 [95,4%] német anyanyelvű) — tiltakozása ellenére — ugyancsak elszakították a Németbirodalomtól és belőle egy alig 1914 km²-es „szabad álla-

¹⁾ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich. Herausgegeben vom Statistischen Reichsamte. 44. évf. 1924/25. 14—15. l. (Berlin, 1925.)

²⁾ A német statisztika megengedi két beszélt nyelvnek anyanyelvűként való feltüntetését is (l. M. Stat. Szemle 1928. évf. 141. l.) és ezt részletesen feldolgozva teszi közzé kiadványaiban. A fentebbi évkönyv egy rovatba vonta össze valamennyi kettős anyanyelvűt, akik azonban az itt tárgyalt területeken csaknem kivétel nélkül lengyelek, vagy pedig a lengyelek legközelebbi nyelvrokonai (kasubok, ill. mazurok).

³⁾ Forrásmunkánk ezeket közös rovatba vonja össze.

mot“ létesítettek, nagymértékben korlátozott felségjogokkal. Külügyeit 1921 óta Lengyelország képviselte, 1922-ben pedig a lengyel gazdasági-vámterületbe is bekebelezték. A posta-, vasúti és hajóforgalom terén is különleges előjogok illették meg Lengyelországot, mely 1923-ban lőszerraktárt rendezett be a danzigi kikötőben, az ú. n. Westerplatten.

A német-lengyel vitás országrészekből csupán 25.546 km²-nyi területre nézve sikerült a német békeküldöttségnek népszavazást elérnie. 1910-ben itt 2,655.290 ember élt. Ebből anyanyelvére nézve német 1,094.772 (41,2%), „német és egy más anyanyelvű“ 110.187 (4,2%), lengyel 1,251.074 (47,1%), kasub, mazur 171.970 (6,5%).

A népszavazást két részletben tartották meg: Kelet- és Nyugat-Poroszország népszavazási területein 1920 július 11-én, míg Felső-Sziléziában 1921 március 21-én.

Az 1920 július 11-i népszavazás összesen 14.811 km²-re terjedt ki. Ezen a területen az 1910. évi népszámlálás szerint 716.704 ember élt, ebből német 427.842 (59,7%), kettős anyanyelvű 21.847 (3,0%), lengyel 93.864 (13,1%), mazur, kasub 171.945 (24,0%). A németek itt szinte példátlan győzelmet arattak: 476.030 érvényes szavazatból nem kevesebb, mint 460.103 (96,7%!) esett a Németbirodalomra és csupán 15.927 szavazó (3,3%) kívánta a Lengyelországhoz való átesetelét. A mazurok szinte kivétel nélkül kitartottak a Németbirodalom mellett, sőt még a lengyelek többsége is meg akart maradni az eddigi államkeretben. Igaz, hogy az orosz szovjet csapatok éppen akkor törtek diadalmasan előre Varsó felé és csak egy hónappal később mentette meg a „visztulai csoda“ a már teljesen elveszettnek látszó lengyel ügyet.

Annál kétségesebb volt a helyzet Felső-Sziléziában. Itt 10.735 km²-en 1,938.586 lakos tömörült, vagyis átlag 180 jutott egy négyzetkilométerre. 1,157.210 (59,7%) az 1910. évi német népszámlálás szerint is lengyel anyanyelvű, 666.930 (34,4%) német, 88.340 (4,6%) pedig kettős anyanyelvűként szerepelt. A leadott 1,186.758 érvényes szavazatból azonban mégis 707.393 (59,6%) esett a Németbirodalomra, míg Lengyelországra 479.365 (40,4%).¹⁾

A felsősziléziai népszavazási terület 23 körzete közül, 16 körzet szavazóinak többsége foglalt állást a Németbirodalom mellett és csak 7 körzete ellene.²⁾ Az 1.261 községből 664-ben volt német szótöbbség, 597-ben pedig lengyel.³⁾

Felső-Sziléziát az 1922 május 15-én, Genfben kötött megállapodás értelmében kettéosztották. Népszavazási területéből csak 3.212 km² (29,9%)⁴⁾ jutott ugyan Lengyelországnak, de ezen a részen zsúfolódott össze a lakosság 46%-a, az 1910. évi népszámlálás szerint 892.547 ember. Közülük német 263.950 (29,6%), kettős anyanyelvű 37.081 (4,2%), lengyel 584.873 (65,5%).

¹⁾ Statistische Korrespondenz. Verlag des Preussischen Statistischen Landesbeamten zu Berlin. 1921 november 12. 47. évf. 42. sz. 2. l.

²⁾ Oberschlesien. Taschenbuch des Grenz- u. Auslanddeutschtums. Heft 19. 4. l. (Berlin.)

³⁾ U. o.

⁴⁾ Lengyel adatok szerint 3.205 km².

A népszavazás eredménye alapján Lengyelországnak ítélt területen 510.291 érvényes szavazatot adtak le,¹⁾ ami az összes érvényes szavazatok 43·0%-a, vagyis 30.926-tal több, mint az egész Felső-Sziléziában Lengyelországra esett 479.365 szavazat. Ebből a Lengyelországhoz való csatlakozás mellett szolt 284.589 (55·8%), míg 225.702 (44·2%) a Németbirodalomra esett.

A Németbirodalomnak 7.522 km²-et (70·1%) hagytak meg a felsősziléziai népszavazás területéből, 1.046.039 lakossal (54%). Ezek közül az 1910. évi német népszámlálás szerint német 402.980 (38·5%), kettős anyanyelvű 51.259 (4·9%), lengyel 572.337 (54·7%).

Az itt leadott 676.467 érvényes szavazatból (az összes érvényes szavazatok 57·0%-a) 481.691 (71·2%) német-párti szavazóval szemben 194.776 (28·8%) kívánta a Lengyelországhoz való átcsatolást.

Készítsük most el Kelet- és Nyugat-Poroszország és Felső-Szilézia népszavazási eredményének egyesített mérlegét:

Leadtak összesen 1.662.788 érvényes szavazatot. A Németbirodalomra esett 1.167.496 (70·2%), Lengyelországra 479.365 (29·8%). Ezzel szemben a Németbirodalomnak meghagyott területeken 476.030 + 676.467 = 1.152.497 érvényes szavazatot adtak le, ami az összes érvényes szavazatok 69·3%-a, vagyis 15.000-rel (0·9%) kevesebb mint a Németbirodalomra leadott 1.167.496 szavazat.

A Németbirodalom nemcsak azt kifogásolta, hogy Felső-Szilézia kettéosztásánál Lengyelország a népszavazás eredményének meg nem felelő előnyben részesült,²⁾ hanem méginkább sérelmezte, hogy a német-lengyel vitás területek nagyobb felétől teljesen megtagadták az önrendelkezési jogot. A német békeküldöttség Versaillesben csak Posen tartomány lengyel többségű részének (kb. 20.000 km²) elszakadását volt hajlandó elismerni, ahol a lengyelek már 1919 januárjában magukhoz ragadták a hatalmat, de a végsőkig ragaszkodott e tartomány szerinte német jellegű északi határvidékéhez (Netzegau), valamint egész Nyugat-Poroszországhoz. A békeparancs azonban e területek legnagyobb részét (mintegy 26.000 km²-t) — lakosságuk megkérdezése nélkül — szintén kiszakította a Németbirodalomból, megalakítva az ú. n. lengyel folyosót (korridor), holott a németek itteni 50%-ot is megközelítő magas aránya feltétlenül indokoltta tette volna a népszavazást.

A Németbirodalmat a versaillesi béke következményeként végeredményben 48.056 km²-nyi területveszteség érte — Danzigot is beleszámítva — Lengyelország javára; ami a Németbirodalom 1914 előtti területének (540.857 km²) 8·9%-a. Ezen a területen az 1910. évi népszámlálás szerint 4.185.601

ember élt (a Németbirodalom akkori 64.925.993 főt kitevő lakosságának 6·8%-a), mégpedig 1.679.658 (40·1%) német, 69.263 (1·7%) „német és egy más anyanyelvű“, 2.309.472 (55·2%) lengyel és 116.068 (2·8%) kasub, mazur.

Ennek a területnek csupán 6·7%-át (3.213 km²), népességének 21·3%-át (892.547) csatolták át népszavazás alapján; míg 89·3%-ot (42.929 km²) a lakosság 70·8%-ával (2.962.424) népszavazás nélkül, mégpedig ennek nagyobb felét — mint már említettük — a német békeküldöttség leghatározottabb tiltakozása ellenére; végül a terület 4·0%-ából (1.914 km²) alkották meg Danzig „szabad“ városállamot, ahol a lakosság 7·9%-a (330.630) élt.

A Németbirodalomtól Lengyelországhoz csatolt terület — Danzig nélkül 46.142 km²¹⁾ — Lengyelország 1938 előtti területének (388.634 km²) 11·9%-a. E területen az 1910. évi népszámlálás által összeírt 3.854.971 ember közül 1.364.322 (35·0%) német, 66.224 (1·7%) „német és egy más anyanyelvű“, 2.299.982 (59·7%) lengyel és 113.814 (2·9%) kasub, mazur. Az 1910. évi német adatokat nem lehet Lengyelország össznépességéhez viszonyítani, minthogy Orosz-Lengyelországban 1897 óta nem tartottak népszámlálást. Az 1921. évi lengyel népszámlálás viszont — mint már Hollós dr. is említi — még nem terjedt ki Felső-Sziléziára (és Vilna környékére), így az 1919. évi lélekszámmal pótolták azt. A Németbirodalomtól Lengyelországhoz csatolt terület²⁾ polgári népessége — a katonaság létszámát csak országos végösszegben közli a lengyel statisztika — 3.883.804, ami Lengyelország 1921. évi összes polgári népességének (26.858.192) 14·5%-a.

*

Pomorze (= Tengermellék) lengyel vajdaság Nyugat- és Kelet-Poroszország népszavazás nélkül Lengyelországhoz csatolt részeiből alakult.

Nyugat-Poroszország — Pomerella néven — önálló szláv hercegség volt a középkori lengyel királyság keretén belül. 1309-ben a német lovagrend hódította el, de 1446—1772-ig ismét lengyel uralom alá került, kivéve Marienwerdert és környékét (a Visztulától keletre), mely 1446-tól Kelet-Poroszországhoz tartozott. A versaillesi békében Lengyelországhoz csatolt területe — Danzig és a Németbirodalomnak meghagyott részek nélkül³⁾, de a Pomerániától és

¹⁾ Lengyel adatok szerint 46.176 km².

²⁾ Poznan és Pomorze vajdaságok, továbbá Slask vajdaság a volt osztrák Tescheni-Szilézia nélkül. Adatforrás: *Annuaire Statistique de la République Polonaise* 1930. 10. l.

³⁾ Danzig adatait már közöltük. Nyugat-Poroszország területéből 7.775 km²-t hagyott meg a versaillesi béke a Németbirodalomnak 406.657 lakossal. Ebből a lengyel folyosótól keletre fekvő 2.956 km² 249.192 lakosa közül az 1910. évi népszámlálás szerint lengyel 22.345 (9·0%), kettős anyanyelvű 1.698 (0·7%). *Statistik des Deutschen Reichs*. 401. köt. 44. és 638. l. (Berlin, I. rész 1928., II. rész 1930.) A többit — a Kelet-Pomerániához csatolt két kis töredék kivételével — a Posen tartományból megmaradt résszel egyesítették. (L. Posennél.)

¹⁾ *Zeitschrift des preussischen statistischen Landesamtes*, 66. évf. 168. l. (Berlin, 1926.)

²⁾ *Selbst wenn die Tatsache, dass Oberschlesien 700 Jahre vom polnischen Staate getrennt war... unberücksichtigt gelassen wurde... hätte doch die allerformalste Gleichheit mindestens eine Grenzziehung gefordert, die auf beiden Seiten gleiche Minderheiten gelassen hätte.* (U. o.)

Brandenburgtól elszakított töredékekkel együtt¹⁾ — 15.874 km², 1910-ben 964.928 lakossal. Ezek közül az 1910. évi német népszámlálás szerint 411.801 (42,7%) német, 14.807 (15,5%) „német és egy más anyanyelvű“, míg 433.325 (44,9%) lengyel és 104.585 (10,9%) kasub, mazur.

Ezzel szemben 1772 előtt sem tartozott Lengyelországhoz a Kelet-Poroszországtól ugyancsak népszavazás nélkül elszakított Soldau (lengyelül Działdowo) város és vidéke, ahol 501 km²-en, az 1910. évi népszámlálás szerint 24.787 ember élt, mégpedig 9.232 (37,3%) német, 895 (3,6%) kettős anyanyelvű, 5.289 (21,3%) lengyel és 9.134 (36,8%) mazur, kasub.

Pomorze vajdaság területén (a német statisztika szerint 16.375 km², a lengyeleké szerint 16.407 km²) 1910-ben összesen 989.715 ember élt, ezek közül 421.033 (42,5%) német, 15.702 (1,6%) kettős anyanyelvű, míg 438.614 (44,3%) lengyel és 113.719 (11,5%) kasub, mazur.

Az 1921. évi lengyel népszámlálás — a németek tömeges kivándorlása miatt — itt csak 935.643 embert írt össze, mégpedig — a kasubokat és mazurokat is a lengyelek közé sorozva — nem kevesebb mint 757.081 (81,0%) lengyel és 175.771 (18,8%) német nemzetiségűt. A lakosság csökkenése csak átmeneti, az 1931. évi népszámlálás már 1.080.138 embert talált itt, mégpedig 969.386 (89,8%) lengyel és 105.400 (9,8%) német anyanyelvűt.

Ugyanilyen irányban és majdnem hasonló mértékben tolódtak el a nemzetiségi erőviszonyok *Poznan vajdaságban*, mely Posen és Szilézia népszavazás nélkül Lengyelországhoz csatolt részeiből alakult.

Posen tartomány 1772-ig „vom Beginn der historischen Zeit“²⁾ Lengyelországhoz tartozott. Északi Notec (Netze) folyó menti része 1772-ben, a többi Lengyelország második felosztásakor, 1793-ban került Poroszországhoz. Ez a terület ragaszkodott legkitartóbban lengyel jellegéhez, ezért Napoleon a Posen és Varsó közti lengyel tartományokból alakította meg 1807-ben a varsói nagyhercegséget, míg Pomorze területet (a korridort) meghagyta Poroszországnak. Posent a bécsi kongresszus 1815-ben ismét Poroszországnak adta, mely 1848 tavaszán csak hónapokig tartó küzdelem után tudta leverni a poseni lengyelek szabadságharcát. Az 1918. évi összeomlás után, 1919 legelején — mint már említettük — az itteni lengyelek nagyrésze ismét felszabadította magát a német uralom alól. A versaillesi béke azonban ezen túlmenően 26.042 km²-et adott vissza — népszavazás nélkül — Posen tartomány területéből Lengyelországnak, az 1910. évi népszámlálás szerint 1.946.461 lakossal. Ezek közül 1.263.346 (64,9%) lengyel, 669.859 (34,4%) német és 11.194 (0,6%) kettős anyanyelvű. A versaillesi béke Posen tartományból is meghagyott a Né-

metbirodalomnak 2.876 km² területet 152.649 lakossal. Ez Nyugat-Poroszországnak a korridortól nyugatra fekvő maradványával (4.819 km², 157.465 lakos) alkotja a scheidemühli kerületet, melynek 310.114 lakosa között 1910-ben 26.248 (8,5%) volt lengyel, 2.029 (0,6%) pedig német és lengyel kettős anyanyelvű.

Viszont Soldau vidékéhez hasonlóan Sziléziából népszavazás nélkül Lengyelországnak juttatott egy határsávot a versaillesi béke,¹⁾ 512 km² területen 26.248 lakossal. Ebből az 1910. évi népszámlálás szerint 9.480 (36,1%) német, 2.247 (8,6%) kettős anyanyelvű és 13.149 (50,1%) lengyel.

Poznan vajdaság területén (a németek szerint 26.554 km², a lengyelek szerint 26.564 km²) 1910-ben 1.972.709 ember élt, mégpedig 679.339 (34,4%) német, 13.441 (0,7%) kettős anyanyelvű és 1.276.495 (64,7%) lengyel.

Az 1921. évi lengyel népszámlálás — az előbbi vajdasághoz hasonló okból — itt is valamivel kevesebb embert írt össze, mint az 1910-es lélekszám. Ekkor 1.967.765 lakosból 1.636.316 (83,0%) volt lengyel és 327.846 (16,7%) német nemzetiségű. Az 1931. évi népszámlálás már 2.106.500 embert vett itt számba, ebből nem kevesebb mint 1.906.395 (90,5%) volt lengyel és 193.080 (9,2%) német anyanyelvű.

Felső-Szilézia népszavazási területéből Lengyelországnak ítélt rész 1910. évi adatait már ismertettük. Lengyel forrás szerint itt 3.205 km² területen 980.296 embert talált az 1919. évi népösszeírás. Minthogy az 1921. évi lengyel népszámlálás még nem terjedt ki Felső-Sziléziára, így az 1919. évi lélekszámot osztották fel a lengyelek az 1910. évi német népszámlálás anyanyelvi adatai arányában, de a kettős anyanyelvűeket (37.081 = 4,2% is a lengyel nemzetiségűekhez számítva. Így kaptak 683.168 (69,7%) lengyel nemzetiségűt 289.776 (29,6%) némettel szemben.

Ide csatolták Ausztriától a volt ú. n. *Tescheni-Szilézia* 1920-ban Lengyelországnak jutott részét (Slask Cieszynski) is. Ezen a 1.011 km²-es területen az 1910. évi osztrák népszámlálás szerint 145.903 ember élt, ebből 143.354 osztrák honos, köztük 95.666 (66,7%) lengyel társalgási nyelvű (Umgangssprache),²⁾ 45.104 (31,5%) német és 2.409 (1,7%) cseh-morva, tót.³⁾ Az 1921. évi lengyel népszámlálás

¹⁾ Szilézia birtokáért a középkorban a csehekkel harcoltak a lengyelek évszázadokon át 1338-ig. Ettől kezdve nagyjából a cseh korona országainak sorsában osztozott, s csak a boroszlói békében (1742) jutott — az Ausztriánál maradt rész kivételével — Poroszország birtokába.

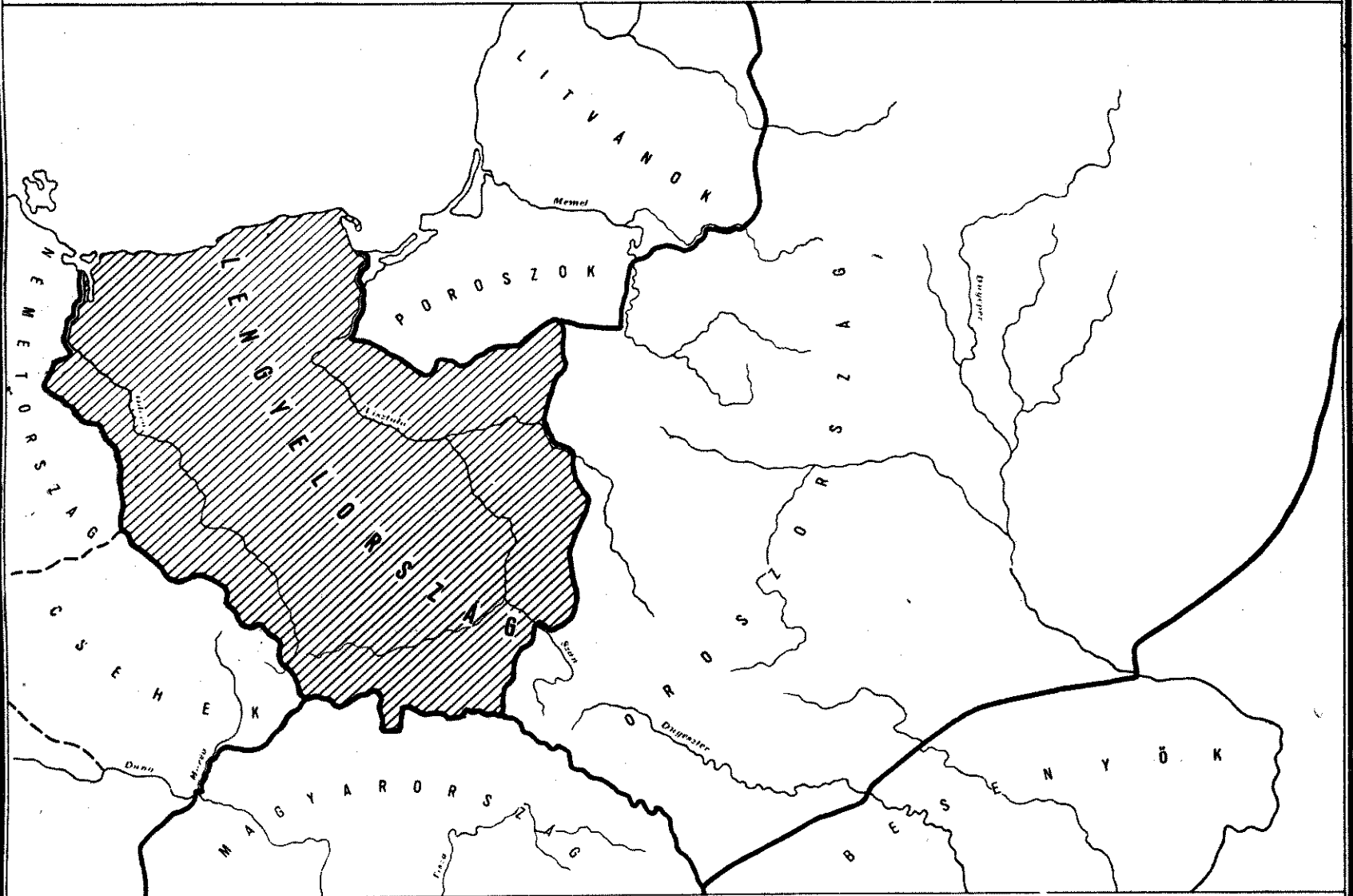
²⁾ A társalgási nyelv kérdése nem alkalmas a nemzetiségi erőviszonyok pontos megállapítására, mert *mindig a többségnek* kedvez. (Bővebbet l. M. Stat. Szemle 1928. évf. 144. l.)

³⁾ A Tescheni-Szilézia többi része az új Csehszlovák köztársaságnak jutott, az 1910. évi népszámlálás szerint 288.918 lakossal. Osztrák honos volt 283.313, köztük csak 113.195 (40,0%) cseh-morva-tót, 138.184 (48,8%) lengyel és 31.812 (11,2%) német társalgási nyelvű. 1938 őszén ezt a területet — egy cseh-többségű nyugati határsáv kivételével — a csehek átengedték Lengyelországnak.

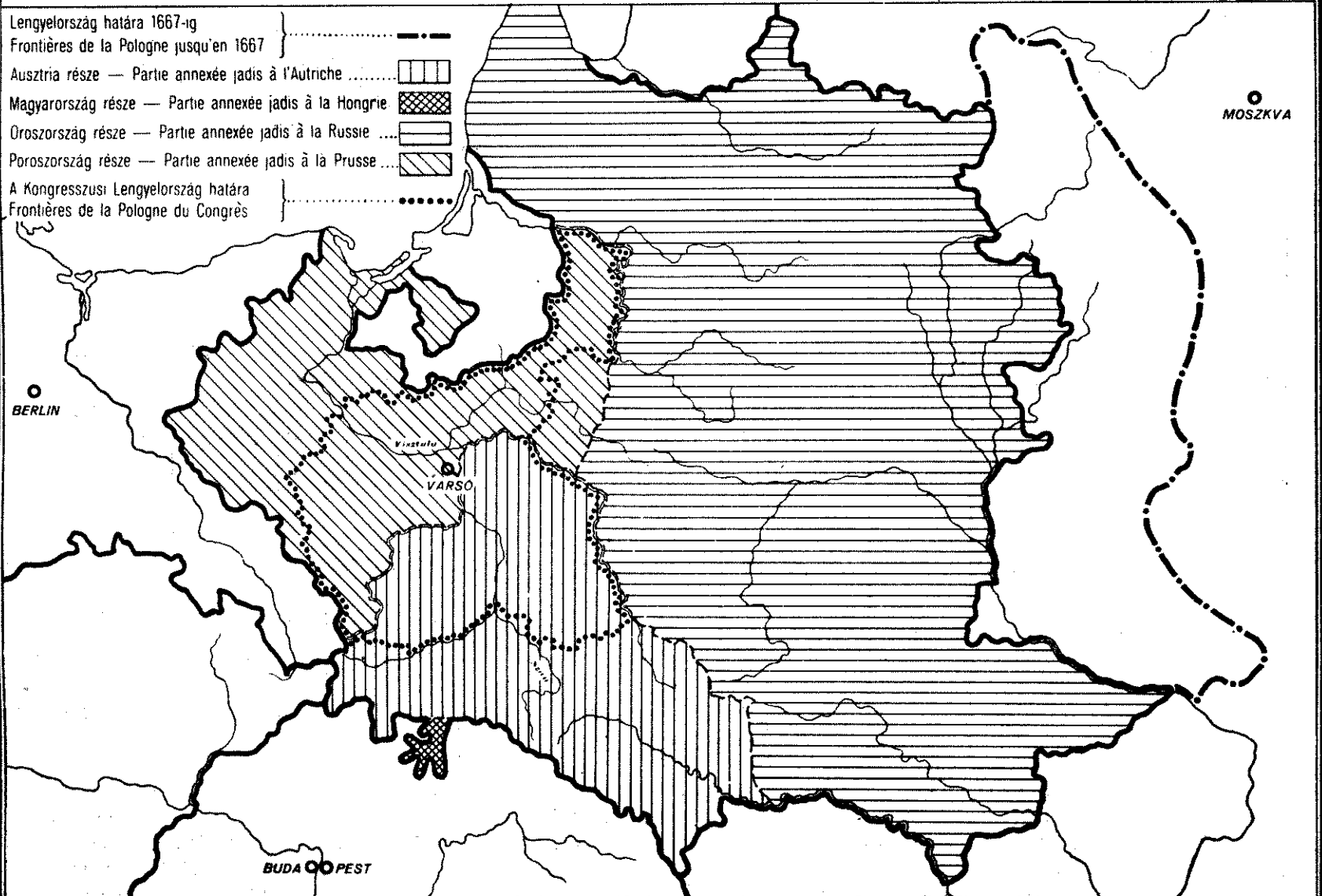
¹⁾ 97 km²-en mindössze 224 lakosból alig 44 (19,6%) lengyel, a többi német.

²⁾ Das Deutschtum im Westpreussen und Posen. Taschenbuch des Grenz- u. Auslanddeutschtums, 17/18. füzet 19. l.

LENGYELORSZÁG KR. U. 1000 KÖRÜL
LA POLOGNE VERS L'AN 1000

LENGYELORSZÁG FELOSZTÁSA (1772—1792) ÉS A „KONGRESSZUSI LENGYELORSZÁG“(1815—1914)
PARTAGE DE LA POLOGNE (1772—1792) ET LA „POLOGNE DU CONGRÈS“ (1815--1914)

4. Lengyelország lakosságának felekezeti és anyanyelvi megoszlása az 1931.

Répartition de la population de la Pologne suivant le culte et la langue maternelle,

Folyószám Numéros d'ordre	Tartomány, vajdaság Départements, voïvodies	Polgári lakosság Popula- tion civile	Ebből vallás szerint — Sa répartition suivant le culte:											
			latin és örmény szert. római katolikus Appartenant à la religion catholique romaine		görög és keleti „Orthodoxes“		görögkeleti		protestáns		izraelita		egyéb és ismeretlen Appartenant à d'autres religions, y compr. les habitans pour lesquels on n'avait pas de données	
			de rite latin ou arménien		fidèles de l'Eglise cath. grecque et de l'Eglise cath. de rite oriental		„Orthodoxes“		Protestants		Israélites			
			szám sz. nombres absolus	szám sz. nombres absolus	%	szám sz. nombres absolus	%	szám sz. nombres absolus	%	szám sz. nomb. absolus	%	szám sz. nombres absolus		%
a) V a j d a s á g o n k i n t —														
Központi tartomány. Département du Centre.														
1	Varsó főváros — la capitale	1,171.898	783.933	66·9	969	0·1	8.991	0·8	21.165	1·8	352.659	30·1	4.181	0·3
2	Warszawa	2,529.228	2,188.898	86·5	1.012	0·0	4.586	0·2	94.115	3·8	219.124	8·7	21.493	0·8
3	Lódz	2,632.010	2,041.570	77·6	1.106	0·0	4.977	0·2	187.904	7·2	378.495	14·4	17.958	0·6
4	Kielce	2,935.697	2,593.187	88·3	1.230	0·1	2.881	0·1	11.471	0·4	317.020	10·8	9.908	0·3
5	Lublin	2,464.936	1,895.764	76·9	3.382	0·1	210.373	8·5	23.224	1·0	314.340	12·7	17.853	0·8
6	Białystok	1,643.844	1,114.077	67·8	1.491	0·1	304.667	18·5	15.248	1·0	197.365	12·0	10.996	0·6
	Összesen — Totaux .	13,377.613	10.617.429	79·4	9.190	0·1	536.475	4·0	353.127	2·6	1,779.003	13·3	82.389	0·6
Keleti tartomány. Département de l'Est.														
7	Wilno	1,275.939	797.483	62·5	997	0·1	324.738	25·4	3.527	0·3	110.796	8·7	38.398	3·0
8	Nowogródek	1,057.147	424.549	40·2	1.840	0·2	542.333	51·3	1.295	0·1	82.872	7·8	4.258	0·4
9	Polesie	1,131.939	124.951	11·0	1.780	0·2	875.803	77·4	5.498	0·5	113.988	10·1	9.919	0·8
10	Wolyn	2,085.574	327.856	15·7	11.137	0·5	1,455.882	69·8	53.427	2·6	207.792	10·0	29.480	1·4
	Összesen — Totaux .	5,550.599	1,674.839	30·2	15.754	0·3	3,198.756	57·6	63.747	1·1	515.448	9·3	82.055	1·5
Nyugati tartomány. Département de l'Ouest.														
11	Poznań	2,106.500	1,886.801	89·6	1.386	0·1	1.706	0·1	204.087	9·7	7.211	0·3	5.309	0·2
12	Pomorze	1,080.138	969.020	89·7	942	0·1	1.308	0·1	100.812	9·4	3.447	0·3	4.609	0·4
13	Ślask	1,295.027	1.195.036	92·3	813	0·1	434	0·0	77.269	6·0	18.988	1·5	2.537	0·1
	Összesen — Totaux .	4,481.665	4,050.857	90·4	3.141	0·1	3.448	0·1	382.168	8·5	29.596	0·6	12.455	0·3
Déli tartomány. Département du Sud.														
14	Kraków	2,297.802	2,045.553	89·0	51.750	2·3	12.005	0·5	6.885	0·3	173.618	7·6	7.991	0·3
15	Lwow	3,127.409	1,448.826	46·3	1,305.339	41·8	9.027	0·3	13.090	0·4	342.405	11·0	8.722	0·2
16	Stanisławów	1,480.285	245.944	16·6	1,079.019	72·9	891	0·1	12.492	0·9	139.746	9·4	2.193	0·1
17	Tarnopol	1,600.406	586.603	36·7	871.971	54·5	1.882	0·0	3.749	0·2	134.117	8·4	2.084	0·1
	Összesen — Totaux .	8,505.902	4,326.926	50·8	3,308.079	38·9	23.805	0·3	36.216	0·4	789.886	9·3	20.990	0·3
	Lengyelország — Pologne	31,915.779	20,670.051	64·8	3,336.164	10·5	3,762.484	11·8	835.258	2·5	3,113.933	9·8	197.889	0·6
b) É r d e k t e r e k s z e r i n t —														
Orosz érdektér.*) Espace d'intérêts russes.														
I.	Ukrán érdektér**) - Espace d'intérêts ukrainiens	7,172.016	1,807.490	25·2	3,043.289	42·5	1,462.877	20·4	81.646	1·1	738.938	10·3	37.776	0·5
II.	Fehérorosz érdektér**) - Espace d'intérêts biélo- russes	4,240.399	1,739.723	41·1	5.390	0·1	2,031.850	47·9	14.291	0·3	407.108	9·6	42.037	1·0
	Összesen — Totaux .	11,412.415	3,547.213	31·1	3,048.679	26·7	3,494.727	30·6	95.937	0·8	1,146.046	10·1	79.813	0·7
Német érdektér.*) — Es- pace d'intérêts allemands.														
III.	A 3 nyugati vajdaság — Les 3 voïvodies occiden- tales	4,481.665	4,050.857	90·4	3.141	0·1	3.448	0·1	382.168	8·5	29.596	0·6	12.455	0·3
IV.	A többi terület — Autres parties de l'esp. d'int. allemands	15,475.681	12,627.405	81·6	283.899	1·8	250.190	1·6	354.757	2·3	1,868.994	12·1	90.436	0·6
	Összesen — Totaux .	19,957.346	16,678.262	83·6	287.040	1·4	253.638	1·3	736.925	3·7	1,898.590	9·5	102.891	0·5
V.	Litván érdektér*) — Es- pace d'intérêts lituaniens	546.018	444.576	81·4	445	0·1	14.119	2·6	2.396	0·4	69.297	12·7	15.185	2·8

1) Ebből — Dont 13.085 (0·8%) litván — Lituaniens. — 2) Ebből — Dont 66.838 (5·2%) litván — Lituaniens. — 3) Ebből — Dont 707.088 (62·5%) „helybeli“ nyelvű — „Tutejszys“ (de langue „locale“). — 4) Ebből — Dont 30.977 (1·5%) cseh — Tchèques. — 5) Ebből — Dont 69.480 (1·3%) litván — Lituaniens, 707.088 (12·7%) „helybeli“ nyelvű — „Tutejszys“ (de langue „locale“) és 31.073 (0·6%) cseh — Tchèques. — 6) Ebből — Dont 83.116 (0·3%) litván — Lituaniens, 707.088 (2·2%) „helybeli“ nyelvű — „Tutejszys“ (de langue „locale“) és 38.097 (0·1%) cseh — Tchèques. — 7) Ebből — Dont 707.088 (16·7%) „helybeli“ nyelvű —

évi népszámlálás szerint vajdaságonként és érdekerületenként részletezve.
avec indication des voïvodies et des espaces d'intérêts, d'après le recensement de 1931.

Anyanyelv szerint — Répartition suivant la langue maternelle:														Folyószám Numéros d'ordre
lengyel <i>Polonais</i>		ukrán és rutén <i>Ukrainiens et Ruthènes</i>		fehérorosz <i>Russes Blancs</i>		(nagy) orosz <i>(Grands-) Russes</i>		német <i>Allemands</i>		jiddis és héber <i>Habitants de langue mat. yiddish ou hébreu</i>		egyéb és ismeretlen <i>Autres et non déclarées</i>		
szám szerint <i>nombres absolus</i>	%	szám szerint <i>nombres absolus</i>	%	szám szerint <i>nombres absolus</i>	%	szám szerint <i>nombres absolus</i>	%	szám szerint <i>nombres absolus</i>	%	szám szerint <i>nombres absolus</i>	%	szám szerint <i>nombres absolus</i>	%	

P a r v o ï v o d i e s

826.242	70·5	1.282	0·1	578	0·0	3.979	0·3	1.892	0·2	333.354	28·5	4.571	0·4	1
2,227.644	88·1	993	0·0	298	0·0	1.903	0·1	73.592	2·9	215.048	8·5	9.750	0·4	2
2,108.352	80·1	1.456	0·1	162	0·0	1.543	0·1	155.315	5·9	359.435	13·6	5.747	0·2	3
2,618.241	89·2	971	0·0	151	0·0	945	0·0	7.938	0·3	304.884	10·4	2.567	0·1	4
2,109.199	85·6	73.828	3·0	1.295	0·1	2.835	0·1	15.865	0·6	259.537	10·5	2.377	0·1	5
1,182.259	71·9	3.405	0·2	205.590	12·5	35.148	2·1	7.290	0·5	194.935	11·9	1) 15.217	1) 0·9	6
11,071.937	82·7	81.935	0·6	208.074	1·6	46.353	0·3	261.892	2·0	1,667.193	12·5	40.229	0·3	
761.723	59·7	1.564	0·1	289.675	22·7	43.353	3·4	1.357	0·1	108.828	8·6	2) 69.439	2) 5·4	7
553.859	52·4	1.203	0·1	413.466	39·1	6.794	0·7	379	0·0	77.025	7·3	4.421	0·4	8
164.106	14·5	54.047	4·8	75.338	6·6	16.198	1·4	1.063	0·1	112.966	10·0	3) 708.221	3) 62·6	9
346.640	16·6	1,426.872	68·4	2.417	0·1	23.387	1·1	46.883	2·3	205.545	9·9	4) 33.830	4) 1·6	10
1,826.328	32·9	1,483.686	26·7	780.896	14·1	89.732	1·6	49.682	0·9	504.364	9·1	5) 815.911	5) 14·7	
1,906.395	90·5	883	0·0	279	0·0	606	0·0	193.080	9·2	3.291	0·2	1.966	0·1	11
969.386	89·8	402	0·0	209	0·0	437	0·0	105.400	9·8	1.965	0·2	2.339	0·2	12
1,195.635	92·3	265	0·0	30	0·0	154	0·0	90.545	7·0	6.467	0·5	1.931	0·2	13
4,071.416	90·9	1.550	0·0	518	0·0	1.197	0·0	389.025	8·7	11.723	0·3	6.236	0·1	
2,097.439	91·3	60.328	2·6	80	0·0	260	0·0	8.932	0·4	128.045	5·6	2.718	0·1	14
1,805.035	57·7	1,067.110	34·1	212	0·0	753	0·0	12.049	0·4	232.938	7·5	9.312	0·3	15
332.175	22·4	1,018.878	68·9	36	0·0	225	0·0	16.737	1·1	109.378	7·4	2.856	0·2	16
789.114	49·3	728.135	45·5	36	0·0	193	0·0	2.675	0·2	78.932	4·9	1.321	0·1	17
5,023.763	59·0	2,874.451	33·8	364	0·0	1.431	0·0	40.393	0·5	549.293	6·5	16.207	0·2	
21,993.444	68·9	4,441.622	13·9	989.852	3·1	138.713	0·4	740.992	2·3	2,732.573	8·6	6) 878.588	6) 2·8	

S u i v a n t l' e s p a c e d' i n t é r ê t s

2,372.698	33·1	4,081.792	56·9	2.630	0·0	24.470	0·3	77.465	1·1	571.158	8·0	41.803	0·6	I.
2,008.359	47·3	58.996	1·4	968.650	22·8	75.328	1·8	5.229	0·1	396.730	9·4	7) 727.107	7) 17·2	II.
4,381.057	38·4	4,140.788	36·3	971.280	8·5	99.798	0·9	82.694	0·7	967.888	8·5	8) 768.910	8) 6·7	
4,071.416	90·9	1.550	0·0	518	0·0	1.197	0·0	389.025	8·7	11.723	0·3	6.236	0·1	III.
13,163.356	85·1	298.631	1·9	2.706	0·0	17.880	0·1	268.436	1·7	1,684.204	10·9	40.468	0·3	IV.
17,234.772	86·4	300.181	1·5	3.224	0·0	19.077	0·1	657.461	3·3	1,695.927	8·5	46.704	0·2	
377.615	69·2	653	0·1	15.348	2·8	19.838	3·6	837	0·2	68.758	12·6	9) 62.969	9) 11·5	V.

„Tutejszys“ (de langue „locale“). — 8) Ebből — Dont 707.088 (6·2%) „helybeli“ — „Tutejszys“ (de langue „locale“). — 9) Ebből — Dont 61.506 (11·3%) litván — Litvaniens.

*) Kerületenként kiszámított megközelítő pontosságú adatok. — Chiffres approximatifs, calculés par districts

***) Polesie vajdaságot teljes egészében a fehérorosz érdektérhez számítva. — Les chiffres de la voïvodie de Polesie sont compris dans ceux de l'espace d'intérêts biélorusses.

itt 144.671 lakosból lengyel nemzetiségűnek írt össze 110.659-et (76,5%), németnek 29.010-et (20,0%) és egyéb nemzetiségűnek 5.002-tőt (3,5%). 1931-ben pedig már 84,7% lengyelt sikerült itt kimutatni.¹⁾

Slask vajdaság területe 4.216 km², 1921-re kiszámított népessége 1.124.967, mégpedig 793.837 (70,6%) lengyel s 318.786 (28,3%) német. Az 1931. évi népszámlálás szerint 1.295.027 lakosból 1.195.635 (92,3%) volt lengyel, 90.545 (7,0%) német. A lengyel statisztika tehát arány szerint negyedannyi németet sem hagyott meg itt, mint a túlnyomórészen az 1910-es német adatokon alapuló 1921. évi számítás.

Pomorze, Poznan és Slask vajdaságok alkotják együttesen Lengyelország nyugati tartományát,²⁾ mely — mint láttuk — a versaillesi békében a Németbirodalomtól kapott összes területeket magában foglalja a volt Osztrák-Szilézia 1920-ban Lengyelországhoz csatolt részével kiegészítve. Ez a lengyel adatok szerint összesen 47.176 km² terület Lengyelország 1938 előtti területének 12,1%-a.

1910-ben 4.000.874 ember élt itt, a német és osztrák népszámlálások szerint — a kettős anyanyelvűek (66.224) és a tescheni Sziléziában összeírt külföldi állampolgárok (2.549) felét németnek, másik felét lengyelnek véve — 1.443.813 (36,1%) német anya-, illetve társalgási nyelvű, 2.430.034 (60,8%) lengyel és 113.814 (2,8%) kasub, mazur.

Az 1931. évi lengyel népszámlálás 4.481.665 polgári lakost írt össze e területen — a katonaság létszámát 1931-re is csak országos összesítésben közli a lengyel statisztika — ami Lengyelország 1931. évi összes polgári népességének (31.915.779) 14,0%-a. Ezek közül 4.071.416 (90,9%) volt lengyel anyanyelvű és csupán 389.025 (8,7%) német.

Két évtized alatt tehát több mint egy millióval fogyott a németek száma. „Das Deutschtum wurde nicht nur seiner festesten Stütze beraubt, sondern auch seiner Sicherheit schwer erschüttert. Das hat seinen Niederschlag z. T. auch in der Massenabwanderung von 770.000 Deutschen aus Posen und Pommerellen gefunden, einer riesigen Bevölkerungsverschiebung wie sie Europa seit Jahrhunderten nicht gesehen hat.“³⁾

¹⁾ The Polish and Non-Polish Populations of Poland, 61. l. (Varsó, 1932.)

²⁾ Lengyelország az 1815. évi „végleges“ felosztáskor keletkezett négy rész egyesüléséből alakult több mint egy évszázad elmúltával újjá. A világtájak szerint elnevezett négy tartománya (départements, groupes de Voïvodies) általában még a felosztással kialakult helyzetet tükrözik vissza — száz év egymástól annyira eltérő irányú fejlődésével — és ezen belül a vajdaságok is történelmi alapon támadtak fel. A központi vagy északi tartomány: nagyjából a volt kongresszusi Lengyelország, a keleti, Orosz-Lengyelország többi része, a déli pedig Galicia. E tartományok vajdasági beosztását l. a 4. sz. táblán.

³⁾ Das Deutschtum in Westpreussen und Posen. Taschenbuch des Grenz- u. Auslandsdeutschtums. Heft 17/18. 43. l. Csak 1925-ig több mint 730.000 ember költözött el a Németbirodalomtól Lengyelországhoz csatolt területről. Statistik des Deutschen Reichs. Band. 401. 539. l. (Berlin, 1930.)

Lengyelország többi részén 1921-ben 235.980 német nemzetiségűt írtak össze a polgári népesség között,¹⁾ ami e három (központi, keleti és déli) tartomány 22.829.717 főnyi összes polgári népességének alig több mint 1%-a.²⁾ Tíz évvel később az 1931. évi népszámlálás összesen 740.992 (2,3%) németet mutatott ki Lengyelország 31.915.779-re nőtt polgári népessége között, tehát az ország többi részének 27.434.114 polgári lakosából 351.967 (1,3%) volt német anyanyelvű. Az itteni németek száma tehát egy évtized alatt 115.987-tel (49,2%) nőtt a lengyel statisztika szerint. Tekintetbe véve, hogy a szórványkisebbségek rendszerint aránylag nagyobb mértékben olvadtak be környezetükbe, felmerül a kérdés, hogy vajjon a Lengyelországban maradt németek jelentékeny része költözött-e át keletre a nyugati vajdaságokból (v. ö. az erdélyi magyarság különböző irányú vándormozgalmaival) vagy az 1921. évi népszámlálás volt hibásabb, mint az 1931-es? Ezt is a világháború előtti utolsó orosz, illetve osztrák népszámlálás adatai segítségével próbáljuk majd tisztázni a továbbiakban.

Nem állapítható meg kellő pontossággal azok száma sem, akik önként vagy kényszerből (felületes áthasonulás vagy irányzatos felvétel) a német anyanyelvűek statisztikai rovatából a lengyelekébe tolódtak át, de a felekezeti adatok a németekről is eléggé megközelítő tájékoztatást nyújtanak, — kivéve Slask vajdaságot, ahol a németek túlnyomó többsége is katolikus és viszont a lengyelek közt aránylag sok a protestáns.

Az 1921. évi népszámlálás által Poznan vajdaságban összeírt 327.846 német közül 287.797 volt protestáns és 33.661 katolikus; a 322.872 protestánsból pedig — 287.797 német mellett — 34.483 szerepelt lengyel nemzetiségűként. Tíz évvel később a németek 193.080-ra zsugorodott tömegéből 173.116 volt protestáns és 16.638 katolikus; a 204.087 protestáns között 29.893 a lengyel anyanyelvűek száma, tehát 4.590-el kevesebb, mint 1921-ben. Itt úgy a katolikus németeknél, mint a protestáns lengyelekénél két-két lehetőség fordulhat elő. A katolikus németek száma — mint láttuk — aránylag nagyobb mértékben csökkent, mint a protestáns németeké, tehát vagy viszonylag több vándorolt ki közülük — ami nem valószínű — vagy — az azonos vallás révén — könnyebben billentek át a lengyelek közé; a protestáns lengyelekből pedig szintén vagy azért lett kevesebb, mert kivándoroltak, vagy mert a németek rovatába kerültek át, helyesebben vissza, ha ugyan az utóbbi esetben is nem azok közül vándoroltak ki, akik tulajdonképpen németek, vagy legalább német érzelmű lengyelek. Még tragikusabb a „protestáns lengyelek“ sorsa Pomorze vajdaságban, ahol 1921 és 1931 közt a protestáns németek száma 150.597-ről 88.564-re apadt, a katolikus németeké pedig 23.270-ről 13.708-ra, a 35.296 protestáns len-

¹⁾ Az egész ország katonai népességéből 811 volt német nemzetiségű.

²⁾ Tartományonként részletezve l. Hollós dr. i. m. 1078. l.

gyelből azonban alig 11.991 maradt! Igaz, hogy itt a lengyel anyanyelvűnek számító mazurok és kasubok közül is sokan a németekkel tartanak.

1910-ben még 570.791 protestáns élt a későbbi Poznan vajdaság területén — tehát 108.548-al kevesebb, mint ahány „csak német“ anyanyelvű (679.339) — Pomorze területén pedig 333.148 protestáns volt 421.033 „csak német“ mellett, így 87.885 a különbözet a németek javára. Pedig nem minden protestáns német ezekben a vajdaságokban sem. Szilézia Poznanhoz csatolt részében az 1910. évi népszámlálás is csak 9.480 németet és 2.247 kettős anyanyelvűt mutatott ki 13.270 protestáns mellett; Soldau vidékén pedig 9.232 németet és 895 kettős anyanyelvűt 17.894 protestáns mellett. Mind a két terület már a reformáció idejében is cseh, illetve porosz uralom alatt állott és így a hitújítás az ottani lengyel, illetve mazur lakosság között is könnyen tért hódíthatott.

Együttvéve a két vajdaságot, 1910-ben 903.939 protestáns élt azok területén, 1921-ben már csak 509.096, 1931-ben pedig mindössze 304.899, tehát közel hatszázezerrel kevesebb! Ez — a katolikus németek hozzászámításával — nagyjából igazolja a németek fogyását 1,100.372-ről 503.167-re, majd 298.480-ra és — Felső-Sziléziát is tekintetbe véve — kétségtelenné teszi, hogy húsz év alatt összesen jóval több mint $\frac{3}{4}$ millió német hagyta el a Lengyelországhoz csatolt területeket.

*

A teljesség kedvéért állítsuk ezzel párhuzamba a Németbirodalom határain belül maradt lengyelek és mazurok számának újabb alakulását is.

Itt a versaillesi béke óta háromszor tartottak népszámlálást: 1925-ben, 1933-ban és 1939-ben.

Nézzük először az 1925. évi adatokat:¹⁾

Anyanyelv	Birodalmi	Külföldi	Együtt
	állampolgár		
Lengyel	214.115	142.199	356.314
Német és lengyel . .	507.721	37.977	545.698
Együtt	721.836	180.176	902.012
Mazur	49.926	372	50.298
Német és mazur . . .	31.172	171	31.343
Együtt	81.098	543	81.641
Összesen	802.934	180.719	983.653

Az 1910. évi adatokkal való összehasonlításkor kénytelenek voltunk azokkal a területrészekkel beérni, melyek csak a legfontosabb kisebbségi vidékeket ölelik fel, mert a többi hiányzik a rendelkezésünkre álló forrásmunkákból:²⁾

¹⁾ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1928. 20. l.

²⁾ Statistisches Jahrbuch für den Freistaat Preussen 25. kötet 22—23. l. (Berlin, 1929.) és Statistik des Deutschen Reichs. 401. kötet 638. l. (Berlin, 1930.)

Anyanyelv	1910	1925	Szaporodás v. fogyás	
			sz. sz.	%-ban
Lengyel	995.581	208.316	− 787.265	− 79·2
Német és lengyel	104.606	489.941	+ 385.335	+ 368·4
Együtt	1,100.187	698.257	− 401.930	− 36·5
Mazur	188.265	47.530	− 140.735	− 74·8
Német és mazur	10.092	29.359	+ 19.267	+ 190·9
Együtt	198.357	76.889	− 121.468	− 61·2
Összesen	1,298.544	775.146	− 523.398	− 40·3

„Die Abnahme der polnisch sprechenden Personen wird nur zum Teil durch eine Abwanderung nach dem neugegründeten polnischen Staat hervorgerufen sei. Ausserdem waren für die Masuren die gleichen Voraussetzungen für eine Abwanderung im allgemeinen nicht gegeben und eine aussergewöhnliche Auswanderung ist auch nicht beobachtet worden; und doch zeigt sich bei diesen Volksteilen dieselbe Entwicklung wie bei den Polen.“¹⁾

Az 1933. évi népszámlálás is az egész Németbirodalom területén kérdezte az anyanyelvet, de csak az idegen állampolgárok (756.760)²⁾ adatait dolgozta fel hiánytalanul, míg a belföldiek közül kizárólag azokat, akiket jelentékenyebb számú nem-német őslakossággal is bíró területeken írtak össze, (4,278.424)³⁾ Így nem terjedt ki ez a feldolgozás a Ruhr-vidék (Reg. Bez. Münster—Arnsberg—Düsseldorf) népességére, habár ott 1925-ben 19.515 lengyel és 59.484 „német és lengyel“ anyanyelvűt (összesen 78.999) mutatott ki a német statisztika, az 1910. évi népszámlálás szerint pedig még nem kevesebb, mint 248.965 + 25.413 = 274.378 lengyel élt a rajna-westfaliali ipartelepeken.

Az előző, 1925. évi adatokkal való összehasonlítás tehát most még szűkebb területek lakosságára és ezen belül is csak a németbirodalmi állampolgárokra szorítkozhat,⁴⁾ így az 1925. évi népszámlálás szerint a Németbirodalom területén élt 902.012 lengyel anyanyelvűből csupán 597.738-ra (66·3%), a 81.641 mazurból 65.266-ra (79·9%), tehát 304.274 lengyel és 16.375 mazur — összesen 320.649 (32·6%) — kimaradt az 1933. évi megfelelő adatokkal való összevetésből:

Anyanyelv	1925	1933	Szaporodás v. fogyás	
			sz. sz.	%-ban
Lengyel	180.712	113.010	− 67.702	− 37·5
Német és lengyel . .	417.026	285.092	− 131.934	− 31·6
Együtt	597.738	398.102	− 199.636	− 33·4
Mazur	41.189	15.689	− 25.500	− 61·9
Német és mazur . . .	24.077	24.103	+ 26	+ 0·1
Együtt	65.266	39.792	− 25.474	− 39·0
Összesen	663.004	437.894	− 225.110	− 34·0

¹⁾ U. o. 639. l.

²⁾ Statistik des Deutschen Reiches, 451/4. kötet 5. lap. (Berlin, 1936.)

³⁾ U. o. 44. l.

⁴⁾ U. o. 47. l.

Az 1933-ban a Németbirodalom területén 148.092 lengyel állampolgárt vettek számba. Ezek közül német anyanyelvűnek vallotta magát 65·2%, német és egy más anyanyelvűnek 12·0%, a többi 22·5% pedig csak egy más, azaz nem német nyelvet vallott anyanyelvűül.¹⁾

A Németbirodalom versaillesi határain belül meghagyott lengyelek zöme Felső-Sziléziában (= Regierungsbezirk Oppeln) él, mely tartomány a népszavazási terület Németországnak ítélt részén felül a csaknem szín-német Neisse-vidéket is magában foglalja. Itt már három népszámlálás eredményét hasonlíthatjuk össze:²⁾

Népszámlálás éve	Összes népesség	Lengyel				Német és lengyel		Együtt	
		a n y a n y e l v ű							
		sz. sz.	%	sz. sz.	%	sz. sz.	%		
1910	1,267.028	581.591	45·9	51.585	4·1	633.176	50·0		
1925	1,379.278	155.069	11·2	387.439	28·1	542.508	39·3		
1933	1,456.364	99.193	6·8	266.375	18·3	365.568	25·1		

Az 1939-es legújabb német népszámlálás kisebbségi vonatkozású adatait még nem ismerjük.

III. A volt orosz-lengyel területek.

Lengyelország területének jó kétharmada (262.232 km² = 67·5%) 1793/95-től, illetve 1815-től egy évszázadon át orosz uralom alatt állott.

Itt sokkal több és súlyosabb zavaró körülmény nehezíti meg a világháború előtti adatokkal való összehasonlítást, mint ahol a német, osztrák, illetve magyar statisztikára támaszkodhatunk:

Csak az 1897 februári népszámlálás³⁾ terjedt ki az Oroszbirodalom akkori egész területére. Az újabb adatok — csak népmozgalmi statisztikán alapuló becslések — utólag rendkívül megbízhatatlanoknak bizonyultak.⁴⁾

A *Központi tartomány* — mint jegyzetben már említettük — csupán nagyjából felel meg a volt Kongresszusi Lengyelországnak, de korántsem azonos vele. Mikor a világháború végén a lengyelekkel majdnem egyidőben, a litván nemzet is visszanyerte függetlenségét, a 127.311 km² területű Kongresszusi Lengyelország északkeleti nyúlványából Litvániának

¹⁾ U. o. 14. l.

²⁾ Forrás 1910 és 1925-re: Statistik des Deutschen Reichs 401. kötet 44. és 638. l. 1933-ra Statistik des Deutschen Reichs 451/4. kötet 46. l., 1910-ben összes jelenlevő népesség (ortsanwesende Bevölkerung), 1925-ben lakónépesség (a jelenlevők száma 1,372.407), 1933-ban csak a német állampolgárok, a 26.401 külföldi honos nélkül.

³⁾ Premier recensement général de la population de l'Empire Russe, 1897. Relevé général pour l'Empire. St. Pétersbourg 1905.

⁴⁾ Dr. Leo Starodubsky: Das Volkszählungswesen in der Union der Sozialistischen Sowjet-Republiken. Schriften des Institutes für Statistik insbes. der Minderheitsvölker a. d. Universität Wien. 1938. C. sorozat 3. szám 21. és köv. l.

jutott 8.314 km²: a suwalkii kormányzóság közel $\frac{2}{3}$ -a, ahol a túlnyomó többség litván.

A volt Kongresszusi országrészből tehát csak 118.997 km² maradt meg Lengyelországnak. A Központi-tartomány azonban — az 1938 április 1-i arányosításig¹⁾ — 137.833 km² volt, vagyis 18.836 km²-rel nagyobb, mert a bialystoki vajdaságot is teljes egészében a Központi-tartományba osztották be, habár annak öt kerülete (Bialystok, Bielsk-Podlaski, Grodno, Sokólka és Wolkowysk), Bialystok várossal együtt, nem tartozott a Kongresszusi Lengyelországhoz.

A *Keleti tartomány* 124.399 km²; a Központi tartományhoz átcsatolt 18.836 km²-rel kisebb annál a keletlengyelországi területnél (143.235 km²), mely a világháború előtt nem a varsói főkormányzósághoz (= Kongresszusi Lengyelország), hanem közvetlenül Oroszországhoz volt beosztva.

Az 1897. évi orosz és 1921. évi lengyel adatokat nem tudjuk az egész orosz-lengyel területre nézve összehasonlítani, hanem csak annak néhány jellemző részére.

A volt Kongresszusi Lengyelország 1897. évi adataiból levonhatjuk az akkori Suwalki kormányzóságot, viszont a Központi tartomány 1921. évi adataiból a bialystoki vajdaság felsorolt öt kerületét és ezenfelül még a Suwalki kormányzóságból Lengyelországnak megmaradt augustowi és suwalkii kerületekét. Így egy 114.716 km² kiterjedésű teljesen azonos terület adatait hasonlíthatjuk össze, 1897-ben 8,598.367, 1921-ben 10,388.979 polgári lakossal. Ez a volt Kongresszusi Lengyelország területének 90·1%-a, 1897. évi polgári lakosságának (9,162.889) 93·8%-a, viszont a Központi tartomány területének 83·2%-a, 1921. évi polgári népességének (11,233.838) 92·5%-a, tehát mindenképpen elég arra, hogy hozzávetőleges tájékoztatást nyújtson Lengyelország középső részének nemzetiségi viszonyairól.

Sajnos, az 1897-es anyanyelvi adatokban a katonaságé is bennfoglaltatik, míg az 1921-re nézve csak a polgári népesség adatai állanak rendelkezésünkre területi részletezésben, tehát az 1897. évi adatokból is le kell vonnunk a katonákét.

1897-ben 239.364 katona állomásozott a volt Kongresszusi Lengyelország („Pays de la Vistule“) területén, ebből 18.391 a suwalkii kormányzóságban, a többi 220.973 az 1921. évi lengyel adatokkal összehasonlítható részben. Anyanyelvi adataikat nem közli a rendelkezésünkre álló orosz forrásmunka, de az összes népesség anyanyelvi megoszlását nemek szerint részletezi, így azok arányából (pl. 242.700 nagy-orosz közül 196.824 férfi és mindössze 45.876 nő) következtethetünk a katonaság anyanyelvére. Becslésünk természetesen nem lehet egészen pontos, de ha esetleg a katonaság anyanyelv szerinti felosztásánál tévedtünk volna is néhány ezerrel, ez — levonásuk után — a polgári lakosság sokkal nagyobb tömegében elenyészik.

¹⁾ Ekkor Poznan és Pomorze területét egészítették ki a varsói és lodzi vajdaságok rovására.

²⁾ Kerületenkénti adatok az 1924-es lengyel statisztikai évkönyv 12. és köv. l.

A mintegy 90.000 (1·0%) nagy-orosz anyanyelvű polgári lakosság nagyrésze úgyis szintén csak idehelyezett tisztviselő és ezek családja, vagy más gyökértelen, átmenetileg betelepült elem lehetett, így érthető, ha tizedrészük sem (8.847 = 0·1%) maradt itt. A kis-oroszok (ukránok) túlnyomó többsége azonban kétségtelenül helybeli volt. Az 1897. évi orosz statisztika legkevesebb 300.000 (3·5%) kis-oroszt mutat ki az itteni polgári népesség között, az 1921. évi lengyel népszámlálás már csak 65.627 ukrán nemzetiségűt (0·6%). Azonban akármennyire is eltérnek a két népszámlálás erre vonatkozó adatai, mégis éppen az orosz statisztika bizonyítja a Bugtól nyugatra fekvő területek lengyel jellegét, amikor 6.620.000 (77·0%) lengyelt mutat ki itt (1921-ben 8.956.889 = 86·2%). A németek száma ezalatt 375.000-ról (4·4%) 167.004-re (1·6%) csökkent és míg 1897-ben még 1.200.000 (14·0%) zsidó anyanyelvűt vettek számba, 1921-ben már csak 1.179.713 (11·4%) zsidó nemzetiségűt.

A nemzetiségi adatokat itt is a felekezetiakkal ellenőrizhetjük, a köztük levő kapcsolat alapján.

1897-ben a Kongresszusi Lengyelország¹⁾ összesen 7.032.366 (74·8%) római katolikus lakosából 6.641.942 (94·5%) volt lengyel és 202.151 (2·9%) lett vagy litván (Suwalki kormányzóságban), de csak 52.512 (0·7%) különféle orosz²⁾ és 28.932 (0·4%) német. A 607.591 (6·5%) görögkeletiből³⁾ 561.606 (92·4%) különféle orosz és csak 34.119 (5·6%) lengyel. A 425.216 (4·5%) protestánsból⁴⁾ 373.762 (87·9%) német és csak 32.731 (7·7%) lengyel. Végül az 1.321.100 (14·1%) izraelitából 1.264.907 (95·8%) volt zsidó anyanyelvű és csak 46.380 (3·5%) lengyel.

Az 1921-es lengyel adatokkal összehasonlítható terület 1897. évi polgári lakoságnak felekezeti tagozódásához a Kongresszusi Lengyelország adataiból ismét levontuk a Suwalki kormányzóság és a katonák adatait, hasonló módszerrel, mint ahogy előbb az anyanyelvi adatoknál tettük:

A római katolikusok száma 6.584.000 (76·6%) volt, tehát mindössze 36.000-rel kevesebb, mint a lengyeleké; görögkeleti 381.000 (4·4%), vagyis 10.000-rel kevesebb, mint a különféle orosz összesen; protestáns 379.000 (4·4%), azaz 4.000-rel több, mint a németek száma, végül izraelita 1.253.000 (14·6%), kb. 53.000-rel több, mint a zsidó nyelvű.

1921-ben 8.410.785 (81·0%) katolikus élt ugyan-ezen a területen, tehát 546.104-el kevesebb, mint a lengyel nemzetiségűek száma; ezzel szemben a 171.947 (1·7%) görögkeleti 94.156-tal több, mint a különféle oroszoké összesen; a 311.816 (3·0%) pro-

¹⁾ E kombinatív adatoknál már sem a suwalkii tartomány, sem a katonaság adata nem választható külön.

²⁾ Az anyanyelvnek a vallással való összevetésével az ukránokat és a fehéroroszokat nem mutatták ki külön, hanem csak a tulajdonképeni (nagy-) oroszokkal közös rovatban.

³⁾ A sok katona miatt 405.414 férfi és csak 202.177 nő.

⁴⁾ A lutheránusokon (414.769) és reformátusokon (5.502) kívül a baptistákat (3.993), mennoitákat (758) és anglikánokat (194) is ideszámítva.

testáns is 144.812-vel haladta meg a németek számát és az 1.488.355 (14·3%) izraelita ugyancsak 308.642-vel több, mint ahány zsidó nemzetiségűt kimutatott a lengyel statisztika.

Csak ha a felsorolt adatokat összevetjük, akkor állapítható meg, hogy a kivándorlás, vagy — az esetleg csupán külső — asszimiláció miatt tolódtak-e el inkább a népi erőviszonyok.

A görögkeletiek száma 209 ezerrel fogyott, a különféle oroszoké összesen 313 ezerrel. Mind a kettőből több, mint 80 ezer az elköltözött nagy-orosz és így legfeljebb 130 ezerrel apadt a többi görögkeletiek száma, míg az ukránoké 234 ezerrel fogyott, tehát legalább 100.000 ukrán került át a lengyelek rovatába és — a fehérorosz szórványt is ideszámítva — alig 70 ezer őrizte meg nemzetiségét.

A protestánsok 67 ezerrel fogytak, ezzel szemben a németek 208 ezerrel. Eszerint több, mint 140 ezer német lengyelesedett volna el és a németek nagymérvű térvesztése alig harmadrészben írható az elvándorlás terhére.

Az izraelita vallásúak száma kb. 235 ezerrel nőtt, viszont a zsidó nemzetiségűeké apadt 20 ezerrel. Tehát ez esetben 255 ezer az eltérés.

E három népcsoportból közel félmillió vált itt ilyen rövid idő alatt állítólag lengyellé, a kisebb néptöredékekkel együtt pedig még félmilliónál is több. Ugyanis a lengyelek száma 2.337.000-rel emelkedett, míg a katolikusoké csak 1.827.000-rel, tehát 510 ezer a különbözet.

*

A Kongresszusi Lengyelországtól keletebbre fekvő volt orosz kormányzóságok közül csak a Grodnói kormányzóság jutott teljes egészében Lengyelországnak.

E 38.632 km²-es területen, az 1897. évi orosz népszámlálás szerint 1.603.409 ember élt; 1.549.668 polgári lakos és 53.741 katona. A polgári népességből mindössze 160.000 (10·3%) volt lengyel anyanyelvű, ellenben kerek 1.100.000 (71·0%) különféle orosz, mégpedig 700.000 (45·2%) fehér-, 355.000 (22·9%) kis- és 45.000 (2·9%) nagyorosz; kb. 275.000 (17·7%) zsidó és mintegy 10.000 (0·7%) német.

Az 1921. évi lengyel népszámlálás már csak 1.075.567 polgári lakost írt össze ezen a területen,¹⁾ 474.101-el kevesebbet, mint 1897-ben, mert a lakosság kb. harmadrésze akkor még Oroszországban tartózkodott.²⁾ E jellegzetesen kisebbségi határvidéken 30·6%-kal fogyott a lélekszám, mialatt az ország túlnyomórészben lengyellakta belseje mintegy 20 %-kal vált népesebbé. Már az a körülmény, hogy az annyira különböző népösszetételű országrészek

¹⁾ A bialystoki vajdaságnak az a része, amely nem tartozott a Kongresszusi Lengyelországhoz, a potesiai vajdaság öt kerülete (Brzesc n/Bug, Drohiczyn, Kobryn, Kosów és Pruzana) és a nowogródeki vajdaságból a slonimi kerület.

²⁾ „A népszámlálás óta mintegy 310.000 menekült fehérorosz tért vissza Oroszországból.“ Hollós dr. i. m. 1079. I. Élesen ellentétes jelenség ez a németek tömeges kivándorlásával; mind a kettő keletibbé tette Lengyelország népösszetételét.

lélekszáma ellentétes irányba tolódott el, önmagában akkor is jelentékenyen megváltoztatta volna a nemzetiségek országos arányait, ha a lengyel elem nem tört volna oly nagy mértékben előre az egyes országrészekben belül.

Az 1921. évi lengyel népszámlálás szerint a volt grodnói kormányzóság területén 593.388 (55,0%) lengyel élt és csak 302.914 (28,2%) fehérorosz, alig 8.986 (0,8%) ukrán, 136.122 (12,7%) zsidó, 2.208 (0,2%) német és 31.949 (3,0%) kerületenkint nem részletezett más nemzetiségű.¹⁾

Itt ismét csakis a felekezeti adatokkal ellenőrizhetjük a nemzetiségi statisztikát:

1897-ben a katolikusok száma 380 ezer (24,5%) volt, 220 ezerrel több, mint a lengyel anyanyelvűeké, viszont a görögkeletiek száma 880 ezer (56,8%), vagyis ugyanennyivel kevesebb, mint a különféle oroszoké együttesen. Nyilvánvaló, hogy legalább 220 ezer katolikust akkor a maga javára könyvelt el az orosz statisztika.

1921-ben a katolikusok száma 421.677 (39,2%), 171.711-el kevesebb, mint a lengyel nemzetiségűeké, viszont a görögkeletiek száma 479.824 (44,6%) legalább 140 ezerrel több, mint a különféle oroszoké együttesen. Ezek mind a lengyel rovatba kerültek át, kb. 27.000 zsidóval és néhány ezer más nemzetiségűvel (német stb.) együtt.

Rendkívül jellemző ez mind a két fél nemzetiségi statisztikájára, mely alig 1—1½ millió lakosból közel 400.000-re nézve mond ellent egymásnak.

*

Az 1921. és 1931. évi lengyel adatok között már nincs ilyen, még a kisebbségi statisztika terén is szokatlan mértékű eltérés.

A *Központi tartományban* (1921-ben 11,233.838, tíz évvel később 13,377.613 polgári lakos) a lengyelek aránya 85,0%-ról (9,550.293) 82,7%-ra (11,071.937) esett vissza, ellenben a latin szertartású katolikusoké még emelkedett is egy árnyalattal: 79,0%-ról (8,871.621) 79,4%-ra (10,617.429). Így 1921-ben még 6,0% (678.672) volt a különbség, 1931-ben már csak 3,3% (454.508).

A fehéroroszok aránya 1,1%-ról (122.325) 1,6%-ra (208.074) emelkedett, a nagyoroszoké pedig 0,1%-ról (15.247) 0,3%-ra (46.353) és a keleti szlávok közül csak az ukrán-rutén csoport²⁾ maradt 0,6% (65.389, illetve 81.935). Együttes arányuk tehát 1,8%-ról, (203.411) 2,5%-ra (336.362) nőtt. A görög és keleti szertartású egyházak híveinek száma majdnem párhuzamosan emelkedett, 3,3%-ról

¹⁾ Többnyire nagyorosz vagy olyan ukrán, illetve fehérorosz, aki nemzetiségét egyszerűen „helybeli“-nek mondta be.

²⁾ A lengyel anyanyelvi statisztika 1931-ben külön mutatta ki a rutént az ukrántól, hogy legalább viszonylagos lengyel többség látszatát keltse a délkeleti vajdaságokban is.

(372.802) 4,1%-ra (545.665). A különbség 1,5% (169.391), illetve 1,6% (209.303). A központi vajdaságokba is sokan tértek időközben vissza Oroszországból és bizonyára számottevő belső népcseré is történt a keleti végekkel.

A németek aránya szintén jelentékenyen nőtt 1,5%-ról (170.397) 2,0%-ra (201.892), annak ellenére, hogy a protestánsok hányada 2,9%-ról (322.461) 2,6%-ra (353.127) hanyatlott. Így az 1921. évi 1,4%-os különbség (152.064) 0,6%-ra (91.235) zsugorodott össze.

Végül az 1921-ben kimutatott 11,5% (1,292.690) zsidó nemzetiségűvel szemben, az 1931-es felvétel 12,5% (1,667.193) jiddis, illetve héber anyanyelvűt vett itt számba, pedig az izraelita vallásúak aránya ezalatt 14,4%-ról (1,622.943) 13,3%-ra (1,779.003) morzsolódott le; így 2,9%-ról (330.253) alig 0,8-re (110.810) csökkent az eltérés.

Kétségtelen, hogy a második lengyel népszámlálás a volt orosz tartományokban jobban megközeleltette az igazságot, mint az első. Erre vallanak a *Keleti tartomány* (1921-ben 4,117.344 polgári lakos, egy évtized múlva 5,550.599) hasonló módon összevetett adatai is.

A lengyelek aránya itt 35,5%-ról (1,463.443) 32,9%-ra (1,826.328) hanyatlott, ellenben a latin szertartású katolikusoké 28,1%-ról (1,157.011) 30,2%-ra (1,674.839) nőtt. A lengyelek 7,4%-os többletéből (306.432) mindössze 2,7% (151.489) maradt meg.

Első tekintetre meglepő, hogy a fehér-oroszok aránya — a Tanácsköztársaságok Szövetségéből való tömeges visszaköltözésük ellenére is — 22,8%-ról (936.550) 14,1%-ra (780.896) zuhant, tehát még számuk is erősen fogyott. Emellett kissé alacsonyabb lett az ukránok aránya is: 27,7% (1,140.047) helyett 26,7% (1,483.686); viszont a nagyoroszoké 0,6-ról (25.492) 1,6-re (89.732) szökött ugyan fel, de ez is elenyésző mennyiség a fehéroroszok látszólagos térvesztése mellett.

Azonban a lengyel népszámlálások nemzetiségi, illetve anyanyelvi kimutatásait egy rendkívül különös rovat zavarja, az általuk is idézőjel között írt „tutejsza“, illetve „tutejszy“, melyet az 1921-es népszámlálási kiadványok kétnyelvű táblái még „indigène“-nek (benszülött) fordítottak, de az 1931. évié már „locale“-nak (helybeli). Az 1921-es nemzetiségi statisztikában még csak 49.411 „tutejsza“ szerepel, az 1931. éviben már 707.088 „tutejszy“ anyanyelvű, s hozzá kivétel nélkül a fehérorosz-ukrán nyelvhatáron fekvő Polesie vajdaságban. Itt a polgári lakosság kerek 5/8-a (62,5%) „helybeli anyanyelvű“! Szerencsére a felekezettel való összevetés (1. sz. tábla) azt is elárulja, hogy 98,5%-uk görögkeleti és a fennmaradó töredék nagyrésze sem tartozik a más népi jellegű egyházak valamelyikéhez. Így kivétel nélkül a keleti szlávok csoportjához számíthatjuk a „helybeli“-eket is.

A keleti szlávok együttes aránya — a „hely-

beli"-eket is beleértve — az 1921-es népszámlálás szerint 52·3% (2,151.114) volt és 1931-ig 55·1%-ra (3,061.402) emelkedett, ellenben a görög és keleti szertartású egyházak híveinek hányada 59·5%-ról (2,448.102) 57·6%-ra (3,198.756) szorult le. A 7·2% (296.988) különbözet itt is alig 2·5%-ra (137.354) húzódtott össze.

1921-ben 9·2% (379.103) zsidó nemzetiségűt mutattak ki; az 1931. évi népszámlálás szerint összesen 9·1% (504.364) jiddis, illetve héber anyanyelvű lakos élt itt. Pedig ezalatt az izraelita vallásúak aránya a Keleti tartományban is jelentékenyen lemorzsolódott, 10·7%-ról (441.630) 9·3%-ra (515.448), így az 1·5%-nyi (125.263) eltérésekből mindössze 0·2% (11.084) lett.

Sőt a csekélyszámú németek aránya szintén emelkedett 0·6%-ról (26.107) 0·9%-ra (49.682), habár a protestánsoké változatlanul 1·1% (44.516, illetve 63.747) maradt, 0·5%-ról (18.409) 0·2%-ra (14.065) szorítva le az eltérést.

IV. A volt Osztrák-Magyar monarchiához tartozott lengyel területek.

Nemzetiségi szempontból szoros kapcsolatban áll Orosz-Lengyelországgal a *déli vajdaságok csoportja*, amely a volt Galícia területéből alakult és Árva és Szepes vármegyék Lengyelországhoz csatolt részét is magában foglalja.

Galícia 78.497 km² területén¹⁾ az 1910. évi osztrák népszámlálás 8,024.524 embert írt össze,²⁾ 102-t négyzetkilométerenkint. A 7,978.092 osztrák honos közül 4,670.167 (58·5%) lengyel, 3,208.025 (40·2%) rutén és 90.130 (1·1%) német társalgási nyelvű. A lengyelek közt azonban — 3,618.145 (77·5%) római katolikus mellett — 808.327 (17·3%) izraelita volt, ami az összes belföldi honos zsidóknak nem kevesebb, mint 94·5%-a! Csak 3% (25.631) izraelita szerepelt mint német társalgási nyelvű, pedig a galíciai zsidók túlnyomó többsége kétségtelenül jiddis anyanyelvű és rendszerint csupán keresztény környezetükkel érintkeznek, a helyi viszonyoknak megfelelően, lengyelül vagy ruténül. A hivatalos nyelv azonban már 1861 óta ismét a lengyel volt Galiciában és ez a körülmény mindinkább a lengyelek javára döntötte el a zsidók nyelvstatisztikáját.³⁾

Az „Umgangsprache“ tehát önmagában nem alkalmas a későbbi lengyel adatok ellenőrzésére, hanem csak a felekezeti statisztikával egybevetve. A vallás ugyan itt sem felel meg minden esetben a népi eredetnek és még kevésbé az anyanyelvnek,

¹⁾ Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. Österreichische Statistik. Neue Folge 1. kötet 1. füzet 36.* 1. Wien, 1912.

²⁾ U. o. 2. füzet 55. l. 1914. (Az 1. füzet adatai előzetes jellegűek.)

³⁾ Az 1900-as népszámlálás még a zsidók 17·1 %-át (138.400) tüntette fel német társalgási nyelvűnek. Österreichische Statistik 63. kötet, 3. füzet, 179. l. Wien, 1903.

nagyjából mégis jól tájékoztat legalább is a három fő nemzetiség számának tényleges változásáról. Galiciában is vannak ugyan valóban lengyel görög-katolikusok, de távolról sem olyan sokan, mint ahogy az osztrák, illetve lengyel statisztikák feltűntetik; 1910-ben 235.328 (az összes görögkatolikusok 7%-a). 1921-ben már 355.933 (11·8%). Azonban ezzel szemben viszont jelentékeny számú nem-lengyel van a római katolikusok között is. Az 1910. évi osztrák népszámlálás még 42.822 rutén, 36.263 német és 8.207 egyéb társalgási nyelvűt mutatott ki a 26.493 külföldi honosságú római katolikus nélkül is. Igaz, hogy a németek között 5.805, az egyebeknél pedig 5.797 a férfitöbbség, ami már önmagában közel 12.000 főnyi idegen katonaság jelenlétét bizonyítja. A római katolikus rutének között viszont nagy (10.750) nőtöbbség volt, éppen úgy, mint a görögkatolikus lengyeleknél (36.602). Az 1910. évi osztrák népszámlálás eredményét csak úgy lehet a későbbiekével — legalább némileg — összehasonlíthatóbbá tenni, ha a katonaságot itt is levonjuk és a társalgási nyelvre vonatkozó adatokat a külföldi honosokéval is kiegészítjük. 1910-ben 63.191 katonát vettek számba;¹⁾ ebből társalgási nyelvére nézve lengyel volt 23.535, rutén 20.529, német 10.354, egyéb 6.325 és nyelv szerint nem részletezett külföldi honos 2.448. Vallási megoszlásukat ismét csak megközelítő pontos becslés útján állapíthatjuk meg. Az esetleges hibák a katonaság adatainak az összes jelenlévő népességi felekezeti adataiból való levonása után ez esetben is elenyésznek a polgári lakosság sokszorta nagyobb tömegében; éppen úgy, mint a 46.431 külföldi honos társalgási nyelv szerint való szétosztásánál.

Árva és Szepes vármegyékből összesen 589 km²-t kapott a világháború után Lengyelország, 23.662 lakossal, abból az 1910. évi magyar népszámlálás szerint²⁾ magyar anyanyelvű volt 230 (1%), német 399 (1·7%), tót 8.379 (35·4%), egyéb 14.654 (61·9%), az utóbbiak közül kb. 14.500 lengyel. Vallásra nézve 23.206 (98%) római katolikus, 18 görögkatolikus, 24 protestáns és 414 (1·8%) izraelita. Katonaság nem állomásozott ezen a területen, csak néhány csendőr.

A Magyarországtól átcsatolt részekkel együtt Lengyelország Déli tartományának területe: 78.497 + 589 = 79.086 km², lengyel forrás szerint 79.215 km², polgári népesség 1910-ben 7,984.995 fő volt, 1921-ben csak 7,478.535, de 1931-ben már 8,505.902.

A lengyelek hányada e három időpontban alig változott: 58·9% (4,700.000), 57·9% (4,326.747) és 59·0% (5,023.763); a római katolikusoké azonban lényegesen emelkedett: 46·6% (3,720.000), 49·3% (3,683.119) és 50·8% (4,326.926), ami világosan mutatja, hogy mennyire megerősödött a törzsökös lengyel elem.

A rutének, illetve ukránok térvesztését a felekezeti adatok csak felerészben igazolják, mert még a keleti szlávok (itt csaknem kivétel nélkül rutének,

¹⁾ U. o. 101. l.

²⁾ Magyar Statisztikai Zsebkönyv VII. évf. 22—23. l. (Budapest, 1938.)

illetve ukránok) aránya 40·0%-ról (3,190.000), 35·9%-ra (2,682.055), majd 33·8%-ra (2,876.246) hanyatlott, a keleti szertartású egyházak (túlnyomórészen görögkatolikusok) híveie ugyanakkor 42·1% (3,360.000), 40·5% (3,026.313), illetőleg 38·9% (3,308.079) volt és az 1910. évi 2·1%-os különbözet (170.000) 4·6%-ra (344.258), majd 5·1%-ra (431.833) nőtt.

Viszont a zsidók közül itt is mind kevesebben szerepelnek a lengyelek rovatában. Az 1921-ben kimutatott 5·7% (426.836) zsidó nemzetiségével szemben, tíz évvel később már 6·5% (549.293) jiddis, illetve héber anyanyelvűt vettek számba, annak ellenére, hogy az izraelita vallásúak aránya ezalatt 9·8%-ról (736.621) 9·3%-ra (789.886) hanyatlott.

A két lengyel népszámlálás egybehangzóan csak 0·5% (39.476, ill. 40.393) németet tüntet fel a déli vajdaságban. Német részről¹⁾ szintén elismerik, hogy a németek száma már a századforduló óta fogy: 1900-ban — a katonák és a zsidók nélkül is — 77.500 (1·1%) volt, 1910-ben 69.500 (0·9%), 1921-ben 58.300 (0·8%) és 1931 körül alig több, mint 60.000-re (0·7%) becsülhető.²⁾ Közel felerészük katolikus, így a protestánsok adatai itt önmagukban nem nyújtanak megfelelő tájékoztatást a németek valódi számáról.

V. Lengyelország legújabb felosztása érdekhatárokkal.

Az 1939. szeptember 28-i német-orosz egyezmény egy ú. n. érdekhatárral³⁾ osztotta ketté Lengyelországot.

Az orosz érdektérbe kerültek a keleti és a déli vajdaságok, kivéve a krakkóit és a lebergi vajdaságnak nagyjából következő kerületeit: Brzozów, Jarosław, Kolbuszowa, Krosno, Lesko, Lancut, Nisko, Przeworsk, Rzeszów, Sanok és Tarnobrzeg; továbbá a központi tartományból a bialystoki vajdaság túlnyomó részét, nagyjából az ostrolenkai, ostrowi és suwalkii kerületek kivételével.

¹⁾ Walter Kuhn: Bevolkerungsstatistik des Deutschtums in Galicien. Schriften des Institutes für Statistik der Minderheitsvölker an der Universität Wien. 1930. 7. sz. 157. l.

²⁾ Handwörterbuch des Grenz- und Ausland-Deutschtums III. kötet, 12. l. (Breslau, 1938.)

³⁾ A német-orosz érdekhatár Litvánia legdélibb végénél kezdődik, innen általában nyugati irányban halad a német határig és azt követi a Pissa folyóig és a Pissa mentén húzódik tovább Ostrolenkáig. Ezután délkeleti irányba fordul, Nurnál éri el a Bugot, melyet Krystynopolig követ. Itt ismét nyugatra kanyarodik és a Rawa-Ruska—Lubacsov vonaltól északra halad a San folyóig, melyet egészen forrásáig követve éri el Uzsoknál a magyar határt.

Ebből a területből néhány nappal később Litvániának engedett át a Szovjet egy széles határsávot,⁴⁾ mely a vilnai vajdaságból Vilna városán kívül magában foglalja kevés kivétellel a Vilno-Troki és Swieciany kerületeket, továbbá Braslaw kerületeknek is talán a nagyobb felét és a következő 3 kerület egyes részeit is: Oszmiana, Lida (nowogródeki vajdaság) és Grodno (bialystoki vajdaság).

Lengyelország orosz, német és litván érdektérbe került részeiről még nem tudunk pontos statisztikai képet nyújtani, mert az adatok most csak kerületenkint állnak rendelkezésünkre és az új érdekhatárokat is csak nagyjából ismerjük.

Az orosz érdektér — Braslaw kerületet is ideszámítva — 191.146 km², 1931-ben 11,412.415 polgári lakossal (Lengyelország területének 49·0, polgári lakosságának 35·5%-a).

Ebből ugyancsak az 1931. évi lengyel népszámlálás szerint — lengyel anyanyelvű 38·4% (4,381.057) rutén, illetve ukrán 36·3% (4,140.788), fehérorosz 8·5% (971,280), nagyorosz csak 0·9% (99.798). A keleti szlávok együttes aránya — a 6·2% (707.088) „helyi nyelvűt“ is ideszámítva — 51·9% (5,918.954); a zsidóké nyelvi alapon 8·5% (967.888), a németeké 0·7% (82.694).

Római katolikus 31·1% (3,547.213), görög katolikus 26·7% (3,048.679), tehát a Szovjet uralom alá került rész lakossága is 57·8%-ban katolikus. Viszont a 30·6% (3,494.727) görög keletivel együtt 57·3%-ot tesz ki a két keleti szertartású egyház híveinek aránya. Valamivel több, mint 10% (1,146.046) izraelita és 0·8% (95.937) protestáns él még itt.

Már október 22-én — alig egy hónappal a szovjet hadseregének bevonulása után — megtartották az ú. n. általános nemzetgyűlési választásokat. „Nyugat-Ukrajna nemzetgyűlése“ Lembergben, „Nyugat-Fehéroroszországi“ pedig Bialystokban ült össze és kimondta az Ukrán, illetve Fehérorosz tanácsköztársasághoz való csatlakozást.

⁴⁾ Az orosz-litván érdekhatár szintén Litvánia legdélibb végénél kezdődik és mintegy 20 kilométerrel Druskinintől délre halad Warenawa és Oszmiana felé, majd Swiecianytól keletre húzódik Tverecs falu irányába, innen pedig északkeletre a lett határig.

Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Fehéroroszország adatainak megállapításához — közelebbi támpontok hiányában — teljes egészében Nyugat-Fehéroroszországhoz számítjuk a tulajdonképpen átmeneti jellegű poléziai vajdaságot is (l. a 4. sz. táblát).

Ez a számítás 86.145 km²-nek mutatja Nyugat-Ukrajna területét 7,172.000 lakossal, melyek közül ukrán 56,9%, lengyel 33,1, zsidó 8,0; latin szertartású katolikus 25,2, görög katolikus 42,5, görög keleti 20,4, izraelita 10,3%.

Nyugat-Fehéroroszország 105.000 km²-es területének 4,240.000 lakosából az 1931. évi lengyel népszámlálás szerint 47,3% (!?) volna lengyel anyanyelvű, de — mint a grodnoi kormányzóság 1897. évi adataiból láttuk — ez a szám eléggé messze eshet a valóságtól.¹⁾ Fehérorosz, ukrán, „helybeli“ és orosz együtt csak 42,7%-ot tesz ki a lengyel adatok alapján. Nem igazolja a lengyelek magas arányát a 41,1% latin szertartású katolikus sem, mert a fehéroroszek között — különösen nyugaton — sok római katolikus is van, anynyira, hogy még a lengyel statisztika is kénytelen volt meghagyni közülök 77.790-et (l. az 1. sz. táblát). A görög keletiek aránya itt 47,9%, az izraelitáké 9,6.

*

A Tanácsköztársaságok Szövetségében élő lengyelek számára nézve csak az 1926. decemberi orosz népszámlálás eredménye áll rendelkezésünkre, mert az 1937. évi népszámlálást érvénytelennek jelentették ki²⁾ és az 1939. januári népszámlálás nemzetiségi adatait még nem ismerjük.

Az Orosz Birodalom nemzetiségi és nyelvi statisztikáját már régebben ismertettük.³⁾ Az 1926. évi népszámlálás szerint 782.334 (0,5%) lengyel népi eredetű szovjet alattvalóból csak 335.663 (42,9%) volt lengyel anyanyelvű. A lengyel anyanyelvűek összes száma 362.904 (0,2%). A kü-

¹⁾ A bialystoki vajdaság azonban — keleti határkerületei (Bielsk—Podlaski, Grodno és Wolkowysk) kivételével — kétségtelenül túlnyomórésztben lengyel. Itt — a Fehérorosz tagállamon belül — autonóm lengyel tanácsköztársaság szervezése várható — propagandacélból — esetleg külön mazúr önkormányzati területtel is kiegészítve. V. ö. a Szovjetunió határvidéki kisebbségeinek helyzetével (M. Stat. Szemle 1933. évf. 571. l.).

²⁾ Starodubsky i. m. 26. l.

³⁾ M. Stat. Szemle 1933. évf. 561. és köv. l.

lönbözet 27.241. A lengyel állampolgárok száma 10.137, ezek egy részének is bizonyára más az anyanyelve, tehát kb. 20.000 nem-lengyel népi eredetűt is lengyel anyanyelvűnek mutatott ki az orosz statisztika.

Az Ukrán tagállam 29,018.187 lakosából 377.688 (1,3%) volt lengyel népi eredetű és 162.970 (0,6%) lengyel anyanyelvű. Fehéroroszország 4,983.240 lakosából pedig 77.833 (1,6%), illetve 30.599 (0,6%).

Ukrajna területe 445.300 km², 1933. évi lélekszáma 31,901.400.¹⁾ Nyugat-Ukrajna csatlakozása esetén kb. 530.000 km², több mint 40 millió lakossal.

Fehéroroszország 126.800 km² területét mintegy 230.000 km²-re, 5,439.400 főnyi lélekszámát pedig talán 10 milliónál is magasabbra emeli a Nyugat-Fehéroroszországgal való egyesülés.

A lengyelországi orosz érdektér csak 0,9%-a az egész Szovjetunió 21,175.300 km² területének, de az 1931 óta több mint 12½ millióra nőtt népessége 7,3%-a az Orosz Birodalom 170 millió²⁾ lakosának.

*

A lengyelországi német érdektér — az 1938. őszén Cseh-Szlovákiától Lengyelországhoz átcsatolt területet is beleértve — 188.483 km², 1931-ben 20,200.000 polgári lakossal (Lengyelország területének 48,4, lakosságának 62,8%-a). Ebből a 3 nyugati vajdaság adatait már részletesen ismertettük. Az ettől keletre fekvő 140.210 km² terület³⁾ 1931-ben 15,475.681 lakosából 85,1% (13,163.356) volt lengyel anyanyelvű és a zsidókon (10,9% = 1,684.204) kívül nem volt más jelentékenyebb nyelvi kisebbség: ukrán 1,9% (298.631), német 1,7% (268.436). A római katolikusok aránya 81,6% (12,627.405), az izraelitáké 12,1% (1,868.994); protestáns csak 2,3%

¹⁾ Almanach de Gotha 1939., 1323. l.

²⁾ Az 1939. januári népszámlálás előzetes adata. Zeitschrift für Geopolitik. 1939. 532. l.

³⁾ A Központi tartomány a bialystoki vajdaság orosz érdektérébe került része nélkül, a krakói vajdaság egészen és a lembergi vajdaság német érdektérbe eső nyugati harmada. A német területi igények a három nyugati vajdaságon felül már a központi és déli vajdaságok egyes részeire is kiterjedtek.

(354.757), görög katolikus 1·8% (283.899), görög keleti 1·6% (250.190).

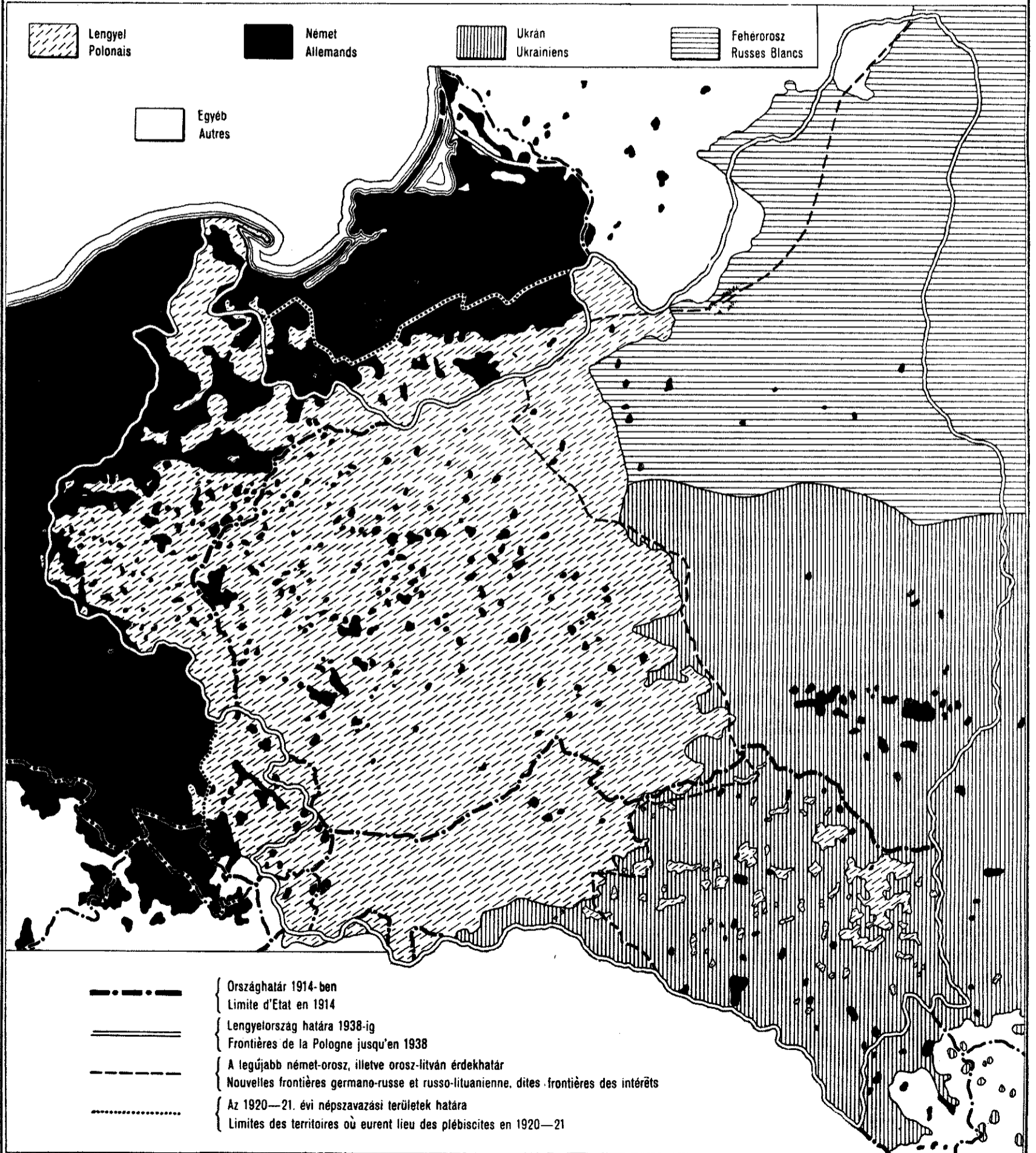
A háború kitöréséig mintegy 22 millióra nőtt a lengyelországi német érdektér

lakosságának száma, — a 86·4% lengyel anyanyelvű helyett csak a 83·6% római katolikust véve lengyelnek, — 18,400.000 lengyel lakossal. A zsidók száma itt meg-

LENGYELORSZÁG NEMZETISÉGI TÉRKÉPE

„G. FREYTAGS VÖLKER UND SPRACHKARTE VON MITTEL-EUROPA“ 1918. ÉVI KIADÁSA UTÁN.

CARTE DES NATIONALITÉS DE POLOGNE D'APRÈS LA „VÖLKER UND SPRACHKARTE VON MITTEL-EUROPA“, PUBLIÉE PAR G. FREYTAG EN 1918

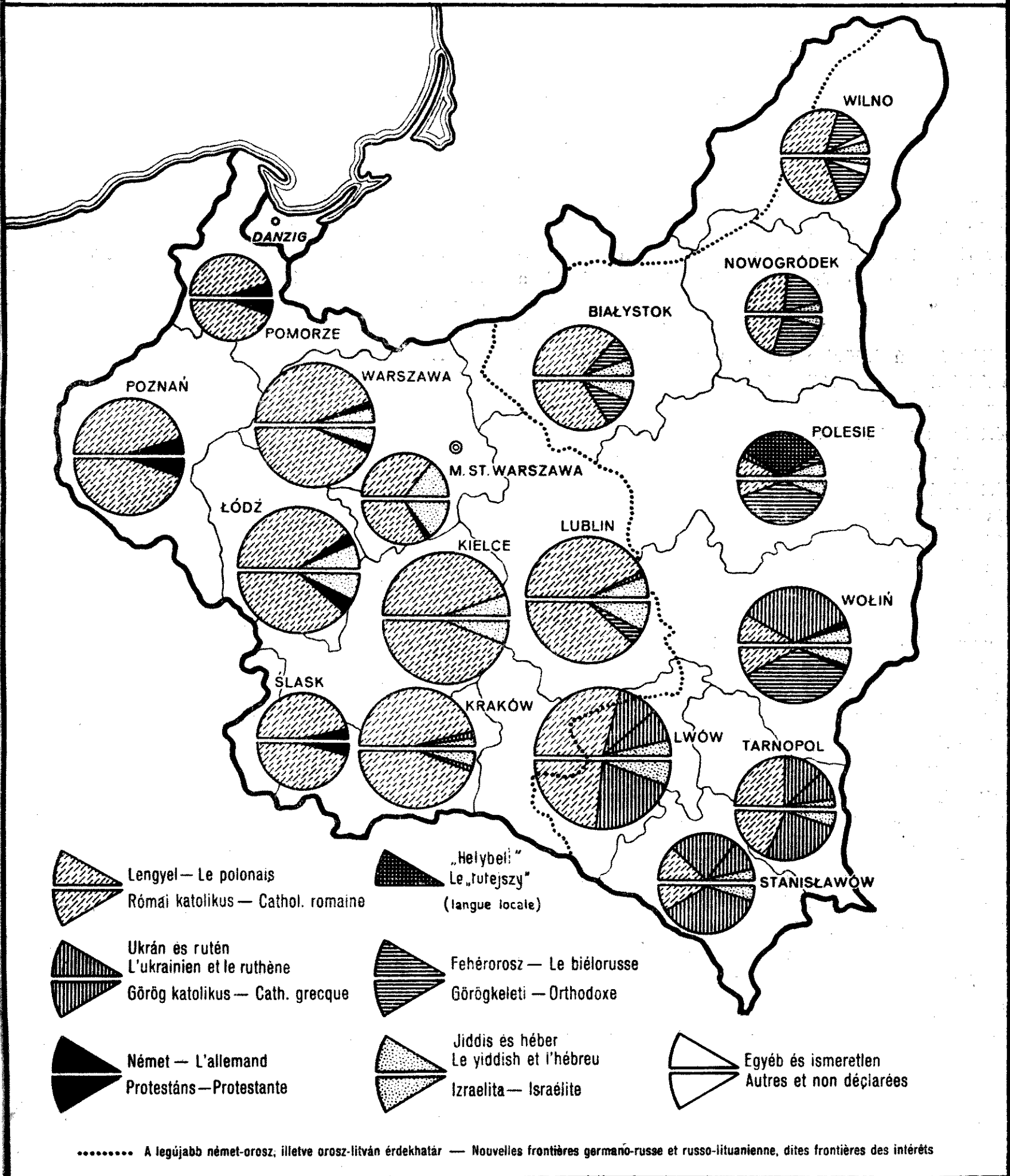
haladta a két milliót, míg a németeké az egymilliót sem érte el.

Az oroszok által Litvániának átadott

terület, a 200.000 lakosu Vilna kivételével, csupa többé-kevésbé csonka kerülétrész. Egyelőre még megközelítően pontos adatok sem állnak róla rendelkezé-

**LENGYELORSZÁG NÉPESSÉGE ANYANYELV ÉS FELEKEZET SZERINT
AZ 1931. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS ADATAI ALAPJÁN.**

POPULATION DE LA POLOGNE PAR LANGUE MATERNELLE ET PAR CONFESSION, D'APRÈS LE RECENSEMENT DE 1931.

süinkre. Újsághírek szerint 6.880 km², de feltehetően jóval több, mintegy 600.000 lakossal. A lengyel statisztika itt közel 70% lengyelt mutatott ki, alig 12—13% litván és kb. ugyanannyi zsidó mellett. A litvánok tényleges száma sem az 1897. évi orosz nép-

számlálás adataival, sem felekezeti alapon nem ellenőrizhető, mert az egykori vilnai kormányzóság sokszorta nagyobb területre terjedt ki, mint a most átadott rész és a litvánok is szinte kivétel nélkül római katolikusok.

Molnár Endre.

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

Nemzetközi külkereskedelmi forgalom.

Le commerce international.

Folyóiratunk folyó évi 2. számában a világkereskedelem 1938. évi adatait nagy vonalakban már ismertettük. A Népszövetséghez időközben beérkezett adatok alapján most területi vonatkozásban teljesebb és pontosabb képet nyújtunk a nemzetközi adatok alakulásáról.

1938-ban, amely az utolsó békeév az újabb világháború kitörése előtt, a világ államai 81·4 milliárd pengő értékű árut importáltak, amellyel szemben a kiviteli oldalon csak 76·4 milliárd pengő értéket mutattak ki.

A külkereskedelmi forgalomban a legnagyobb értékkel Nagy-Britannia részesedett. Bevitelének és kivitelének együttes összege a világforgalom 13·9%-át tette. A sorrendben következő államok: az Egyesült Államok 10·7, Németország 9·2, Franciaország 4·9%-os részesedéssel. Nagy-Britannia egyben minden országot messze meghaladóan a legnagyobb beviteli többletet felmutató ország, mérlegpasszívuma 6·4 milliárd pengő volt. Viszont a legnagyobb eladó ország az Egyesült Államok: külkereskedelmi mérlege 3·7 milliárd pengővel volt aktív. Németország, amely 1935 óta aktívumot mutatott ki, 1938-ban passzívvá vált mértékét. Franciaországban jelentős passzívvá váltunk a szóbanforgó évben is.

A világkereskedelem az 1939. évről rendelkezésre álló adatok szerint, ha arányértékben nem is, de mennyiségben emelkedni látszik. Erre mutat, hogy míg az 1938. évben átlagban a világkereskedelem volumenjének indexe, 1929 = 100 alapon, 88·7 volt, az 1939. év első negyedében pedig, 89·8, az év második negyedében ez az index 93·5-re ment fel (1938. második negyed : 85·7). Az 1939. év másod-

dik negyedének indexe egy árnyalattal meghaladja az 1938. év maximális, negyedik negyedévi indexét is (93·2). Figyelembeveendő természetesen, hogy az 1938. év volumenadatai már nagyobb visszaesést mutattak az előző, 1937. év adataihoz képest, amíg az évi volumenátlag 96·2-től állott (1937. negyedik negyed : 99·4).

A világkereskedelem havi alakulásának képe arányérték-, ár- és volumenindex szerint 1929 = 100 alapon számítva, a következő:

Év, hó	A világkereskedelem		
	aranyérték-	ár-	volumen
	indexe 1929 = 100 alapon		
1938			
I.	42·2	41·9	47·5
II.	40·0		
III.	43·6		
IV.	39·8		
V.	39·8	39·4	46·0
VI.	38·6		
VII.	38·1	38·5	44·0
VIII.	38·7		
IX.	38·8		
X.	41·0	41·0	44·0
XI.	40·5		
XII.	41·6		
átlag	40·2		45·4
1939			
I.	37·6	38·6	43·0
II.	36·6		
III.	41·5		
IV.	37·4	40·2	43·0
V.	41·8		
VI.	41·5		
VII.	39·8		

süinkre. Újsághírek szerint 6.880 km², de feltehetően jóval több, mintegy 600.000 lakossal. A lengyel statisztika itt közel 70% lengyelt mutatott ki, alig 12—13% litván és kb. ugyanannyi zsidó mellett. A litvánok tényleges száma sem az 1897. évi orosz nép-

számlálás adataival, sem felekezeti alapon nem ellenőrizhető, mert az egykori vilnai kormányzóság sokszorta nagyobb területre terjedt ki, mint a most átadott rész és a litvánok is szinte kivétel nélkül római katolikusok.

Molnár Endre.

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

Nemzetközi külkereskedelmi forgalom.

Le commerce international.

Folyóiratunk folyó évi 2. számában a világkereskedelem 1938. évi adatait nagy vonalakban már ismertettük. A Népszövetséghez időközben beérkezett adatok alapján most területi vonatkozásban teljesebb és pontosabb képet nyújtunk a nemzetközi adatok alakulásáról.

1938-ban, amely az utolsó békeév az újabb világháború kitörése előtt, a világ államai 81·4 milliárd pengő értékű árut importáltak, amellyel szemben a kiviteli oldalon csak 76·4 milliárd pengő értéket mutattak ki.

A külkereskedelmi forgalomban a legnagyobb értékkel Nagy-Britannia részesedett. Bevitelének és kivitelének együttes összege a világforgalom 13·9%-át tette. A sorrendben következő államok: az Egyesült Államok 10·7, Németország 9·2, Franciaország 4·9%-os részesedéssel. Nagy-Britannia egyben minden országot messze meghaladóan a legnagyobb beviteli többletet felmutató ország, mérlegpasszívuma 6·4 milliárd pengő volt. Viszont a legnagyobb eladó ország az Egyesült Államok: külkereskedelmi mérlege 3·7 milliárd pengővel volt aktív. Németország, amely 1935 óta aktívumot mutatott ki, 1938-ban passzívvá vált mértékét. Franciaországban jelentős passzívvá váltunk a szóbanforgó évben is.

A világkereskedelem az 1939. évről rendelkezésre álló adatok szerint, ha arányértékben nem is, de mennyiségben emelkedni látszik. Erre mutat, hogy míg az 1938. évben átlagban a világkereskedelem volumenének indexe, 1929 = 100 alapon, 88·7 volt, az 1939. év első negyedében pedig, 89·8, az év második negyedében ez az index 93·5-re ment fel (1938. második negyed : 85·7). Az 1939. év másod-

dik negyedének indexe egy árnyalattal meghaladja az 1938. év maximális, negyedik negyedévi indexét is (93·2). Figyelembeveendő természetesen, hogy az 1938. év volumenadatai már nagyobb visszaesést mutattak az előző, 1937. év adataihoz képest, amíg az évi volumenátlag 96·2-től állott (1937. negyedik negyed : 99·4).

A világkereskedelem havi alakulásának képe arányérték-, ár- és volumenindex szerint 1929 = 100 alapon számítva, a következő:

Év, hó	A világkereskedelem		
	aranyérték-	ár-	volumen
	indexe 1929 = 100 alapon		
1938			
I.	42·2	41·9	47·5
II.	40·0		
III.	43·6		
IV.	39·8		
V.	39·8	39·4	46·0
VI.	38·6		
VII.	38·1	38·5	44·0
VIII.	38·7		
IX.	38·8		
X.	41·0	41·0	44·0
XI.	40·5		
XII.	41·6		
átlag	40·2		45·4
1939			
I.	37·6	38·6	43·0
II.	36·6		
III.	41·5		
IV.	37·4	40·2	43·0
V.	41·8		
VI.	41·5		
VII.	39·8		

Rádió-vevőberendezések Magyarországon 1938-ban.

Les postes récepteurs radiophoniques en Hongrie en 1938.

Résumé. En 1938, le nombre des usagers de la Radio a monté à 419.233, s'accroissant de 35.728 (9.3%). De ces personnes, 145.316 habitaient à Budapest; 273.917, dans le reste du pays. — Parmi les postes récepteurs employés, 345.088 étaient munis de lampes; 74.145, de détecteurs. — La plupart des usagers étaient employés publics et des catégories des professions libérales, de l'industrie, du commerce, du crédit. — Le nombre des auditions a été de 7.981, 5.6% de plus que l'année précédente. Il comprenait surtout des conférences (2.704); venaient ensuite les chants et musiques enregistrés sur disques (1.339); les concerts avec solistes (840); la musique d'orchestre (795); la musique tzigane (674).

*

A rádióelőfizetők száma a trianoni Magyarország területén az 1938. év folyamán 35.728 előfizetővel szaporodott és az év végén 419.233-at tett. A növekedés 9.3%-nak felel meg, tehát jóval kedvezőbb az előző évinél, ami csak 5.0% volt. Az előfizetők számának növekedéséből a vidékre 24.877, a fővárosra pedig 10.851 előfizető esik. Az 1938. év végén a vidéken 273.917, a fővárosban pedig 145.316 előfizető rendelkezett rádió-vevőberendezéssel.

1. A rádióvevőberendezések engedélyeseinek száma az év végén 1925-től 1938-ig. — Nombre des concessionnaires des postes récepteurs de T. S. F. en Hongrie à la fin de l'année. 1925—1938.

Időpont <i>Epoque</i>	Engedélyesek száma <i>Nombre des concessionnaires (abonnés)</i>		
	Budapest <i>à Budapest</i>	vidéken <i>en province</i>	összesen <i>total</i>
1925	8.834	8.093	16.927
1926	30.877	28.652	59.529
1927	40.408	42.906	83.314
1928	64.920	103.633	168.553
1929	96.347	170.220	266.567
1930	108.161	199.748	307.909
1931	111.774	213.258	325.032
1932	113.360	208.616	321.976
1933	115.114	213.065	328.179
1934	118.010	222.107	340.117
1935	122.676	230.231	352.907
1936	127.540	237.814	365.354
1937	134.465	249.040	383.505
1938	145.316	273.917	419.233

A vidéki előfizetők száma egy év alatt 10.0%-kal, a fővárosiaké pedig 8.1%-kal növekedett. A rádióhallgatók számának 65.3%-a vidékre, 34.7%-a pedig a fővárosra esett.

A rádióelőfizetők havonkénti alakulását az alábbi táblázat szemlélteti:

H ó n a	Az érvényben volt engedélyek száma		
	Budapest	vidéken	együtt
Január	136.708	252.348	389.056
Február	137.719	254.532	392.251
Március	138.741	255.970	394.711
Április	139.141	256.551	395.692
Május	139.135	257.085	396.220
Június	138.880	256.295	395.175
Július	138.136	255.354	393.490
Augusztus	137.685	255.855	393.540
Szeptember	138.011	257.148	395.159
Október	140.192	262.052	402.244
November	142.854	268.614	411.468
December	145.316	273.917	419.233

Mint látjuk, legerősebb volt a növekedés október, november és december hónapokban, amely három hónapra az egész növekedésnek több mint fele esik. Az 1938. év folyamán 36.529 rádióhallgató (1937-ben 38.067) lépett ki az előfizetők sorából, valamivel kevesebb, mint az előző évben. Az előfizetési díjak nemfizetésével 9.364 hallgató vált ki az előfizetők közül, 7.192 lámpapótlási nehézség és 4.278 pedig a készülék megjavítási nehézsége miatt szüntette meg előfizetését. Teleptöltési nehézség 445 esetben fordult elő. A műsor meg nem felelő volta 925 esetben játszott közre az előfizetés megszüntetésénél. Haláleset miatt 2.363 előfizetés szűnt meg. Erősáramú zavarok miatt 264 előfizető volt kénytelen a rádióról lemondani. Egyéb okok miatt 11.698 előfizető vált ki a hallgatók sorából.

Az érvényben volt rádióengedélyek területi eloszlását az alábbi összeállítás tartalmazza:

Terület	Az érvényben volt engedélyek			
	szám szerint		10.000 lakosra számítva	
	1937	1938	1937	1938
Budapest	134.465	145.316	1.269	1.361
A többi tjv.	49.674	53.581	701	751
Vármegyék	199.366	220.336	274	302
Magyarország	383.505	419.233	424	462

A rádióelőfizetők számának törvényhatóságok szerinti megoszlását a 2. számú táblázat tartalmazza. Az egyes vármegyék közül legtöbb előfizető Pest vármegye után Jász-Nagykun-Szolnok, Békés és Heves vármegyékben van. A lakosság számához viszonyítva pedig a legtöbb előfizető Pest, Komárom és Esztergom, Békés, valamint Veszprém vármegyékben található. A vidéki tj. városok közül Szegeden,

Debrecenben és Pécsen, a lakosság számához viszonyítva viszont Győrben, Pécsen és Miskolcon van a legtöbb rádióengedélyes.

A vevőberendezések fajták szerinti megoszlásáról az alábbi kimutatás számol be:

Terület	Év	Detektoros	Lámpás	Együtt
Budapest	1937	27.666	106.799	134.465
	1938	26.281	119.035	145.316
Vidék	1937	45.458	203.582	249.040
	1938	47.864	226.053	273.917
Magyarország	1937	73.124	310.381	383.505
	1938	74.145	345.088	419.233

A detektoros készülékek száma egy év alatt 1·4%-kal, a lámpás készülékek száma pedig 11·1%-kal szaporodott. A detektoros és lámpás készülékek nem egészen egyharmada a fővárosban, kétharmada pedig a vidéken volt használatban. Az év végén az országban használt rádiókészülékek 17·7%-a detektoros, 82·3%-a pedig lámpás volt. A készülékek közül 265.265 külső antennával, 153.968 pedig belső, illetőleg hálózati antennával működött.

Az előfizetők foglalkozás szerinti megoszlását a következő táblázat részletezi:

A hallgatók foglalkozása	Szám szerint		Százalékban	
	1937	1938	1937	1938
Östermelés	24.056	28.533	6·3	6·8
Bányászat és kohászat	5.408	5.982	1·4	1·4
Ipar	81.961	95.760	21·4	22·8
Kereskedelem és hitel	57.849	61.811	15·1	14·8
Közlekedés	28.353	30.956	7·4	7·4
Közszolgálat és szabadfoglalkozás	84.915	89.791	22·1	21·4
Véderő	13.272	14.273	3·5	3·4
Különféle napszámosok	10.668	10.675	2·8	2·6
Nyugdíjasok, tőkepenzesek, magánzók	51.182	54.127	13·3	12·9
Egyéb foglalkozásúak	16.688	17.517	4·4	4·2
Iskola	711	814	0·2	0·2
Kórház	179	175	0·0	0·0
Egyesület	1.237	1.507	0·3	0·4
Nyilvános helyiség	910	981	0·2	0·2
Egyéb	6.116	6.331	1·6	1·5

A legtöbb rádióelőfizető az iparban, a közszolgálatban és szabadpályán, valamint a kereskedelemben és hitelben működők, és a nyugdíjasok és tőkésék közül kerül ki. E kategóriákba tartozik az összes engedélyesek 71·9%-a. Az összes előfizetőknek csak 6·8%-a tartozik az ország zömét alkotó östermelő lakossághoz. Az egyes foglalkozási ágak közül egy év alatt a legnagyobb emelkedést az iparban, közszolgálatban és szabadpályán működők, valamint az östermeléssel foglalkozók érték el.

A rádión közvetített műsorok tárgyszerinti meg-

2. Rádióvevőberendezések engedélyesei törvényhatóságokint 1938-ban.

Concessionnaires des postes récepteurs de T. S. F. en 1938, suivant les comitats et les villes autonomes.

Törvényhatóság Comitats et villes autonomes	Az engedélyesek száma Nombre des concessionnaires	
	összesen au total	10.000 lakosra ¹⁾ pour 10.000 habitants ¹⁾
Vármegyék — Comitats		
Abaúj-Torna	1.292	136
Bács Bodrog	2.398	208
Baranya	6.065	241
Békés	10.980	323
Bihar	2.687	146
Borsod, Gömör és Kishont ²⁾	6.911	221
Csanád, Arad és Torontál ²⁾	4.473	256
Csongrád	3.545	240
Fejér	6.497	281
Győr, Moson és Pozsony ²⁾	3.170	201
Hajdu	3.028	165
Heves	8.722	268
Jász-Nagykun-Szolnok	12.737	299
Komárom és Esztergom ²⁾	8.310	453
Nógrád és Hont ²⁾	6.400	276
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	81.641	543
Somogy	8.385	214
Sopron	2.111	149
Szabolcs és Ung ²⁾	6.995	163
Szatmár, Ugocsa és Bereg ²⁾	1.601	96
Tolna	7.007	265
Vas	6.976	257
Veszprém	7.987	320
Zala	7.131	193
Zemplén	3.287	218
Összesen — Total	220.336	302
Törvényhatósági jogú városok Villes autonomes		
Baja	2.071	653
Budapest	145.316	1.361
Debrecen	8.740	683
Győr	5.693	1.114
Hódmezővásárhely	2.419	409
Kecskemét	3.561	426
Miskolc	6.844	1.016
Pécs	7.673	1.048
Sopron	3.568	992
Szeged	8.997	638
Székesfehérvár	4.015	950
Összesen — Total	198.897	1.117
Mindössze — Total gén.	419.233	462

¹⁾ Viszonyítva az év végére kiszámított népességhez. — *En prenant pour base le nombre, établi par calcul, de la population à la fin de l'année.* —

²⁾ Közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék. *Comitats temporairement réunis.*

oszlását a 3. számú tábla részletezi. A rádió az 1938. évben 7.981 műsorszámot közvetített, 5·6%-kal többet, mint az előző évben. A műsorszámok közül legtöbb volt a felolvasás (2.704), hanglezemzőműsor (1.339), a hangverseny szólistákkal (840), a könyvnyű és szórakoztató zenekari hangverseny (795), va-

3. A rádión közvetített előadások az 1937. és az 1938. évben.

Auditions radiophoniques en 1937 et 1938.

A közvetítés tárgya <i>Auditions</i>	A közvetített előadások <i>Auditions radiophoniques</i>				A közvetítés tárgya <i>Auditions</i>	A közvetített előadások <i>Auditions radiophoniques</i>			
	1937		1938			1937		1938	
	szám szerint <i>nombre</i>	%	szám szerint <i>nombre</i>	%		szám szerint <i>nombre</i>	%	szám szerint <i>nombre</i>	%
Cigányzene — <i>Musique tzigane</i>	538	7.1	674	8.4	Külföldi átvitelek (vétel és adás) — <i>Emissions de stations étrangères</i>	102	1.3	132	1.7
Dramai műfajok (színművek, énekesjátékok, kabarétréfák) <i>Genres dramatiques (comédies, pièces à chansons, représent. de cabarets)</i>	190	2.5	146	1.8	Különféle helyszíni közvetítés <i>Diverses transmissions locales</i>	262	3.5	297	3.7
Énekkar — <i>Choeurs</i>	163	2.2	156	2.0	Különféle tanfolyamok — <i>Divers cours</i>	165	2.2	154	1.9
Felolvasás — <i>Conférences</i>	2.681	35.5	2.704	33.9	Könnyű és szórakoztató zenekari hangversenyek — <i>Concerts de musique légère</i>	747	9.9	795	10.0
Filharm. és szimf. hangverseny — <i>Concerts philharm. et symph.</i>	37	0.5	45	0.6	Magyar nótaest cigánykísérettel — <i>Chansons hongroises accompagnées de musique tzigane</i>	53	0.7	60	0.8
Hanglez-műsorok — <i>Concerts p. gramoph.</i>	1.039	13.7	1.339	16.8	M. kir. Operaház előadása — <i>Représent. de l'Opéra Royal Hongrois</i>	50	0.7	50	0.6
Hanglez-opera a Studióból <i>Opéras par gramoph., du Studio</i>	5	0.1	5	0.1	Operaközvetítés belföldről — <i>Représ. d'opéras, transm. de l'intérieur</i>	7	0.1	9	0.1
Hangverseny szólistákkal — <i>Concerts avec solistes</i>	880	11.6	840	10.5	Operaházi zenekar hangvers. — <i>Concerts de l'orchestre de l'Opéra</i>	123	1.6	118	1.5
Hangverseny a Vigadóból — <i>Concerts de la Redoute</i>	10	0.1	9	0.1	Operaközvetítés külföldről — <i>Opéras, de stations étrangères</i>	4	0.1	3	0.0
Hangverseny a Zeneakadémiából — <i>Concerts de la Haute École de Musique</i>	31	0.4	39	0.5	Operettelőadás — <i>Représent. d'opérettes</i>	34	0.4	33	0.4
Istentiszteletek — <i>Services religieux</i>	142	1.9	168	2.1	Összesen — Total:	7.559	100.0	7.981	100.0
Jazz-zene — <i>Jazz-band</i>	245	3.2	171	2.1					
Kamarazene — <i>Musique de chambre</i>	51	0.7	34	0.4					

lamint a cigányzene (674). E műsorszámok az előző évvel szemben emelkedést mutatnak, kivételt csak a szólistákkal való hangversenyek képeznek, amelyek száma kevesebb lett. Emelkedett még a szimfónikus hangverseny, az istentiszteletek, a külföldi átvitelek, valamint a helyszíni közvetítések száma is, ezzel szemben a közvetített színművek, énekkarok, jazz-zene, kamarazene és tanfolyamok száma lecsökkent.

Műsorváltás az 1938. évben 95 esetben fordult elő. Ezek közül 57 esetben aktuális műsor beiktatása, 8 esetben akadályoztatás, 8 esetben pedig betegség játszott közre. Elmaradt a műsorszám 21 alkalommal, ebből 14 esetben időhiány, 4 esetben pedig zivatar miatt nem lehetett a tervbevett műsorszámot közvetíteni.

Petrichevich-Horváth Miklós báró dr.

SZELLEMI, ERKÖLCSI ÉLET

Hitfelekezeti áttérések Magyarországon az 1919—1938. években.

Conversions en Hongrie de 1919 à 1938.

Résumé. Sur les conversions, la Hongrie a depuis 1896 des chiffres de statistique.

En 1910, il y eut en Hongrie, pour 100.000 habitants, 38·5 conversions; en 1913, 37·7. La proportion s'est élevée à 76·4 en 1920 et à 84·1 en 1937; ainsi donc, par rapport à l'avant-guerre, le chiffre des conversions a doublé.

Le nombre des habitants sortis de confessions chrétiennes changeait peu d'une année à l'autre avant 1914; et après la grande guerre, il augmentait lentement.

Mais le nombre annuel des conversions d'israélites (à peu près 500 avant et pendant la guerre) a fort monté ces derniers temps. En 1919, il a dépassé 7.000; et après avoir été après 1922 de 400 à 600 pendant environ 10 ans, il a grossi encore en 1938, où il est monté à plus de 8.500.

De 1919 à 1938, 125.781 habitants ont changé de religion en Hongrie. Parmi eux, il y avait 29·7% de catholiques romains; 28·0% de calvinistes; 10·6% de luthériens; 24·5% d'israélites; les autres confessions y avaient une part de 7·2%. — Des pertes, il revint 84·5% à l'Eglise israélite; respectivement 10·8% et 3·3% aux Eglises gréco-orientale et uniate; 1·4% aux autres confessions. Des gains, il revint 58·5% à l'Eglise catholique romaine; 11·4%, à l'Eglise calviniste; 24·7%, à la confession baptiste.

Dans la capitale, les conversions étaient bien plus nombreuses qu'en province. Pour 100.000 habitants, il y eut en moyenne, pendant les 5 dernières années, 289 conversions à Budapest, 122 dans les grandes villes provinciales, 74 dans les moindres villes et dans les communes. Donc, par rapport au chiffre de la population, à Budapest il y eut quatre fois plus de conversions que dans la catégorie des moindres villes et des communes; et pour cette catégorie-là, on constate deux fois moins de conversions que pour les grandes villes de province. — En rapportant le nombre des conversions d'israélites à 100.000 habitants de la même religion, on voit que pendant les 5 dernières années, il a représenté en moyenne 974 à Budapest et 350 à 380 en province.

*

Az áttérési mozgalmat a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal 1896 óta kíséri figyelemmel, amennyiben a lelkeszségek (plébániahivatalok) adatszolgáltatása útján évenként megállapítja egyrészt, hogy há-

nyan hagyják el vallásukat, másrészt pedig, hogy közülük hányan milyen vallás kötelékébe lépnek. Ezenkívül az adatgyűjtés a közigazgatási hatóságok útján azok számát is megállapítja, akik felekezetenkívülivé lesznek vagy valamely hitfelekezet kötelékébe ismét visszatérnek.

A háború előtt az áttérési mozgalom általában nem volt nagyarányú, 100 ezer lélekre számítva évenként 30—40 vallásváltoztatás történt s a népesség számához képest az áttérési mozgalom nem fokozódott. Nagyobb kilengést az egyes években csupán a görög katolikus és görög keleti vallást elhagyók száma mutatott (a mozgalom elsősorban e két vallás felcserélésében jutott kifejezésre), míg más hitfelekezetek keretében az évenkénti vallásváltoztatás száma meglehetősen kiegyenlített volt. Az áttérési mozgalomból a háború előtt csupán a római katolikus egyháznak és — a hitfelekezet népességéhez képest igen nagy mértékben — a baptista felekezetnek volt nyeresége.

A trianoni Magyarországon a népesség felekezeti megoszlása a régi Magyarorszáéhoz képest lényegesen megváltozott s természetesen az áttérési mozgalom képe is elsősorban ennek megfelelően módosult. A népesség felekezeti megoszlásának változását a következő adatok szemléltetik:

Felekezetek	A népesség felekezeti megoszlása	
	1910-ben a régi	1920-ban a trianoni
Magyarországon %-ban		
Római katolikus	49·3	63·9
Görög katolikus	11·0	2·2
Református	14·3	21·0
Evangelikus	7·1	6·2
Görög keleti	12·8	0·6
Unitárius	0·4	0·1
Izraelita	5·0	5·9
Baptista	0·1	0·1
Egyéb	0·0	0·0
Összesen	100·0	100·0

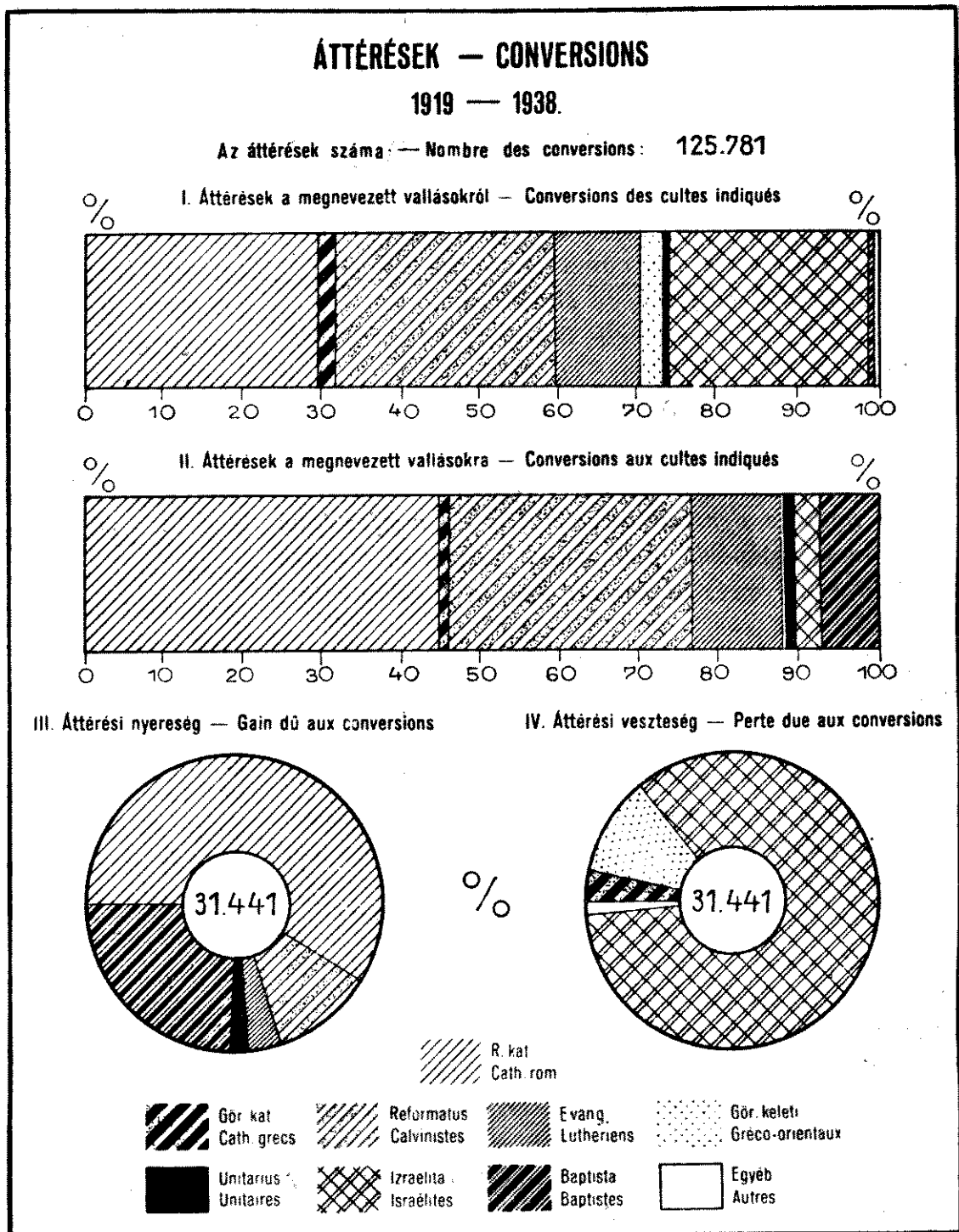
Az adatok szerint tehát a görög katolikus, görög keleti és unitárius vallású népesség számának nagyarányú csökkenése mellett a háború utáni Magyarországon a római katolikus és református vallású népesség túlsúlya nagymértékben fokozódott s ez a változás természetesen az áttérési mozgalmat feltüntető adatokban is kifejezésre jutott. A strukturális változástól eltekintve

a háború előtti és utáni áttérési mozgalom között elsősorban két-irányú változás tűnik szembe. Az egyik, hogy az áttérési mozgalom a háború után sokkal nagyobb arányú lett és az évek folyamán erőteljesebben fokozódott, mint a világháború előtti évtizedekben. A másik különbség pedig az izraeliták áttérésének nagyarányú hullámzásában észlelhető.

Az áttérési mozgalom nagyságát az 1919—1938. évekre nézve hitfelekezetek szerint az 1. sz. tábla ismerteti. Az adatokból megállapítható, hogy a vallás-változtatások abszolút száma a háború utáni két évtized alatt csaknem fokozatos emelkedéssel 1937-ig megkétszereződött, 1938-ban pedig — az izraeliták nagytömegű áttérése következtében — az 1937. évnek közel kétszeresére emelkedett. Megállapítható tehát, hogy az áttérések összes száma a harmincas évek folyamán abszolút-számban is meghaladta a háború előtti Magyarországon észlelt áttérések számát, ami tehát a népesség számához viszonyítva az áttérési mozgalom megkétszereződését jelenti. Az 1910. évben ugyanis 100 ezer lélekre 38,5 áttérés, 1913-ban 37,7 áttérés esett, amivel szemben ugyancsak 100 ezer lélekhez viszonyítva az áttérések száma 1930-ban 76,4 és 1937-ben 84,1 volt. Az 1938. év adata összehasonlításra nem alkalmas, ez az év, mint kivétel, külön elbírálást igényel.

Az áttérési mozgalmat kétféle szempontból vizsgálhatjuk, egyrészt, hogy az egyes hitfelekezetekből évenként hányan lépnek ki, másrészt, hogy a kilépők milyen más vallásra térnek át.

Az egyes felekezetekből kitérők száma az 1. sz. tábla adatai szerint az elmúlt 20 év folyamán az egyes években — a lassú, de határozott irányú emelkedéstől eltekintve — a keresztény felekezeteket illetően nem mutat nagyobb arányú hullámzást. Más a helyzet az izraelita vallásúaknál, akiknél az áttérések száma két időszakban, mégpedig a vizsgált két évtized elején és végén, rendkívül nagy kilengést mutat. Tekintettel arra, hogy az izraelita

vallású népesség áttérési mozgalmát élesen eltér a keresztény népességétől, nem érdektelen az idevonatkozó adatokat 1896-tól kezdődően áttekinteni. A 2. sz. tábla adataiból kitűnik, hogy a háború előtt az izraelita vallásról áttérők száma hosszú időn át évenként 500 körül mozgott. Megközelítően ez volt a helyzet a háborús években is. Az 1918. évről nem állnak adatok rendelkezésre, bár valószínű, hogy az áttérési mozgalom már ebben az évben erősen fokozódott, 1919-ben pedig a vallásukat megváltoztató izraeliták száma hirtelen 7 ezer fölé szökött. Ez a rendkívül erős hullám azonban a következő két évben gyorsan leapadt s 1922-től mintegy 10 évig az izraelita áttérések száma 4—600 között mozgott. A harmincas évek elején azonban újabb hullám kezdődött, amennyiben az izraelita áttérések száma az 1931. évi 636-ról 1937-ig fokozatosan 1.598-ra emelkedett, majd 1938-ban 8.584-re lendült.

Végeredményben tehát, ha a felekezeti áttérési mozgalmat nem csupán a háború után, hanem 1896-ig visszamenőleg tekintjük át, azt látjuk, hogy a keresztény népes-

1. Felekezeti áttérések Magyarországon az 1919—1938. években.

Conversions de 1919 à 1938 en Hongrie.

Év — Année	Róm. kat. — Religion catholique romaine	Gör. kat. — Religion uniate (cath. gr.)	Református Religion calviniste	Evangelikus — Religion luthérienne	Görög keleti — Religion gréco-orientale	Unitárius — Religion unitaire	Izraelita — Religion israélite	Baptista — Religion baptiste	Egyéb — Autres relig.	Összesen — Total
a) A fent megnevezett vallás kötelékéből kilépett <i>Habitants ayant abandonné les religions indiquées</i>										
1919	866	59	771	326	101	66	7.146	28	24	9.387
1920	869	74	981	285	78	16	1.925	35	13	4.276
1921	1.061	79	1.568	436	100	30	827	35	8	4.144
1922	1.302	93	1.340	495	143	62	499	30	16	3.980
1923	1.302	90	1.268	522	141	50	458	25	13	3.869
1924	1.292	75	1.171	622	191	56	433	57	18	3.915
1925	1.676	84	1.645	592	154	49	412	32	14	4.658
1926	1.782	91	1.471	615	152	46	451	39	11	4.658
1927	1.878	116	1.632	734	218	31	412	41	75	5.137
1928	1.953	116	1.992	794	211	82	517	39	16	5.720
1929	1.926	139	1.838	662	180	71	588	76	6	5.486
1930	2.220	162	2.132	856	249	93	655	52	81	6.500
1931	2.282	155	2.042	783	256	39	636	82	16	6.291
1932	2.106	132	2.145	776	240	47	688	45	19	6.198
1933	2.376	174	2.220	808	224	25	909	81	12	6.829
1934	2.601	196	2.609	897	217	38	1.128	86	18	7.790
1935	2.580	184	2.283	845	264	35	1.261	88	25	7.565
1936	2.608	185	2.161	845	232	23	1.647	111	22	7.834
1937	2.482	205	2.146	810	256	27	1.598	70	10	7.604
1938	2.261	212	1.857	619	254	52	8.584	81	20	13.940
b) A fent megnevezett vallásra áttért <i>Habitants convertis aux religions indiquées</i>										
1919	5.273	28	2.672	1.093	41	114	137	29	—	9.387
1920	1.923	25	1.269	741	36	40	168	74	—	4.276
1921	1.721	36	1.175	692	17	112	243	148	—	4.144
1922	1.473	39	1.078	407	23	37	340	583	—	3.980
1923	1.365	35	1.166	317	12	136	326	512	—	3.869
1924	1.417	47	1.108	408	11	28	315	581	—	3.915
1925	1.722	46	1.344	424	24	34	311	753	—	4.658
1926	1.840	54	1.661	448	8	13	271	363	—	4.658
1927	2.077	62	1.683	518	7	9	279	502	—	5.137
1928	2.246	71	1.870	652	11	36	199	635	—	5.720
1929	2.285	70	1.832	554	19	31	204	491	—	5.486
1930	2.729	102	2.289	546	15	39	184	596	—	6.500
1931	2.715	96	2.194	537	12	31	170	536	—	6.291
1932	2.709	96	1.891	631	20	54	144	653	—	6.198
1933	3.027	96	2.186	794	20	69	147	490	—	6.829
1934	3.538	124	2.380	934	26	81	192	515	—	7.790
1935	3.384	123	2.461	819	23	59	197	499	—	7.565
1936	3.563	132	2.622	893	35	89	144	356	—	7.834
1937	3.491	126	2.494	776	24	184	142	367	—	7.604
1938	7.321	182	3.475	2.287	67	289	98	221	—	13.940

okok hatására — az áttérések száma rendkívüli méreteket öltött.

2. Izraelita áttérési mozgalom Magyarországon 1896-tól 1938-ig.¹⁾

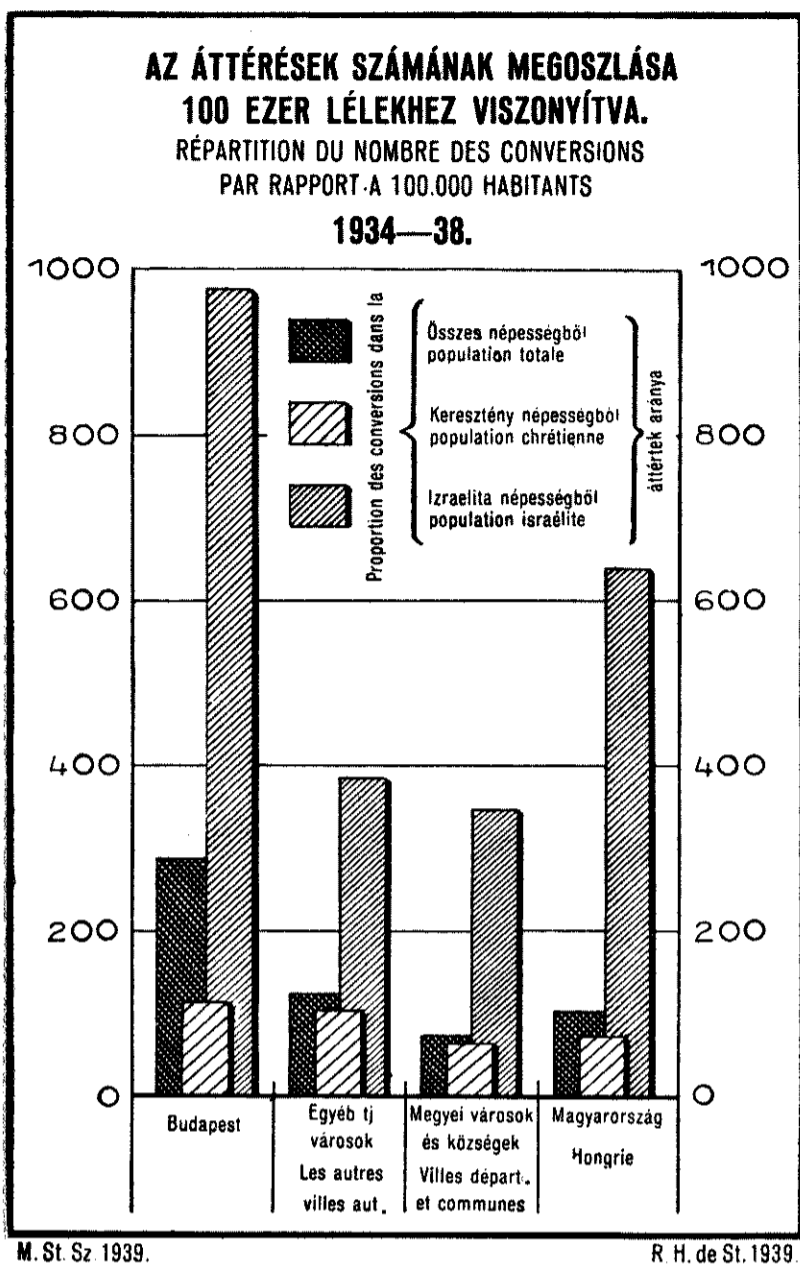
Conversions concernant la religion israélite, de 1896 à 1938, en Hongrie.¹⁾

Év — Année	Izraelita — Israélites		Keresztény Chrétiens	Felekezeten kívüli Habitants n'appartenant à aucune religion
	keresztény vallásra tért convertis au christianisme	felekezeten kívülivé lett qui ont abandonné la religion israélite et ne se convertirent pas à un autre culte		
1896	220	28	123	14
1897	261	8	83	22
1898	297	8	76	1
1899	395	16	87	—
1900	441	7	74	1
1901	544	10	76	1
1902	447	13	90	5
1903	522	13	80	—
1904	438	21	73	5
1905	429	27	88	1
1906	453	25	98	1
1907	462	25	116	5
1908	484	30	106	4
1909	545	19	102	12
1910	504	22	124	7
1911	473	42	113	4
1912	540	34	124	8
1913	517	31	140	11
1914	489	39	105	3
1915	443	16	81	1
1916	463	21	74	7
1917	677	31	87	11
1918	?	?	?	?
1919	7.146	23	137	8
1920	1.925	9	168	3
1921	827	7	243	5
1922	499	6	340	6
1923	458	7	326	5
1924	433	—	315	4
1925	412	6	311	4
1926	451	5	271	3
1927	412	11	279	6
1928	517	6	199	5
1929	588	4	204	3
1930	655	11	184	5
1931	636	14	170	4
1932	688	11	144	4
1933	909	11	147	2
1934	1.128	11	192	—
1935	1.261	6	197	3
1936	1.647	8	144	1
1937	1.598	8	142	6
1938	8.584	2	98	—

¹⁾ Az adatok 1917-ig Magyarország régi területére vonatkoznak. Az 1918. évről az adatok nem állanak rendelkezésre. — *Jusqu'en 1917, chiffres concernant l'ancien territoire de la Hongrie. Pour 1918, on n'a pas de données.*

ség vallásváltoztatási mozgalma számottevően ugyan, de egyenletesen emelkedett. Az izraeliták vallásváltoztatásánál a fokozatos, lassú emelkedés szintén észlelhető, azzal a különbséggel azonban, hogy egyes időszakokban — valószínűleg különleges

Arra nézve, hogy a vallásváltoztatási mozgalom a háború után hitfelekezetenként milyen arányú volt, a 3. sz. tábla adatai tájékoztatnak. Az arányszámokra nézve meg kell jegyeznünk, hogy az áttérők száma az évenként kiszámított megfelelő vallású népesség számával vettett egybe.

Az arányszámokat vizsgálva, azt látjuk,

hogy a vallásváltoztatás aránylag legritkább a római és görög katolikus vallásúak körében, a református vallásúak közül átlagosan háromszor, az evangélikusok közül négyszer annyian térnek át, mint a római katolikusok közül.

Az arányszámok — a számítási mód következtében — a 100 ezernél kisebb lélekszámú vallásfelekezeteknél (görög keleti, unitárius, baptista, egyéb felekezetek) az áttérési mozgalmat látszólag torzítva, megnövelve tükrözik vissza, amennyiben a jelzőszám nagysága többszörösen meghaladja az áttérési esetek abszolút számát. Kétségtelen azonban, hogy a kevésbé népes felekezetek keretében az áttérések száma a lélekszámhoz viszonyítva többszörösen nagyobb, mint a római katolikus vagy református vallásúak körében. (Az áttérések okának kutatása nem feladatunk. Valószínű azonban, hogy bizonyos áttérésre készítő okok, mint a vegyesházasság, templom- vagy lelkészhiány stb. fokozottabb mértékben hatnak a kevés lélekszámú, illetőleg felekezeti nem zárt egységben települt népességre.) Az izraeliták áttérési mozgalmának az aránya a „nyugalmi helyzetnek“ mondható időszakban (1922-től 1932-ig) kb. megfelel a református vallásúak áttérési arányának, az 1919. és 1938. években azonban minden más vallás áttérési arányszámát messze meghaladja.

A második fontos kérdés az áttérési mozgalommal kapcsolatban, hogy az egyes hitfelekezetből kilépők milyen más vallás kötelékébe léptek át. Az 1. sz. tábla abszolútszámokban tünteti fel, hogy az áttérések eredményeképpen az egyes hitfelekezetek lélekszáma évenként mennyivel csökkent, illetőleg gyarapodott. Ezekből az adatokból azonban nem tűnik ki, hogy az egyes hitfelekezetekből kilépők milyen val-

3. A felekezeti áttérők száma 100.000 megfelelő vallású népességhez viszonyítva.¹⁾

Nombre des convertis pour 100.000 habitants appartenant aux religions indiquées.¹⁾

Év Années	100.000 megfelelő vallású népességből áttért — Sur 100.000 habitants									összesen	
	róm. kat.	gör. kat.	reform.	evang.	gör. kel.	unit.	izr.	bapt.	egyéb vallású		
	appartenant à la religion										appartenant aux autres religions
	cath. rom.	uniata	calviniste	luthérienne	gréco-orient.	unitaire	israélite	baptiste			
proportion des individus qui se sont convertis											
1920	17.1	42.2	57.8	57.4	153.0	257.2	406.6	655.1	252.6	55.4	
1925	31.2	44.5	94.6	114.5	337.7	775.7	89.3	446.8	268.2	55.8	
1930	39.4	80.6	117.6	160.3	625.0	1.484.0	147.3	829.8	532.2	76.4	
1935	44.2	86.7	122.3	155.3	788.6	566.2	298.5	767.2	400.3	84.6	
1936	44.4	86.2	115.1	154.7	720.6	373.1	394.0	933.5	346.8	84.6	
1937	42.0	94.6	113.6	147.8	829.5	440.4	483.1	566.8	155.4	84.1	
1938	38.0	96.8	97.7	112.7	861.0	853.4	2.113.0	635.5	309.2	152.4	

¹⁾ Az áttérők száma a feltüntetett évekre kiszámított megfelelő vallású összes népesség számához viszonyított. — Pour chaque année considérée, le nombre des convertis a été rapporté au nombre global, établi par calcul, des habitants appartenant aux religions indiquées.

4. Felekezeti áttérések Magyarországon az 1919—1938. években.

Conversions de 1919 à 1938 en Hongrie.

Vallás, amelyről az áttérés történt <i>Religions que les convertis ont abandonnées</i>	Personnes converties à la religion									Összesen áttért <i>Total de ces conversions</i>
	Róm. kat. <i>catholique romaine</i>	Gör. kat. <i>uniata</i>	Református <i>calviniste</i>	Evang. <i>luthérienne</i>	Gör. keleti <i>gréco-orientale</i>	Unitárius <i>unitaire</i>	Izraelita <i>israélite</i>	Baptista <i>baptiste</i>		
	vallásra áttért									
Róm. kat. — <i>Catholique rom.</i>	szám <i>nombres abs.</i>	—	—	24.917	6.918	261	199	2.882	2.246	37.423
	%	—	—	66.6	18.5	0.7	0.5	7.7	6.0	100.0
Gör. kat. — <i>Uniate</i>	szám <i>nombres abs.</i>	—	—	2.131	303	32	19	48	88	2.621
	%	—	—	81.3	11.6	1.2	0.7	1.8	3.4	100.0
Református — <i>Calviniste</i>	szám <i>nombres abs.</i>	25.328	1.191	—	2.517	27	742	842	4.625	35.272
	%	71.8	3.4	—	7.1	0.1	2.1	2.4	13.1	100.0
Evangélikus — <i>Luthérienne</i>	szám <i>nombres abs.</i>	8.639	109	2.772	—	21	39	372	1.370	13.322
	%	64.8	0.8	20.8	—	0.2	0.3	2.8	10.3	100.0
Görög keleti — <i>Gréco-orientale</i>	szám <i>nombres abs.</i>	2.145	92	851	201	—	7	32	533	3.861
	%	55.6	2.4	22.0	5.2	—	0.2	0.8	13.8	100.0
Unitárius — <i>Unitaire</i>	szám <i>nombres abs.</i>	375	5	432	95	—	—	25	6	938
	%	40.0	0.5	46.1	10.1	—	—	2.7	0.6	100.0
Izraelita — <i>Israélite</i>	szám <i>nombres abs.</i>	18.711	153	7.225	4.105	88	476	—	16	30.774
	%	60.8	0.5	23.5	13.3	0.3	1.5	—	0.1	100.0
Baptista — <i>Baptiste</i>	szám <i>nombres abs.</i>	358	14	451	286	22	—	2	—	1.133
	%	31.6	1.2	39.8	25.3	1.9	—	0.2	—	100.0
Egyéb — <i>Autres</i>	szám <i>nombres abs.</i>	263	26	71	46	—	3	8	20	437
	%	60.2	6.0	16.2	10.5	—	0.7	1.8	4.6	100.0
Összesen — Total	szám <i>nombres abs.</i>	55.819	1.590	38.850	14.471	451	1.485	4.211	8.904	125.781
	%	44.4	1.2	30.9	11.5	0.4	1.2	3.3	7.1	100.0

lásra tértek át. Ez utóbbi kérdésben a 4. sz. tábla nyújt tájékoztatást az 1919—1938. évekre vonatkozóan. Az adatokból kitűnik, hogy az elmúlt 20 év alatt összesen 125.781 esetben történt vallásváltoztatás. (Meg kell jegyeznünk, hogy ebben a számban azok, akik vallásukat többször változtatták, többször szerepelnek.)

Az áttérők számát a választott új hitfelekezet szerint vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a római (66.6%-a) és görög katolikusok (81.3%-a) többsége református vallásra tért át és 18.5%, ill. 11.6% evangélikus lett; a reformátusok 71.8%-a római katolikus, 13.1%-a baptista lett; az evangélikusok 64.8%-a a római katolikus, 20.8%-a a református, 10.3%-a a baptista vallást választotta; a görög keletiek többsége a római katolikus, a református és baptista vallásra tért; az unitáriusok közel egyforma számban tértek át a római katolikus és református vallásra; az izraeliták 60.8%-a a római katolikus, 23.5%-a a református, 13.3%-a az evangélikus vallás kötelékébe lépett s végül az áttérő

baptisták többsége a római katolikus, református és evangélikus felekezetek között oszlott meg.

Ha pedig azt nézzük, hogy az egyes hitfelekezetek népességének áttérések folytán való gyarodásához más felekezetek milyen mértékben járultak hozzá, úgy azt látjuk, hogy a római katolikus vallásra áttértek 45.4%-a előzőleg református, 33.5%-a izraelita, 15.5%-a evangélikus vallású volt; a görög katolikus vallásra áttértek 74.9%-a református, 9.6%-a izraelita volt; a református vallásra áttértek 64.1%-a római katolikus, 18.6%-a izraelita, 7.1%-a evangélikus volt; az evangélikus vallásra áttértek 47.8%-a római katolikus, 17.4%-a református, 28.4%-a izraelita volt; a görög keleti vallásra áttértek 57.9%-a római katolikus, 19.5%-a izraelita volt; az unitárius vallásra áttértek 13.4%-a római katolikus, 49.9%-a református, 32.1%-a izraelita volt; az izraelita vallásra áttértek (jelentékeny részük az izraelita vallásra viszszerző) 68.5%-a római katolikus, 20.0%-a református vallású volt és végül a baptista vallásra áttértek 25.2%-a római katolikus, 51.9%-a református, 15.4%-a evangélikus vallású volt.

5. A felekezeti áttérések száma a tj. városokban, valamint az egyéb városokban és községekben

Nombre des conversions dans les villes autonomes, dans les autres villes et dans les communes.

Év, községcsoport Années et catégories de communes	Róm. kat. Religion catholique romaine	Gör. kat. Religion uniate	Református Religion calviniste	Evangelikus Religion luthérienne	Görög keleti Religion gréco- orientale	Unitárius Religion unitaire	Izraelita Religion israélite	Baptista Religion baptiste	Egyéb Autres religions	Összesen Total
I. A fent megnevezett vallás kötelékéből kilépett. — Habitants ayant abandonné les religions indiquées.										
1 9 3 4										
Budapest — Budapest	405	11	344	137	30	10	732	14	3	1.686
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	299	22	290	73	23	4	91	4	2	808
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	1.897	163	1.975	687	164	24	305	68	13	5.296
Összesen — Totaux	2.601	196	2.609	897	217	38	1.128	86	18	7.790
1 9 3 5										
Budapest — Budapest	397	13	331	130	42	11	890	9	1	1.824
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	285	20	204	90	30	6	105	6	1	747
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	1.898	151	1.748	625	192	18	266	13	23	4.994
Összesen — Totaux	2.580	184	2.283	845	264	35	1.261	88	25	7.565
1 9 3 6										
Budapest — Budapest	408	15	322	137	31	4	1.141	7	1	2.066
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	292	11	282	66	34	5	122	13	2	827
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	1.908	159	1.557	642	167	14	384	91	19	4.941
Összesen — Totaux	2.608	185	2.161	845	232	23	1.647	111	22	7.834
1 9 3 7										
Budapest — Budapest	385	18	413	110	31	5	1.058	9	1	2.030
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	294	20	250	71	30	5	113	—	2	785
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	1.803	167	1.483	629	195	17	427	61	7	4.789
Összesen — Totaux	2.482	205	2.146	810	256	27	1.598	70	10	7.604
1 9 3 8										
Budapest — Budapest	297	15	332	104	36	13	6.127	5	5	6.934
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	253	14	162	37	25	4	424	12	1	932
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	1.711	183	1.363	478	193	35	2.033	64	14	6.074
Összesen — Totaux	2.261	212	1.857	619	254	52	8.584	81	20	13.940
II. A fent megnevezett vallásra áttért. — Habitants convertis aux religions indiquées.										
1 9 3 4										
Budapest — Budapest	917	7	361	204	17	38	133	9	—	1.686
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	379	30	253	104	5	15	22	—	—	808
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	2.242	87	1.766	626	4	28	37	506	—	5.296
Összesen — Totaux	3.538	124	2.380	934	26	81	192	515	—	7.790
1 9 3 5										
Budapest — Budapest	965	10	450	201	1	44	150	3	—	1.824
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	337	11	304	72	11	6	6	—	—	747
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	2.082	102	1.707	546	11	9	41	496	—	4.994
Összesen — Totaux	3.384	123	2.461	819	23	59	197	499	—	7.565
1 9 3 6										
Budapest — Budapest	1.108	11	525	225	9	61	112	15	—	2.066
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	400	42	267	86	18	7	7	—	—	827
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	2.055	79	1.830	582	8	2	25	341	—	4.941
Összesen — Totaux	3.563	132	2.622	893	35	89	144	356	—	7.834
1 9 3 7										
Budapest — Budapest	1.062	6	416	257	6	159	110	14	—	2.030
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	354	27	309	69	5	9	12	—	—	785
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	2.075	93	1.769	450	13	16	20	353	—	4.789
Összesen — Totaux	3.491	126	2.494	776	24	184	142	367	—	7.604
1 9 3 8										
Budapest — Budapest	3.924	60	986	1.548	48	282	78	8	—	6.934
Egyéb tj. városok — Les autres villes autonomes	459	40	328	85	12	2	6	—	—	932
Egyéb városok és községek - Autres villes et communes	2.938	82	2.161	654	7	5	14	213	—	6.074
Összesen — Totaux	7.321	182	3.475	2.287	67	289	98	221	—	13.940

6. A felekezeti áttérési mozgalom eredménye 1919-től 1938-ig.

Résultat des conversions, de 1919 à 1938.

Vallás Religions	Összes népesség 1930-ban Population en 1930 0/0	Az oldalt megnevezett							
		C o n v e r s i o n s				hitfelekezetek áttérési Chiffres indiquant			
		vallásról des religions		vallásra aux religions		nyeresége les gains dus aux		vesztesége les pertes dues aux	
		á t t é r t — i n d i q u é e s				c o n v e r s i o n s			
		szám nombres abs.	0/0	szám nombres abs.	0/0	szám nombres abs.	0/0	szám nombres abs.	0/0
Róm. katolikus . . . Catholique rom.	64.9	37.423	29.7	55.819	44.4	18.396	58.5	—	—
Gör. katolikus . . . Uniate	2.3	2.621	2.1	1.590	1.2	—	—	1.031	3.3
Református . . . . . Calviniste	20.9	35.272	28.0	38.850	30.9	3.578	11.4	—	—
Evangelikus . . . . . Luthérienne	6.1	13.322	10.6	14.471	11.5	1.149	3.7	—	—
Gör. keleti . . . . . Gréco-orient.	0.5	3.861	3.1	451	0.4	—	—	3.410	10.8
Unitárius . . . . . Unitaire	0.1	938	0.7	1.485	1.2	547	1.7	—	—
Izraelita . . . . . Israélite	5.1	30.774	24.5	4.211	3.3	—	—	26.563	84.5
Baptista . . . . . Baptiste	0.1	1.133	0.9	8.904	7.1	7.771	24.7	—	—
Egyéb . . . . . Autres religions	0.0	437	0.4	—	—	—	—	437	1.4
Összesen — Totaux	100.0	125.781	100.0	125.781	100.0	31.441	100.0	31.441	100.0

Az eddigiekben az áttérési mozgalmat országos vonatkozásban ismertettük. Az 5. sz. tábla viszont arról tájékoztat, hogy az áttérési mozgalomnak milyen jelentősége van Budapest és vidék szerint. Az adatokból az tűnik ki, hogy a vallásváltoztatás sokkal gyakoribb a fővárosban, mint a vidéken, illetőleg általában a városokban, mint a községekben.

Az áttérések számának Budapest és vidék szerint való százalékos megoszlását az utolsó öt évre nézve a következő adatok szemléltetik:

Év	Az áttérések száma			
	Budapesten	az egyéb tj. városokban	egyéb váro- sokban és községekben	összesen
	s z á z a l é k b a n			
1934	21.6	10.4	68.0	100.0
1935	24.1	9.9	66.0	100.0
1936	26.4	10.6	63.0	100.0
1937	26.7	10.3	63.0	100.0
1938	49.7	6.7	43.6	100.0

Azt látjuk tehát, hogy az áttérések igen jelentős része (mintegy negyedrésze) Budapestre jut s az utolsó évben — a nagyarányú izraelita áttérések következtében — Budapest aránya 49.7%-ra emelkedett.

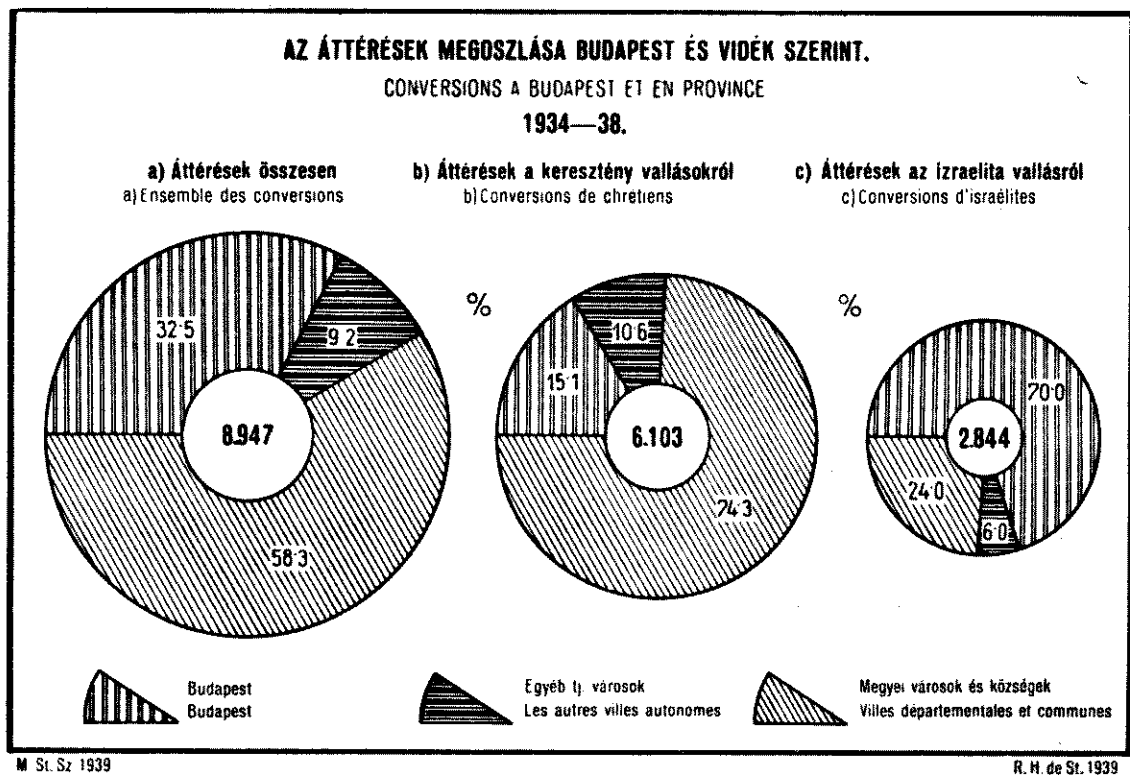
Helyesebb képet kapunk azonban az áttérési mozgalomnak területi tagozódásáról, ha az áttérések számát a megfelelő községcsoport (1930. évi) népességének számához viszonyítjuk. Ennek megfelelően:

Községcsoport	Az összes Az izraelita népességből 100.000 lélekre jutott	
	á t t é r ő összesen	izraelita vallású á t t é r ő
	az 1934–1938. évek átlagában	
Budapesten	289	974
Az egyéb tj. városokban .	122	384
Az egyéb városokban és községekben	74	349
Országos átlag	103	640

Megállapíthatjuk tehát, hogy az áttérési mozgalom a népesség számához viszonyítva a fővárosban négyszer, az egyéb tj. városokban pedig kétszer olyan nagy, mint a megyei városokban és a községekben. Ha csupán az izraelita vallásúak áttérési mozgalmát vizsgáljuk ebből a szempontból, úgy az összes népesség áttérési mozgalmával szemben kétirányban észlelhető eltérés. Az egyik, hogy az izraeliták vallásváltoztatása az elmúlt öt év folyamán mind a fővárosban, mind a vidéken sokkal na-

gyobb arányú volt, mint a keresztény vallásúaké; a másik különbség pedig, hogy a vidéki városokban és községekben az áttérés gyakorisága csaknem azonos volt. Jóllehet az izraelita vallású népesség sokkal inkább város lakó elem, mint a keresztény népesség, mégis a fővárosban az izraeliták áttérési mozgalmá is közel háromszor olyan nagy, mint a vidéken. Az a körülmény azonban, hogy a vidéki városokban és községekben az izraeliták vallásváltoztatása csaknem azonos arányú, arra mutat, hogy a vallásváltoztatásra készítő okok az izraelita népesség összességére megközelítően egyformahatást gyakoroltak s ezek az okok mások és hatásukban sokkal intenzívebbek azoknál, amelyek a keresztény népesség vallásváltoztatásánál közreműködnek.

Nem érdektelen még annak vizsgálata, hogy az elmúlt húsz év alatt az áttérésekből kifolyólag az egyes hitfelekezeteket végeredményben milyen nyereség, illetőleg veszteség érte. A 6. sz. tábla a háború utáni áttérési mozgalom eredményét felekezetek szerint tünteti fel. Az adatok alapján meg-

állapítható, hogy az összes hitfelekezetek áttérési nyeresége, illetőleg vesztesége két évtized alatt összesen 31.441-et tett. A veszteség túlnyomó többsége — 84.5%-a — az izraelita hitfelekezetre jut, kisebb része pedig a görög keleti és görög katolikus vallásúaknál mutatkozik. Az összes többi hitfelekezetek lélekszáma az áttérések következtében gyarapodott, mégpedig legnagyobb mértékben a római katolikus és baptista vallásúaké és kisebb mértékben a protestáns felekezetek népessége. Ez utóbbi hitfelekezetek elsősorban az igen nagyarányú izraelita áttérések következtében tüntethetnek fel nyereséget.

Jánki Gyula dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Heller András dr.: Föld és munkabér. Egy közép-európai tanulmányút tapasztalatai.

Dr. André Heller: La terre et les salaires. Enseignements d'un voyage d'études en Europe centrale.

A STUD (Statisztikai Tudósító) kiadása.

Edition du S. T. U. D. (Statisztikai Tudósító — Informations Statistiques).

Budapest, 1939. 160 l. — p.

Heller Andrásnak, a mezőgazdasági munkáskérdés avatott tollú szakértőjének legújabb munkája értékes gyarapodását jelenti a kérdés irodalmának.

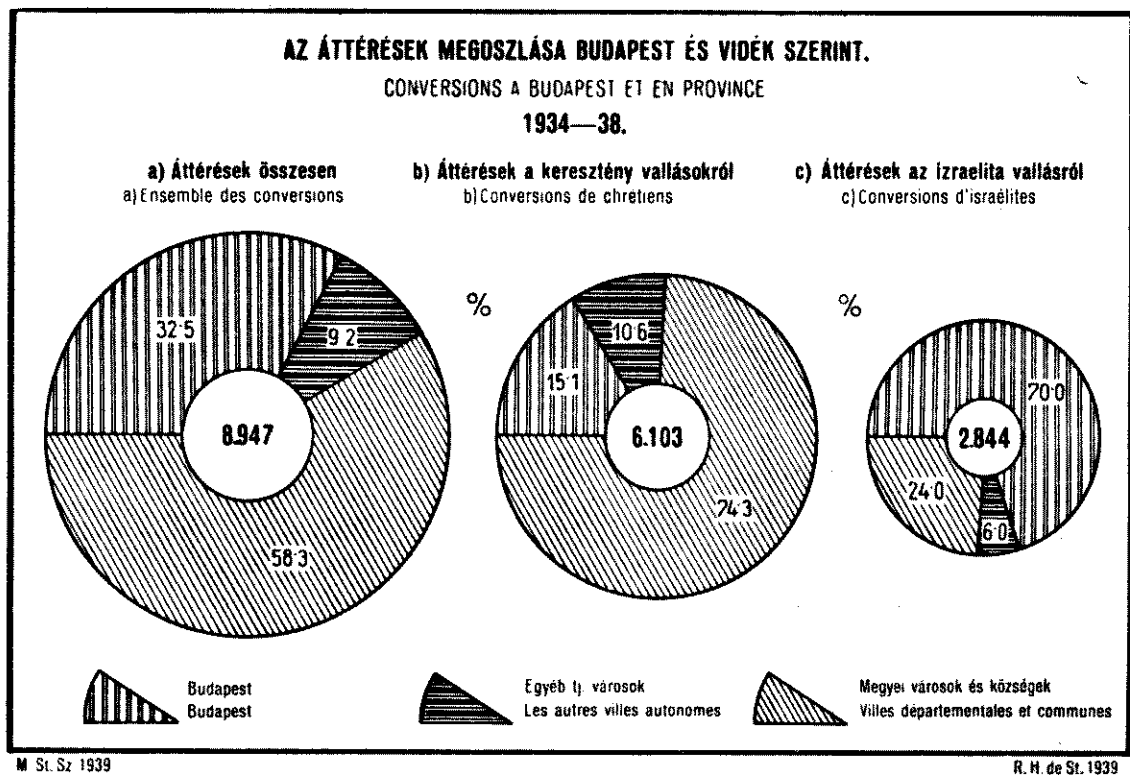
A mű két részre tagolódik. Az első részben (a csonka ország földműves munkásnépe) a szerző a Fejér megyében végzett statisztikai kutatásainak

a „Cselédsor“ c. művében már részben ismertetett eredményeivel mutat rá a mezőgazdasági munkáspolitikai szükségességére. A munkának kétségtelenül legértékesebb része „A mezőgazdasági bérpolitika útja“ c. fejezet, amely széleskörű szakismerettel vázolja azokat az irányelveket, amelyen az aktív magyar mezőgazdasági munkabérpolitikának ki kell épülni.

A szerző szerint a munkabérpolitika három összetevője: I. A mezőgazdasági munkabérviszonyok törvényes újrendezése. II. A mezőgazdasági munkabérviszonyok központi és tudományos irányítása. III. A mezőgazdasági munka állandó felügyeletének szervezése.

gyobb arányú volt, mint a keresztény vallásúaké; a másik különbség pedig, hogy a vidéki városokban és községekben az áttérés gyakorisága csaknem azonos volt. Jóllehet az izraelita vallású népesség sokkal inkább város lakó elem, mint a keresztény népesség, mégis a fővárosban az izraeliták áttérési mozgalmá is közel háromszor olyan nagy, mint a vidéken. Az a körülmény azonban, hogy a vidéki városokban és községekben az izraeliták vallásváltoztatása csaknem azonos arányú, arra mutat, hogy a vallásváltoztatásra készítő okok az izraelita népesség összességére megközelítően egyformahatást gyakoroltak s ezek az okok mások és hatásukban sokkal intenzívebbek azoknál, amelyek a keresztény népesség vallásváltoztatásánál közreműködnek.

Nem érdektelen még annak vizsgálata, hogy az elmúlt húsz év alatt az áttérésekből kifolyólag az egyes hitfelekezeteket végeredményben milyen nyereség, illetőleg veszteség érte. A 6. sz. tábla a háború utáni áttérési mozgalom eredményét felekezetek szerint tünteti fel. Az adatok alapján meg-

állapítható, hogy az összes hitfelekezetek áttérési nyeresége, illetőleg vesztesége két évtized alatt összesen 31.441-et tett. A veszteség túlnyomó többsége — 84.5%-a — az izraelita hitfelekezetre jut, kisebb része pedig a görög keleti és görög katolikus vallásúaknál mutatkozik. Az összes többi hitfelekezetek lélekszáma az áttérések következtében gyarapodott, mégpedig legnagyobb mértékben a római katolikus és baptista vallásúaké és kisebb mértékben a protestáns felekezetek népessége. Ez utóbbi hitfelekezetek elsősorban az igen nagyarányú izraelita áttérések következtében tüntethetnek fel nyereséget.

Jánki Gyula dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Heller András dr.: Föld és munkabér. Egy közép-európai tanulmányút tapasztalatai.

Dr. André Heller: La terre et les salaires. Enseignements d'un voyage d'études en Europe centrale.

A STUD (Statisztikai Tudósító) kiadása.

Edition du S. T. U. D. (Statisztikai Tudósító — Informations Statistiques).

Budapest, 1939. 160 l. — p.

Heller Andrásnak, a mezőgazdasági munkáskérdés avatott tollú szakértőjének legújabb munkája értékes gyarapodását jelenti a kérdés irodalmának.

A mű két részre tagolódik. Az első részben (a csonka ország földműves munkásnépe) a szerző a Fejér megyében végzett statisztikai kutatásainak

a „Cselédsor“ c. művében már részben ismertetett eredményeivel mutat rá a mezőgazdasági munkáspolitikai szükségességére. A munkának kétségtelenül legértékesebb része „A mezőgazdasági bérpolitika útja“ c. fejezet, amely széleskörű szakismerettel vázolja azokat az irányelveket, amelyen az aktív magyar mezőgazdasági munkabérpolitikának ki kell épülni.

A szerző szerint a munkabérpolitika három összetevője: I. A mezőgazdasági munkabérviszonyok törvényes újrendezése. II. A mezőgazdasági munkabérviszonyok központi és tudományos irányítása. III. A mezőgazdasági munka állandó felügyeletének szervezése.

A mezőgazdasági bérvizonyok rendezésénél részletesen ismerteti a vonatkozó jogszabályalkotás fejlődését, majd behatóan tárgyalja azokat az irányelveket, amelyek alapján a mezőgazdasági munkások különböző csoportjainak bérvizonyai rendezendők lennének. Állást foglal a keretmunkabérszerződések rendszere mellett, amely intézményt a Fejér Megyei Gazdák Nemzeti Szövetsége kísérletképen sikerrel megvalósított.

A mezőgazdasági munkabérvizonyok irányítása terén a munkaterjesség fokozását, a munkaerő intenzívebb kihasználását, az alkalmazás állandóságának előmozdítását és a szakmunkás-kérdést jelöli meg követendő irányelvekként, mint-hogy ezúton a munkásság életszínvonala lényegesen emelhető a bérkérdésbe való közvetlen beavatkozás nélkül is.

A mezőgazdasági munka állandó felügyeletét, amelynek megszervezése nélkül a legátgondoltabb munkabérlétszabályozás sem lehet hatékony, a szerző a közigazgatási hatóságok és nem — mint ahogy ezt tervbevételek — a gazdasági felügyelők útján véli megoldhatónak.

Rámutat a szerző a mezőgazdasági munkabérvizonyok statisztikai megfigyelésének rendkívüli szükségességére, valamint azokra a nehézségekre, amelyek ennek mindeddig útját állották. Eddig csupán Magyarország, a Németbirodalom és Belgium végeztek ily jellegű statisztikai felvételeket. A mezőgazdasági munkabérekérdés irányítása megfelelő statisztikai adatok nélkül jóformán gyakorlatilag kivihetetlen, mert hiszen a mezőgazdasági munkabérekérdésnél a történelmi fejlődés és a gazdasági viszonyok olyan bonyolult rendszert hoztak létre, amelyek keretében a statisztikai alapok nélkül felépített jogszabályok hatása kiszámíthatatlan károkat okozhat. Ezen a téren kétségkívül jelentős szerep vár még a Központi Statisztikai Hivatalra, amely a közelmúltban ily irányban széleskörű mezőgazdasági munkabérlétszabályozási statisztikai adatgyűjtést hajtott végre.

A mű második részében (Földműves munkások Középeurópában 1938-ban) szerző külföldi tanulmányútjának eredményeit ismerteti. Különös figyelmet szentel a német mezőgazdasági munkabérlétszabályozásnak. Ismerteti a nemzeti szocialista kormányzat bérlétszabályozását, amely a természetbeni járandóságok jelentőségének növelésére törekszik, valamint a munkáslakások terén ért el jelentős eredményeket, amelyek során 1932—36 között mintegy 1 millió új lakás épült. Az osztrák és csehszlovák munkabérvizonyok ismertetése után a jugoszláv és román földreform romboló hatását, majd a belga mezőgazdasági munkásság helyzetét tárgyalja. E részt a belga és német mezőgazdasági munkabérlétszabályozás alapos bírálata fejezi be, amelyben e statisztikai felvételek hibáira is rámutat.

Művében a szerző nagyvonalú foglalatát adja azoknak az elveknek, amelyen a magyar munkabérlétszabályozásnak ki kell épülnie. A munkabérlétszabályozás mellett azonban a kisbirtokos réteg erősítése, gyarapítása is múlhatatlan nemzetpolitikai feladat. Éppen ezért kár, hogy a szerző értékes tanulmányánál nem tudott elszakadni a szűkebb hazájában, Fejér megyében szerzett kedvező benyomásaitól és a földbirtokpolitikai kérdéseknél — bár lehetőleg statisztikai anyaggal indokolva — szembe helyezkedett a földreform és a földhözjuttatás gondolatával. A kisbirtok és nagybirtok kérdésében a végső szót még nem mondták ki, megfontolásra készítet azonban az a tény, hogy hazánkat oly birodalmak veszik körül, amelyek politikájuk tengelyévé a szociális kérdést tették.

H. I. dr.

Matolcsy Mátyás: A magyarországi jövedelem- és adótehermegoszlás.

Mathias Matolcsy: La répartition des revenus et des charges d'impôt en Hongrie.

Budapest, 1938. 124 l. — p.

A nemzeti jövedelem és a jövedelemeloszlás vizsgálata Magyarországon, az utóbbi években, mindinkább előtérbe nyomult.

Szerző vizsgálódásainál az ország lakosságát három jövedelemkategóriába sorozza. Az első kategóriába osztja a dolgozók széles rétegét, 7·1 millió lelket, a lakosság 81·2%-át, a második kategóriába tartozik a polgári társadalom 1·6 millió kitevő vékony törzse, a lakosság 18·2%-a, míg a harmadik jövedelemkategóriába a nagyvagyonú 52·130 lelket számláló kis rész, az ország össznépességének csak 0·6%-a esik. Az 1930/31. gazdasági évben az egyéni jövedelem összegéből az első kategóriára 44%, a másodikra 36%, a harmadik, legkisebb csoportra pedig 20% esett. A fejenkénti évi átlagjövedelem pedig 290 P, 1.050 P, illetve 17.800 P volt. Az 1928. évi adatok alapján a nemzeti jövedelem megoszlása Németországban ugyancsak azonos kategóriamegoszlás mellett 64·1%, 26·1%, ill. 9·8% volt. A népesség pedig 89·6%, 9·7%, ill. 0·7% arányában oszlott meg.

A jövedelemeloszlás azonban egymagában még nem ad tiszta képet az életviszonyokról. Az ország lakossága anyagi helyzetének helyes megítélése szempontjából igen fontos annak ismerete is, hogy az adóteher jövedelemkategóriák szerint hogyan oszlik meg. Szerzőnek az adóteher megoszlására vonatkozó számításai azt mutatják, hogy a 440 millió P-t kitevő *egyenasadó* 23·7%, 44·1% és 32·2%-ban oszlott meg, a 118 millió P-t kitevő *fogyasztási adónak* ellenben 53·3%-a esett az első,

A mezőgazdasági bérvizonyok rendezésénél részletesen ismerteti a vonatkozó jogszabályalkotás fejlődését, majd behatóan tárgyalja azokat az irányelveket, amelyek alapján a mezőgazdasági munkások különböző csoportjainak bérvizonyai rendezendők lennének. Állást foglal a keretmunkabérszerződések rendszere mellett, amely intézményt a Fejér Megyei Gazdák Nemzeti Szövetsége kísérletképen sikerrel megvalósított.

A mezőgazdasági munkabérvizonyok irányítása terén a munkaterjesség fokozását, a munkaerő intenzívebb kihasználását, az alkalmazás állandóságának előmozdítását és a szakmunkás-kérdést jelöli meg követendő irányelvekként, mint-hogy ezúton a munkásság életszínvonala lényegesen emelhető a bérkérdésbe való közvetlen beavatkozás nélkül is.

A mezőgazdasági munka állandó felügyeletét, amelynek megszervezése nélkül a legátgondoltabb munkabérlétszabályozás sem lehet hatékony, a szerző a közigazgatási hatóságok és nem — mint ahogy ezt tervbevételek — a gazdasági felügyelők útján véli megoldhatónak.

Rámutat a szerző a mezőgazdasági munkabérvizonyok statisztikai megfigyelésének rendkívüli szükségességére, valamint azokra a nehézségekre, amelyek ennek mindeddig útját állották. Eddig csupán Magyarország, a Németbirodalom és Belgium végeztek ily jellegű statisztikai felvételeket. A mezőgazdasági munkabérekérdés irányítása megfelelő statisztikai adatok nélkül jóformán gyakorlatilag kivihetetlen, mert hiszen a mezőgazdasági munkabérekérdésnél a történelmi fejlődés és a gazdasági viszonyok olyan bonyolult rendszert hoztak létre, amelyek keretében a statisztikai alapok nélkül felépített jogszabályok hatása kiszámíthatatlan károkat okozhat. Ezen a téren kétségkívül jelentős szerep vár még a Központi Statisztikai Hivatalra, amely a közelmúltban ily irányban széleskörű mezőgazdasági munkabérlétszabályozási statisztikai adatgyűjtést hajtott végre.

A mű második részében (Földműves munkások Középeurópában 1938-ban) szerző külföldi tanulmányútjának eredményeit ismerteti. Különös figyelmet szentel a német mezőgazdasági munkabérlétszabályozásnak. Ismerteti a nemzeti szocialista kormányzat bérlétszabályozását, amely a természetbeni járandóságok jelentőségének növelésére törekszik, valamint a munkáslakások terén ért el jelentős eredményeket, amelyek során 1932—36 között mintegy 1 millió új lakás épült. Az osztrák és csehszlovák munkabérvizonyok ismertetése után a jugoszláv és román földreform romboló hatását, majd a belga mezőgazdasági munkásság helyzetét tárgyalja. E részt a belga és német mezőgazdasági munkabérlétszabályozás alapos bírálata fejezi be, amelyben e statisztikai felvételek hibáira is rámutat.

Művében a szerző nagyvonalú foglalatát adja azoknak az elveknek, amelyen a magyar munkabérlétszabályozásnak ki kell épülnie. A munkabérlétszabályozás mellett azonban a kisbirtokos réteg erősítése, gyarapítása is múlhatatlan nemzetpolitikai feladat. Éppen ezért kár, hogy a szerző értékes tanulmányánál nem tudott elszakadni a szűkebb hazájában, Fejér megyében szerzett kedvező benyomásaitól és a földbirtokpolitikai kérdéseknél — bár lehetőleg statisztikai anyaggal indokolva — szembe helyezkedett a földreform és a földhözjuttatás gondolatával. A kisbirtok és nagybirtok kérdésében a végső szót még nem mondták ki, megfontolásra készítet azonban az a tény, hogy hazánkat oly birodalmak veszik körül, amelyek politikájuk tengelyévé a szociális kérdést tették.

H. I. dr.

Matolcsy Mátyás: A magyarországi jövedelem- és adótehermegoszlás.

Mathias Matolcsy: La répartition des revenus et des charges d'impôt en Hongrie.

Budapest, 1938. 124 l. — p.

A nemzeti jövedelem és a jövedelemeloszlás vizsgálata Magyarországon, az utóbbi években, mindinkább előtérbe nyomult.

Szerző vizsgálódásainál az ország lakosságát három jövedelemkategóriába sorozza. Az első kategóriába osztja a dolgozók széles rétegét, 7·1 millió lelket, a lakosság 81·2%-át, a második kategóriába tartozik a polgári társadalom 1·6 millió kitevő vékony törzse, a lakosság 18·2%-a, míg a harmadik jövedelemkategóriába a nagyvagyonú 52·130 lelket számláló kis rész, az ország össznépességének csak 0·6%-a esik. Az 1930/31. gazdasági évben az egyéni jövedelem összegéből az első kategóriára 44%, a másodikra 36%, a harmadik, legkisebb csoportra pedig 20% esett. A fejenkénti évi átlagjövedelem pedig 290 P, 1.050 P, illetve 17.800 P volt. Az 1928. évi adatok alapján a nemzeti jövedelem megoszlása Németországban ugyancsak azonos kategóriamegoszlás mellett 64·1%, 26·1%, ill. 9·8% volt. A népesség pedig 89·6%, 9·7%, ill. 0·7% arányában oszlott meg.

A jövedelemeloszlás azonban egymagában még nem ad tiszta képet az életviszonyokról. Az ország lakossága anyagi helyzetének helyes megítélése szempontjából igen fontos annak ismerete is, hogy az adóteher jövedelemkategóriák szerint hogyan oszlik meg. Szerzőnek az adóteher megoszlására vonatkozó számításai azt mutatják, hogy a 440 millió P-t kitevő *egyenasadó* 23·7%, 44·1% és 32·2%-ban oszlott meg, a 118 millió P-t kitevő *fogyasztási adónak* ellenben 53·3%-a esett az első,

40·7%-a a második, és csak 6·0%-a a harmadik kategóriára, a 131 millió P-t kitevő *illetékek* pedig 38·8%, 29·2%, ill. 22·0% arányában oszlottak meg. Az adótehermegoszlás végső eredményei, tehát az *egyenesadók, forgalmi, fogyasztási adók, vámok, jövedékek és illetékek* együttes összegének, 1.003 millió P-nek a megoszlása a következőképpen alakult: az első kategóriára 307 millió P (37·6%), a másodikra 416 millió P (41·5%), a harmadik csoportra pedig 209 millió P (20·9%) esett. Végeredményében tehát, szerző megállapítása szerint, az ország lakosságának 81·7%-ára a jövedelem 44%-a, az adótehernek pedig kereken 38%-a, 18·2%-ára (1·5 millió lélekre) az egyéni jövedelemből 36%, az adóteherből pedig 41% jutott, míg a lakosság 0·6%-ára, tehát a legkisebb részére, a jövedelem 20%-a, az adótehernek pedig a 21%-a esett. Mivel a jövedelemeloszlásra vonatkozó vizsgálatokat szerző az 1930. évi népszámlálási foglalkozási statisztika alapján, az adómegoszlást pedig a rendelkezésre álló 1935. évi adóstatisztika alapján végezte el, szükségessé vált a két különböző időpontra vonatkozó statisztikai adatok egyeztetése. A korábbi évekre megadott adóstatisztika ugyanis még nem nyújtott elegendő részletezést az adótehermegoszlás vizsgálatához. A nemzeti jövedelem értéke, mely az 1930/31. gazdasági évre 4.635 millió P-ben nyert megállapítást, a világgazdasági válság legsúlyosabb éve alatt természetesen lényegesen hanyatlott. 1935-ben a hanyatlás 636 millióra, 14%-ra tehető. Ha mármost a jövedelemkategóriáknak az 1935. évre vonatkozó adóterhét az 1930/31. év nemzeti jövedelmének 14%-kal csökkentett adataival állítjuk szembe, tisztább képet kapunk arról, hogy az adóteher hány százalékát teszi az egyes kategóriák jövedelmének. Az összes jövedelemből az elsőre 1.760 millió P, a másodikra 1.440 millió P, míg a harmadik kategóriára 800 millió esett. Szembeállítva ezeket az adatokat az egyes kategóriák által viselt 377, 476, illetve 209 millió P-ös adóterhével, szerző megállapítja, hogy az *adóteher a széles népréteg összes jövedelmének 21%-át, a polgári társadalom jövedelmének 29%-át, a csekélyszámú, de nagyvagyonúak jövedelmének pedig 27%-át teszi.*

Az egy lélekre jutó átlagos jövedelem az egyes kategóriákban 250 P, 910 P, 15.350 P volt. Míg az egy-egy lélekre jutó adóteher az első kategóriában 52 P, a másodikban 264 P, a harmadikban pedig 3.990 P-t tett. Szerző számításai alapján tehát úgy látja, hogy az adóteher megoszlása nem elégíti ki az *adóteher progresszivitásának követelményeit.* Az alsó és a polgári társadalom között érvényesül ugyan a progresszió, mely 38%-os, de már a polgári társadalom és a nagyjövedelműek kategóriája között progresszió helyett degresszió jut érvényre, mely eléri a 10%-ot. Ha azonban a má-

sodik és a harmadik kategória között ugyanaz a progresszió érvényesülne, mint az első és második között, akkor 10%-os *adóteherdegresszió* helyett 40%-os progresszióknak kellene lenni.

Szerző ezzel kapcsolatban arra is utal, hogy a második és harmadik kategória között érvényesülő degresszív adóteherviselésből másodfokú progresszió alapján felépített teherviseléshez csak a jelenlegi adórendszer átépítése révén lehet eljutni. Az átépítés alapelve azonban nem lehet más, mint az, hogy az adórendszer súlypontját a fogyasztási és forgalmi adókról át kell helyezni a jövedelemadó hatásosabb kimunkálására, az egyenesadók kivételében pedig a progresszió elvét teljesen végig kell vezetni.

Matolcsy Mátyás a jövedelem- és az adótehermegoszlás vizsgálatával úttörő munkát végzett s hasznos adalékot szolgáltatott ennek a rendkívül nehéz és bonyolult témakörnek további vizsgálatához.

S. S. dr.

A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete 1938. évi jelentése.

Rapport pour 1938 de l'Institut d'Assurances des Employés Privés.

Budapest, 1939. 168. 1.—p.

A Mabi 1938. évi jelentése, mely a folyó hónapban került nyilvánosságra, részletesen beszámol az intézmény 1938. évi működéséről. Az intézmény jelentékeny tömegekre terjeszti ki a szociális gondoskodás áldásait, mert a betegségi biztosítási ágazaton az átlagos taglétszám a 70.000-et, az öregség, rokkantság, özvegység és árvasági biztosítási ágazatban a 67.000-et meghaladja. A jelentés a szöveges ismertetésen felül bő részletességű táblázatokon, továbbá szemléltető grafikonokon mutatja be évi működésének adatait, végül művészi fényképfelvételeket közöl a balatonlellei üdülőtelepéről, a nemzetközi karitászkiallításra való részvételéről és a fiatalok üdültetési tevékenységéről.

Annuaire des Statistiques du Travail 1939.

Kiadja a Bureau International du Travail.

Publié par le Bureau International du Travail.
Genf. — Genève, 1939, 239 l. — p.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal most negyedikben megjelenő tartalmas Évkönyvét a kereső népességet feltüntető táblázatok vezetik be. Az Évkönyv azt vizsgálja, hogy a kereső népesség a különböző államokban a lakosság számának hány százaléka. A kereső népesség fogalmát pedig úgy alkotja meg, hogy a magyar statisztikai gyakorlatól eltérőleg a népesség teljes számából nemcsak az eltartottakat, hanem a nyugdíjasokat és a tőkepénzeseket is levonja. A szoros értelemben vett dolgozóknak így kiszámított aránya az össz-

40·7%-a a második, és csak 6·0%-a a harmadik kategóriára, a 131 millió P-t kitevő *illetékek* pedig 38·8%, 29·2%, ill. 22·0% arányában oszlottak meg. Az adótehermegoszlás végső eredményei, tehát az *egyenesadók, forgalmi, fogyasztási adók, vámok, jövedékek és illetékek* együttes összegének, 1.003 millió P-nek a megoszlása a következőképpen alakult: az első kategóriára 307 millió P (37·6%), a másodikra 416 millió P (41·5%), a harmadik csoportra pedig 209 millió P (20·9%) esett. Végeredményében tehát, szerző megállapítása szerint, az ország lakosságának 81·7%-ára a jövedelem 44%-a, az adótehernek pedig kereken 38%-a, 18·2%-ára (1·5 millió lélekre) az egyéni jövedelemből 36%, az adóteherből pedig 41% jutott, míg a lakosság 0·6%-ára, tehát a legkisebb részére, a jövedelem 20%-a, az adótehernek pedig a 21%-a esett. Mivel a jövedelemeloszlásra vonatkozó vizsgálatokat szerző az 1930. évi népszámlálási foglalkozási statisztika alapján, az adómegoszlást pedig a rendelkezésre álló 1935. évi adóstatisztika alapján végezte el, szükségessé vált a két különböző időpontra vonatkozó statisztikai adatok egyeztetése. A korábbi évekre megadott adóstatisztika ugyanis még nem nyújtott elegendő részletezést az adótehermegoszlás vizsgálatához. A nemzeti jövedelem értéke, mely az 1930/31. gazdasági évre 4.635 millió P-ben nyert megállapítást, a világgazdasági válság legsúlyosabb éve alatt természetesen lényegesen hanyatlott. 1935-ben a hanyatlás 636 millióra, 14%-ra tehető. Ha mármost a jövedelemkategóriáknak az 1935. évre vonatkozó adóterhét az 1930/31. év nemzeti jövedelmének 14%-kal csökkentett adataival állítjuk szembe, tisztább képet kapunk arról, hogy az adóteher hány százalékát teszi az egyes kategóriák jövedelmének. Az összes jövedelemből az elsőre 1.760 millió P, a másodikra 1.440 millió P, míg a harmadik kategóriára 800 millió esett. Szembeállítva ezeket az adatokat az egyes kategóriák által viselt 377, 476, illetve 209 millió P-ös adóterhével, szerző megállapítja, hogy az *adóteher a széles népréteg összes jövedelmének 21%-át, a polgári társadalom jövedelmének 29%-át, a csekélyszámú, de nagyvagyonúak jövedelmének pedig 27%-át teszi.*

Az egy lélekre jutó átlagos jövedelem az egyes kategóriákban 250 P, 910 P, 15.350 P volt. Míg az egy-egy lélekre jutó adóteher az első kategóriában 52 P, a másodikban 264 P, a harmadikban pedig 3.990 P-t tett. Szerző számításai alapján tehát úgy látja, hogy az adóteher megoszlása nem elégíti ki az *adóteher progresszivitásának követelményeit.* Az alsó és a polgári társadalom között érvényesül ugyan a progresszió, mely 38%-os, de már a polgári társadalom és a nagyjövedelműek kategóriája között progresszió helyett degresszió jut érvényre, mely eléri a 10%-ot. Ha azonban a má-

sodik és a harmadik kategória között ugyanaz a progresszió érvényesülne, mint az első és második között, akkor 10%-os *adóteherdegresszió* helyett 40%-os progresszióknak kellene lenni.

Szerző ezzel kapcsolatban arra is utal, hogy a második és harmadik kategória között érvényesülő degresszív adóteherviselésből másodfokú progresszió alapján felépített teherviseléshez csak a jelenlegi adórendszer átépítése révén lehet eljutni. Az átépítés alapelve azonban nem lehet más, mint az, hogy az adórendszer súlypontját a fogyasztási és forgalmi adókról át kell helyezni a jövedelemadó hatásosabb kimunkálására, az egyenesadók kivételében pedig a progresszió elvét teljesen végig kell vezetni.

Matolcsy Mátyás a jövedelem- és az adótehermegoszlás vizsgálatával úttörő munkát végzett s hasznos adalékot szolgáltatott ennek a rendkívül nehéz és bonyolult témakörnek további vizsgálatához.

S. S. dr.

A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete 1938. évi jelentése.

Rapport pour 1938 de l'Institut d'Assurances des Employés Privés.

Budapest, 1939. 168. 1.—p.

A Mabi 1938. évi jelentése, mely a folyó hónapban került nyilvánosságra, részletesen beszámol az intézmény 1938. évi működéséről. Az intézmény jelentékeny tömegekre terjeszti ki a szociális gondoskodás áldásait, mert a betegségi biztosítási ágazaton az átlagos taglétszám a 70.000-et, az öregség, rokkantság, özvegység és árvasági biztosítási ágazatban a 67.000-et meghaladja. A jelentés a szöveges ismertetésen felül bő részletességű táblázatokon, továbbá szemléltető grafikonokon mutatja be évi működésének adatait, végül művészi fényképfelvételeket közöl a balatonlellei üdülőtelepéről, a nemzetközi karitászkiallításon való részvételéről és a fiatalok üdültetési tevékenységéről.

Annuaire des Statistiques du Travail 1939.

Kiadja a Bureau International du Travail.

Publié par le Bureau International du Travail.
Genf. — Genève, 1939, 239 l. — p.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal most negyedikben megjelenő tartalmas Évkönyvét a kereső népességet feltüntető táblázatok vezetik be. Az Évkönyv azt vizsgálja, hogy a kereső népesség a különböző államokban a lakosság számának hány százaléka. A kereső népesség fogalmát pedig úgy alkotja meg, hogy a magyar statisztikai gyakorlatól eltérőleg a népesség teljes számából nemcsak az eltartottakat, hanem a nyugdíjasokat és a tőkepénzeseket is levonja. A szoros értelemben vett dolgozóknak így kiszámított aránya az össz-

népességhez viszonyítva, az egész világon a Balti államokban a legnagyobb, ahol a „keresők“ a lakosságnak kb. 60%-át teszik. Franciaországban 52, Németországban 49, Nagy-Britanniában 47, Magyarországon 44, Olaszországban pedig 43% ez a szám. A „kereső népesség“ nem és foglalkozási ág szerinti megoszlását feltüntető táblázatokból az egyes országok szociális és gazdasági életére egyaránt jellemző érdekes következtetéseket lehet levonni.

Az Évkönyv az 1929. évet száznak véve a teljesített munkaórák segítségével tanulságos indexszámokat is közöl a munkások foglalkoztatásának a mértékéről. Ebből kitűnik, hogy az államok legnagyobb részében a teljesített munkaórák száma 1936 második felében elérte az 1929. évi csúcstartékot, azóta pedig állandóan növekvőben van. Hasonló módon tárgyalja az Évkönyv a munkanélküliség alakulását is. A felsorolt adatok szerint a munkanélküliség tetőpontját világszerte 1932-ben érte el. Az Évkönyv az egyes országokban nyilvántartott munkanélkülieket iparágankint is kimutatja. Különös érdekességgel bírnak az Évkönyvnek a munkások által teljesített átlagos munkaidőre vonatkozó adatai, amelyekből következtetni lehet arra, hogy a különböző országok milyen mértékig használták ki egyes iparágaik teljesítőképességét. Ha ugyanis a termelés eredményének a növekedése az átlagos munkaidő erős emelkedésével jár együtt, akkor nyilvánvaló, hogy az illető iparágban a termelést tovább emelni a rendelkezésre álló termelőeszközökkel már nemigen lehet s a termelés növekedése nem az új beruházásoknak, hanem az üzemek nagyobb kihasználásának a következménye.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal régóta törekszik a munkásság életszínvonalának alapos vizsgálatára. Legújabb Évkönyvének ez a része a fontosabb élelmicikkeknek a különböző államokban való fejenkénti átlagos fogyasztását és a lakbéréket feltüntető tanulságos táblázatokkal bővült. Az Évkönyv minden jelentősebb államból néhány jellegzetes ipari gócpontot alkotó várost emel ki és ismerteti a munkások igényeinek megfelelő lakások átlagos bérét. A munkásság jövedelméről nemcsak nominál-, hanem a kereseti viszonyokban mutatkozó évtizedes változások jellemzésére reálbér-indexeket is közöl. Az egyes országokból ren-

delkezésre álló férfi és női munkabérek az illető ország valutájában iparágankint és 1929-ig visszapillantva mutatja ki. Ezenkívül 1929. évi alappal létfenntartási indexszámokat is közöl, amelyekből megállapítható, hogy Európában Franciaország, Görögország és Dánia kivételével 1938-ban mindennél alacsonyabbak voltak a létfenntartási költségek, mint 1929-ben. Az Évkönyv országankint közli a fontosabb élelmicikkeknek 1938 október havi átlagárait is.

Különösen behatóan foglalkozik azután a jövedelem felhasználásával. Itt nemcsak a munkásság, hanem a szellemi munkával foglalkozók, a tisztviselők jövedelmének hova fordítását is vizsgálat tárgyává teszi. A táplálkozásra, a lakásra, a ruházatra és az egyéb kiadásokra fordított jövedelemrészek kimutatott nagysága az egyes államok népességének kultúrfokára is jellemző, mert az utóbbi rendszerint ellentétes arányban van a jövedelemnek a táplálkozásra fordított részével. Különös figyelmet érdemelnek azok a táblázatok, amelyek azt világítják meg, hogy a jövedelem különböző fokú emelkedése esetén miként alakul a jövedelem felhasználása.

Az Évkönyv foglalkozik még az európai országok közötti és a tengerentúli ki- és bevándorlással, majd táblázatokkal közöl a munkaviszályokról is. Függelékül tíz évre visszamenőleg közreadja az államok ipari termelésének és nagykereskedelmi árainak indexszámait, továbbá az államok pénzegységének fontsterlingben kifejezett értékváltozásait.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak sok nehézséggel kellett megküzdenie, hogy a nemzetközi összehasonlítás érdekében áthidalja azokat a különbségeket, amelyek az egyes államok adatgyűjtései között fennállnak. Ha vannak is néhol kisebb eltérések, ezek nem akadályai annak, hogy a vizsgált kérdésekről az Évkönyv adatai alapján nemzetközi viszonylatban szinte tökéletes képet ne alkothassunk. Ezt különösen az által teszi lehetővé, hogy az államok statisztikai hivatalai által közölt adatoknak nemcsak egyszerű összeállítását tartalmazza, hanem különösen a munkásság életszínvonalára vonatkozólag a Hivatal érdekes, önálló munkájának eredményeit is közli.

L'E. L. dr.

Enskilda försäkringsanstalter, 1937. Försäkringsinspektionen. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Government measures for the relief of agriculture in Sweden since 1930. Aktiebolaget svenska Handelsbanken. Stockholm. (Supplement to Svenska Handelsbanken's Index, March 1939.)

Industri. Berättelse, 1937. Kommerskollegium. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

La récolte, 1938. *Rapport préliminaire*. Bureau central de statistique. Stockholm. (Statistique officielle de la Suède.)

Mouvement de la population, 1921/1930. Bureau central de statistique. Stockholm. (Statistique officielle de la Suède.)

Pêche, 1937. Bureau central de statistique. Stockholm. (Statistique officielle de la Suède.)

Recensement de la population, 1935/6. VI. köt. *Le recensement partiel de la population en mars 1936. Nombre d'enfants et enfants décédés dans les mariages*. Bureau central de statistique. Stockholm. (Statistique officielle de la Suède.)

Riksgäldskontoret, 1937/8. Årsbok. Riksgäldskontorets räkenskapsbyrå. Stockholm.

Statens järnvägar, 1937. Kungl. järnvägsstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Yrkesundervisningen, 1936/7. Kungl. skolöverstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Stockman, Sven K.: Transithandeln vid import till Sverige. Med särskild hänsyn till år 1935. Statistiska studier 149*, 270 l. Stockholm. 1938.

Zöldfoki szigetek. (Iles du Cap Vert.) — Estatística do comércio externo e da navegação, 1938. Serviços de estatística. Praia.

Folyóiratszemele. — *Revue*s.

Allgemeines Statistisches Archiv (28. köt. 4. sz., Jena 1939, német.). — *Plate R.*: Az első nagynémet népeségi, foglalkozási és üzemi összeírás. — *Müller E. F.*: Keletporoszország és vándorlási problémája. — *Lawin R.*: Községi közreműködés a nemzetközi műveltségi statisztikában. — *Madlé A.*: Az Ostmark-törvény és a Német Birodalom statisztikája. — Gazdaságstatisztikai adatgyűjtések birodalmi ellenőrzés mellett.

Analele Economice și Statistice (22. évf. 1—3. sz., București 1939, rom., fr., német.). — *Gottl-Ottlilienfeld F.*: A gazdasági értékek problémája. — *Trincheri C.*: Tőke és pénz. — *Jessen J.*: Az állami árpolitika Németországban. — A német pénz- és hitelpolitika 1933 óta. — *Gianturco M.*: A tulajdonos nyeresége a korporatív rendszerben. — *Marcelletti M.*: A munkás bére.

Archiv für Bevölkerungswissenschaft und Bevölkerungspolitik (9. évf. 3. sz., Leipzig 1939, német.). — *Burgdorfer F.*: Az 1939. évi német népszámlálás népesedéspolitikai feladatai. — *Seraphim P. H.*: A zsidókérdés Kelet-Európa népesedési problémája. — *Pfeffer H.*: Anglia vidéki lakosságának helyzete és kutatása. — *Haupe H.*: A skandináv vidéki lakosság az iparosodás korában. — (4. sz.). — *Dobers E.*: Belső vándorlások és házasságkötések kérdése a németországi Elbing város környékén. — *Grimm H.*: Időszaki hullámzások egy bácskai német község csecsemő- és kisgyermekhalandóságában. — *Hecke W.*: Népesedéspolitika Ausztriában.

Bulletin Bimestriel (38. évf. 115. sz., Liège 1939, fr.). — *McDougall F. L.*: A mezőgazdasági kivitel jövője Ausztráliában. — *Dupriez L. H.*: A nemzetközi pénzügyi egyensúly és a gazdasági konjunktúra. — *Nedeltscheff C.*: A bolgár kivitel 1938-ban. — *Evans W. S.*: A búza problémája Kanadában. — *Bonne A.*: A mezőgazdaság jelenlegi irányai a keleti országokban. — *Enckell C.*: Finnország 1939. év elején. — *Hardy G.*: Francia gyarmatosítás és népmozgalom. — *Görög F.*: A magyar jegybank politikája 1938-ban. — *Lamotte K.*: Gazdasági problémák Magyarországon. — *Volpi G.*: Önellátás és külkereskedelem az olasz közigazgatási politika keretében. — *Stenberghe M. P. L.*: Hollandia gazdasági helyzete. — *Geyer G.*: Nemzetközi megegyezés szükségessége a nyersanyagok kérdésében. — *Duque G. J.*: Románia borai. — *Muammer Eris.*: A török ipar terjeszkedési mozgalmak nemzetgazdasági szempontból. — (116. sz.). — *Junghans*

E.: A piacokra vonatkozó új német rendelet. — *Stoyanoff P.*: A jelenkori Bulgária legfontosabb gazdasági problémái. — *Tabakoff T. S.*: A hitelügy berendezése Bulgáriában. — *Hauch H.*: A dán mezőgazdaság teljesítménye. — *Jaakson J.*: A gazdasági helyzet fejlődése Észtországban az utóbbi évek folyamán. — *Bennett P.*: Nagy-Britannia kereskedelmének jövője. — *Chorin F.*: A magyar nagyipar. — *Coppola D'Anna F.*: Olaszország kereskedelmi politikája. — *Syvetsen S.*: A norvég épületfaipar kivitele. — *Bachmann G.*: Svájc pénzügypolitikája. — *Bauer M.*: Jugoszlávia behozatali és kiviteli ország.

Bulletin mensuel de statistique agricole et commerciale (30. évf. 1. sz., Róma 1939, fr.). — A cukor ára 1938-ban és a répacukortermelés. — A világ olivajtermelése 1938/39-ben. — (2. sz.). — A nádcukortermelés 1938/39-ben. — A világ bortermelése 1938-ban. — A komlótermelés statisztikája 1938-ban. — (4. sz.). — A gabona nemzetközi kereskedelme 1938/39-ben. — A cukorrépa vetésterülete 1939-ben. — A szőlők területe és termése az északi féltekén 1938-ban. — (5. sz.). — A kávé nemzetközi statisztikája. — (7. sz.). — A tengeri világtermelése és kereskedelme.

Deutsche Arbeit (39. évf. 5. sz., Berlin 1939, német.). — *Müller M.*: Meklenburgiak Közép-Lengyelországban. — (6. sz.). — A németiség két évtizede az új lengyel államban. — A németiség Közép-Lengyelországban.

Der deutsche Volkswirt (13. évf. 44. sz., Berlin 1939, német.). — *Sala E.*: A mezőgazdasági utánpótlás. — *Fischer W. A.*: Köszénellátás és fogyasztás Németországban. — *Hellmer H.*: A gazdasági háború a távolkeleti konfliktusban I. — (45. sz.). — *Fischer W. A.*: Gazdasági fejlődés a külkereskedelem tükrében. — *Moessner K. E.*: Építkezés és gazdaságpolitika az Egyesült Államokban. — *Hellmer H.*: A gazdasági háború a távolkeleti konfliktusban II. — (46. sz.). — *Holten G.*: Az Egyesült Államok a világkereskedelemben. — *Friedensburg F.*: Lengyelország védelmi gazdasági gyengesége. — (47. sz.). — *Richarz H.*: Emelkedő élelmiszerfogyasztás. — *Hesse K.*: Gazdaságtudomány és háborús gazdaságtudomány. — (48. sz.). — *Werner F.*: A német-szovjet külkereskedelem. — *Gatz W.*: A francia nyersanyagellátás veszélyes pontjai. — (49. sz.). — *Fischer W.*: A lengyel nehézipar. — *Richarz H.*: A nyugati tartományok a lengyel mezőgazdaságban. — (50. sz.). — *Lorch W.*: A textilgazdálkodás átala-

kulása. — (51. sz.). — *Nölting E.*: Az életbiztosítással rendelkezők háborús kockázata. — (52. sz.). — A textilleltetés helyzete. — (14. évf. 1. sz.). — *Fischer W. A.*: A németországi vasellátás biztosítása. — (2. sz.). — *Aust H. W.*: Az európai kontinens gazdasági blokkja.

Economica (6. köt. 23. sz., London 1939, ang.). — *Paish F. W.*: A függő adósság húsz esztendeje. — *Foa B. G.* és *Treves P. G.*: Olasz pénzügyek és beruházások. — *Knight F. H.*: Etika és közgazdasági reform II. Idealizmus és marxizmus. — *Horsefield J. K.*: A pénzérték csökkentése és az állami pénzügyek. — *Tress R. C.*: Jegyzet a kínálat rugalmasságának diagrammos ábrázolásáról.

Internationale Rundschau der Arbeit (17. évf. 6. sz., Genf 1939, ném.). — *Fauquet G.*: A szövetkezetek különféle fajtái és beosztásuk. — Szociálpolitika és népesedési kérdések. II. — (7. sz.). — *Zarras J.*: A társadalombiztosítás Görögországban. — (8. sz.). — A társadalombiztosítás keresztülvitele Bulgáriában. — (9. sz.). — *Dickinson Z. C.*: Szövetkezetek és beralakulás az Amerikai Egyesült Államokban. — A munkaidő az Amerikai Egyesült Államokban és Japánban. — (10. sz.). — *Winant J. G.*: A nemzetközi munkaszervezés háborús időkben. — *Frankenstein L.*: A nő szerepe az üzemi szociálpolitika keresztülvite-
lében.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik (149. köt. 2. sz., Jena 1939, ném.). — *Wilbrandt R.*: Infláció és defláció. — Scylla és Charibdis. — *v. Ungern-Sternberg R.*: A biológiai-demográfiai helyzet és Nyugat-Európa világjelentősége. — (3. sz.). — *v. Dietze C.*: A mezőgazdasági földbirtok jogi rendje és a földhaszná-
vétel közgazdasági vezetése. — *Lütge F.*: A lakásgazdálkodás Ausztriában és a szudétaterületen és beszer-
vezése a nagynémet lakásgazdálkodásba. — *Laufenburger H.*: Az új gazdasági kurzus Franciaországban (Daladier—Reynaud-terv 1938/39-re). — (4. sz.). — *Seidel H.*: A tőkeképződés elméletéhez. — *Mahr W.*: Adalék a nagy számok törvényéhez. — *Lütge F.*: A lakásgazdálkodás Ausztriában és a szudétaterületen és beszer-
vezése a nagynémet lakásgazdálkodásba (folyt.). — *Albrecht G.*: Az új angol külkereskedelmi kezdeményezés. — (5. sz.). — *Seidel H.*: A tőkeképződés elméletéhez (folyt.). — *Uhlig K.*: A szudétavidék gazdasága és Nagynémetország, valamint a Közékelet gazdaságában való helyzete. — *Meinhold W.*: Totális áralakulás. Adalék a négy-
éves terv árpolitikájának ismertetéséhez. — A nemzetközi pénz- és tőkepiac, valamint egyes országok piacainak fejlődése az 1938. évben. — (6. sz.). — *Schröder P. F.*: A gazdálkodás természetes rendjének fogalma François Quesnay-nél. — *Behrens F.*: A bérstatisztika középértékei. — *Terhalle F.*: Az „új pénzügyi terv”. — A nemzetközi pénz- és tőkepiac, valamint egyes országok piacainak fejlődése az 1938. évben (folyt.). (150. köt. 1. sz.). — *Wilbrandt R.*: Egészséges pénzgazdálkodás. — *Brauer Th.*: Az amerikai munkás- és ipartestületi mozgalom. — (2. sz.). — *Balás K.*: A pénz és az arany jelenlegi problémája. — *Rastetter F.*: A külföldi vándormunkások Németországban. — (3. sz.). — *Roesler G.*: Szilézia népességének fejlődése.

Journal de la Société de Statistique de Paris (80. évf. 1. sz., Paris 1939, fr.). — *Sorel R.*: A szifilisz megelőzésének statisztikája Angliában és Franciaországban. — (3. sz.). — *Reis-Rumina A.*: A portugál gyarmatok statisztikája. — (4. sz.). — *Bunle H.*: A totalitáris államok népmozgalmi politikája. — *Vacchini A.*: A statisztika okta-

tásának szervezete Olaszországban. — (5. sz.). — *Huméry R.*: Statisztika és tőkeképződés 1918—1939. — *Huber M.*: A nemzetközi halálóki nomenklatura ötödik revíziója. — *Marx N.*: A társadalombiztosításnál alkalmazott orvosi statisztika és javaslatok a nemzetközi halálóki nomenklatura ötödik tízéves revíziójára. — (7. sz.). — *Caumartin J.*: A statisztika és az ipari és kereskedelmi kartellek. — *Julin A.*: Engel és Quetelet tudományos levelezése. — (8—9. sz.). — *Jarry R.*: A családi létminimumnak megfelelő munkabérre irányuló statisztikai kutatások Franciaországban. — *Labro M.*: A mozgóképipar újjászervezésének statisztikája. — *Barriol A.*: Nemzetközi bálnastatisztika.

Journal de la Société Hongroise de Statistique (16. évf. 4. sz., Budapest 1938, fr.). — *Julin A.*: E. Engel egy kiadatlan levele A. Quetelet-hez. — *Szél Th.*: Újabb magyar ankét a rákról és az utolsó rákstatisztikai eredményekről. — *Vacchini A.*: Demográfiai jelenségek Olaszországban. — (17. évf. 1—2. sz.). — *Földes B.*: Mikrostatistika. — *Wagemann E.*: A háború utáni idők világ-gazdasági politikája. — *Bartucz L.*: A magyar nép faji összetétele. — *Rónai A.*: Erdély népességi viszonyai. — *Konkoly-Thege Gy.*: Nép-, mezőgazdasági és állatszámolás 1938-ban a visszacsatolt Felvidéken. — *Thirring L.*: Magyarország északi és északkeleti területnövekedésének népmozgalmi és kulturális képe. — *Elekes D.*: Magyarország északi és északkeleti területnövekedésének gazdasági képe. — *Kovács A.*: A sokgyermekes családok és a felsőfokú oktatás Magyarországon. — *Szél T.*: Semmelweis Fülöp Ignác világhírű magyar orvos statisztikái. — *Szönyi Gy.*: A magyar nagykereskedelmi árindex új sorozata.

Közgazdasági Szemle (63. évf. 9. sz., Budapest 1939, m.). — *Balás K.*: Modern adóztatási szempontok. — *Éber E.*: A mezőgazdaság belterjeségének közgazdasági jelentősége. — A Magyar Statisztikai Társaság új pályázata.

Külgügyi Szemle (16. évf. 4. sz., Budapest 1939, m.). — *Kürthy S.*: Nyersanyagháború — önelátás — önblokád. — *Remetei*: Magyarok Romániában. — Az autóipar fejlődése. — A munkapiac alakulása.

Magyar Gazdák Szemléje (44. évf. 7. sz., Budapest 1939, m.). — *Felsőöbri Nagy P.*: A földbirtokreform. — *Seres J.*: Parasztság és munkáskérdés. — (8. sz.). — *Bernát Gy.*: A részesgazdálkodási rendszer a francia gazdasági életben. — *Ihrig K.*: A szövetkezetek a mezőgazdasági iparban. — *Sering M.*: A birtokrend hatása a mezőgazdaság fejlődésére. — *Oberding J. Gy.*: A magyar szövetkezetek jogi helyzete Romániában. — (9. sz.). — *Szabó M.*: Az agrárkérdés kiépítésének szükségessége. — *Heller A.*: A német agrárpolitika és a nagybirtok.

Magyar Kisebbség (17. évf. 1. sz., Lugos 1938, m.). — A Tătărescu-kormány 1937. évi parlamenti választásainak számadatai. — *Jakabffy E.*: „Umvolkung” Isbert és Theil urak figyelmébe. — *Szilágyi O.*: A székelyföldi görögkeleti és görögkatolikus vallású lakosság az 1857-iki és 1910-iki népszámlálások tükrében. — (2. sz.). — *Szilágyi O.*: A székelyföldi görögkeleti és görögkatolikus vallású lakosság az 1857-iki és 1910-iki népszámlálások tükrében. — (3—4. sz.). — *Becsky I.*: Az 1937. évi képviseléválasztás a Temes—Torontál megyei választás tükrében. — (5. sz.). — Románia új alkotmánya. — *Pongrácz K.*: Szempontok a nemzetiségi és kisebbségi kérdés bírálathoz. — (6. sz.). — Románia új alkotmánya (folyt.). — *Pongrácz K.*: Szempontok a nemzetiségi és kisebbségi kérdés bírálathoz.

hoz (folyt.). — (7—8. sz.). — *Mikó I.*: Az Odorheiu megyei választások mérlege. — (9—10. sz.). — *Jakabffy E.*: A szudétanémetek. — (11. sz.). — A romániai kisebbségügyi hivatal. — *Jakabffy E.*: A szudétanémetek. — *Kertész J.*: Az örmény kérdés bibliográfiája. — (12. sz.). — *Jakabffy E.*: A szudétanémetek. — *Kertész J.*: Az örmény kérdés bibliográfiája. — (13. sz.). — *Jakabffy E.*: A szudétanémetek. — *Kertész J.*: Az örmény kérdés bibliográfiája. — (14. sz.). — *Duka Zólyomi N.*: A megoldott „öslakosság” Szlovákiában és Kárpátalján. — *Kertész J.*: Az örmény kérdés bibliográfiája. — Számadatok a csehszlovákiai községi választások magyar eredményeiről. — (15—16. sz.). — *Jakabffy E.*: A szudétanémetek. — 23. sz.). — *Jakabffy E.*: Népcseré. — A romániai tartományok néprajzi százalékszámai. — (24. sz.). — Kik vesztik el ingatlanukat és mennyi föld osztható szét a Magyarországhoz visszacsatolt részekben? — Számadatok a Magyarországhoz visszacsatolt területekről. — A keresztény-zsidó házasságok aránya öt országban. — (18. évf. 1. sz.). — *Prokopy I.*: A jugoszláviai nemzeti kisebbségek iskolaügyi helyzete a statisztika tükrében. — A megmaradt Csehszlovákia lakossága. — (3—4. sz.). — *Prokopy I.*: A jugoszláviai képviselőválasztások. — (5. sz.). — *Duka Zólyomi N.*: A szlovákiai és kárpátaljai magyarság új helyzete. — Temesvár város népmozgalmi adatai 1938. évben — (6. sz.). — Az egyke a vajdasági német falvakban. — 7—8. sz.). — *Cseresnyés I.*: Az ukránok. — Hunyad vármegye népi statisztikája. — A Magyarországhoz visszacsatolt részekben elrendelt népszámlálás adataiból. — (9. sz.). — *Oberding J. Gy.*: A magyar szövetségek jogi helyzete Romániában. — *Cseresnyés I.*: Az ukránok (folyt.). — Számadatok Kárpátalja könyvtáiról. — (10. sz.). — *Cseresnyés I.*: Az ukránok (folyt.). — (15. sz.). — *Duka Zólyomi N.*: Az európai nemzetiségek önkormányzatai a világháború előtt. — (16. sz.). — *Duka Zólyomi N.*: Az európai nemzetiségek önkormányzatai a világháború előtt. — (17—18. sz.). — *Duka Zólyomi N.*: Az európai nemzetiségek önkormányzatai a világháború előtt. — *Kardhordó K.*: Néptelepülés és asszimiláció a Bánságban. — *Thomka V.*: Egy aldunai székely község szociográfiája.

Magyar Szemle (37. köt. 2. [146.] sz., Budapest 1939, m.). — *Illiczky S.*: Ruszinok és magyarok. — *Rónai A.*: Románia nemzetiségi viszonyai román megvilágításban.

Markt und Verbrauch (11. évf. 7. sz., Berlin 1939, ném.). — *Steimle Th.*: Az új pénzügyi tervezet. — *Proesler H.*: A fogyasztás kutatásának módszere. — (8. sz.). — A német-román piaci kapcsolatok az ötéves terv jegyében. — *Proesler H.*: A fogyasztás kutatásának módszere. — (9—10. sz.). — A német-román piaci kapcsolatok az ötéves terv jegyében.

Mezőgazdasági Közöny (12. évf. 4. sz., Budapest 1939, m.). — *Zajtay A.*: Az ország szemeskukoricaszükséglete. — *Sipos S.*: A piackutatás mezőgazdasági vonatkozásai. — Magyarország szántóföldi termelésének alakulása. — *Boemelburg K.*: A földreform és a modern terményértékesítés. — Állattenyésztésünket érdeklő adatok a nagyvilágból. — (10. sz.). — A Felvidék legújabb gazdasági adatai. Cukorrépatermelésünk várható fellendülése. — Finnország mezőgazdasága.

Munkaügyi Szemle (12. évf. 8—9. sz., Budapest 1938, m.). — *Máthé I.*: A fő- és mellékfoglalkozás jelentősége a biztosítási kötelezettség elbírálásánál, külön tekintettel a földbirtokosi, köz-

hivatalnoki, kereskedelmi utazói, ügynöki (és hasonló) minőségre. — *Iványi L.*: Üzemi balesetek és a kötelező balesetbiztosítás — (10. sz.). — *Hilscher R.*: A munkáskamarák és a munkakamarák kérdéséhez. — *Obláth R.*: A munkaidőről — munkaadói szempontból. — (13. évf. 2. sz.). — *Pfisterer L.*: Szabad orvosválasztás — orvosi tömeg. — *Erdős J.*: A magyar társadalombiztosítás első tíz éve. — *Hendel O.*: A biztosított népesség munkapiaca. — *Teszársz.*: Az üzemi balesetelhárító bizottságok statisztikai tevékenysége. — (3. sz.). — *Borbély M.*: A társadalombiztosítás és a népbetegségek. — (4. sz.). — *Hendel O.*: A biztosított népesség munkapiaca (folyt.). (5. sz.). — *Schnatenberg W.*: Külföldi munkások társadalombiztosító jogi helyzete a Német Birodalomban. — (6. sz.). — *Vigh Gy.*: Egy felmerült gondolat az öregségi biztosítás fedezeti rendszerének megváltoztatására. — (7. sz.). — *Baumann A.*: A balesetbiztosítás szervezete a németországi üzemekben. — (8. sz.). — *Jankovich A.*: A pályaválasztás és pályaváltoztatás motivumai. — (9. sz.). — *Bikkal D.*: A fizetéses szabadság intézményes rendezése Belgiumban. — (10. sz.). — *Szeibert J.*: Mezőgazdasági munkásvédelmünk szabályozása. — *Urbán B.*: Gazdasági helyzetünk alakulása a társadalombiztosítási statisztika tükrében. — *Girardelli V.*: A fasiszta munkásvédelem.

Nation und Staat (12. évf. 12. sz., Bécs 1939, ném.). — *Runge G.*: A szlovákok államalapítása. — *Rossipaul L.*: A német népcsoport Szlovákiában.

Népegészségügy (20. évf. 19. sz., Budapest 1939, m.). — *Dobszay L.*: A falusi gyermekek egészségvédelmének megszervezéséről. — *Sólyom S.*: A Cserkészleány Világtábor egészségügyi szolgálata. — (20. sz.). — *Szentkirályi Zs.*: Adatok a prostitúció kérdéséhez. — *Batka I.*: Az iskolaegészségügy fejlődése és megszervezése Makón.

Nouvelle Revue de Hongrie (59. köt. 3. sz., Budapest 1938, fr.). — *Ottlik L.*: A magyar kisebbségi politika. — *Fabre V.—Ferasson L.*: A francia-magyar gazdasági kapcsolatok. — (5. sz.). *Gogolak L.*: Magyarország és Szlovákia. — *Frey A.*: A Ruténföld. — *Herzog I.*: Népszavazás és történelem. — *De Vienne L.*: A kálvária utolsó állomása. — (6. sz.). — *Pukánszky B.*: Az etnikai érzés a magyarországi németeknél. — *Darás G.*: A kárpátoroszok. — (60. köt. 2. sz.). — *Szvatkó P.*: Az új Szlovákia. — *Kósa J.*: A magyarországi német kisebbség. — (3. sz.). — *Valori F.*: Olasz gyarmatosítás Líbiában. — (5. sz.). — *Flachbart E.*: Az új magyar-szlovák határ problémái. — *Oszwald G.*: Magyarország és a Dunavölgy népei. Az élettér problémája. — (61. köt. 1. sz.). — *Kozma M.*: A rutén kérdés. — (2. sz.). — *Éber E.*: A magyar búza. — *Tarnócy L.*: A legutóbbi területváltozások és hatásuk a magyar közgazdaságra. — (3. sz.). — *Grzymata Grabowiecki J.*: A magyar-lengyel gazdasági kapcsolatok. — (4. sz.). — *Lengyel T.*: A magyar kivándorlás és a nemzetiségi kérdés.

Revista de Igiene Socială (9. évf. 6. sz., București 1939, rom., fr., ném.). — *Hoske H.*: Az emberi teljesítmény mint az állam és az egyed problémája. — *Cosma I. G.* és *Bălăneanu G.*: A gyermekhalandóság okai és lefolyása Vasad községben (Szilágy megye) 1927-től 1937-ig. — *Catanchin A.*: A magzatelhajtás egy Cetatea Alba-megyei járásban.

Revue de l'Institut de Sociologie (19. évf. 1. sz., Bruxelles 1939, fr.). — *Delsinne L.*: Megegyezés a belgiumi munkaviszályok tárgyában. — (2. sz.). — *De Leener G.*: Az élelmezés közgazdasági és társadalmi problémái.

Revue de Transylvanie (4. köt. 3—4. sz., Kolozsvár 1938, fr.). — *Someșan L.*: A Tisza völgyének népesedése és annak földrajzi tényezői. — *Meruțiu V.*: Románia népességi térképe az 1930. évi népszámlálás alapján.

Revue du Travail (40. évf. 1. sz., Bruxelles 1939, fr.). — *Delsinne M. L.*: A munkabér a munkaszakszervezet szempontjából. — A fasiszta korporatív gazdálkodás elméleti alapja. — A munkabéripolitika Szovjet-Oroszországban. — A munkaviszályok fejlődése az Egyesült Államokban. — (2. sz.). — *Laloire M.*: A társadalmi jog keletkezése és fejlődése. — A szövetkezeti mozgalom Franciaországban. — Az ipari kapcsolatok Németalföldön. — A fizetett szabadságok és a munkanélküliek biztosítása Nagy-Britanniában. — Betegségi, rokkantsági és öregségi biztosítás a bányamunkásoknál. — A társadalombiztosítás jelenlegi helyzete Romániában. — (3. sz.). — *Fauconnier M.*: A főnök szerepe a szervezésben. — Az öregségi és korai elhalálozási biztosításról szóló 1937 dec. 15-i törvény alkalmazása. — 1937 febr. 27-i gazdasági és társadalmi összeírás. — A defláció és értékcsökkentés egybevetett hatása az árakra. — A munkaszolgálat a nemzeti szocialista Németországban. — A németalföldi munkanélküliség, valamint a termelés és a munkapiac közti kapcsolatok problémája. — Munkanélküliség és népmozgalom Nagy-Britanniában. — A munkabérek Nagy-Britanniában. — (4. sz.). — A fiatal munkanélküliek. — A munkanélküliek összeírása Franciaországban. — A munkaközvetítés szervezete Németalföldön. — A munkanélküliség elleni küzdelem Németalföldön, Dániában és Svédországban. — A gazdasági élet és a szakiskolák Németországban. — A társadalombiztosítás Görögországban. — A társadalmi biztonsági törvény az Egyesült Államokban. — (5. sz.). — *Julin A.*: A kiskereskedelmi árindex reformja. — A gazdasági helyzet Németországban 1938. év végén. — Új német elméletek a gazdasági racionalizálásról. — A munkanélküliség elleni küzdelem Németországban. — (6. sz.). — Az olcsó lakások. — A betegségbiztosítás Angliában. — A munkanélküliek biztosítása Norvégiában. — A fize-

tett szabadságok a skandináv államokban. — (7. sz.). — A vakok és süketnémák újból való szakoktatása és visszahelyezése a társadalomba. — A jelenlegi árszabályozás Franciaországban. — Lakóházépítkezések Németországban. — A munkaszolgálat Lengyelországban. — Küzdelem a „fiatalok munkanélkülisége” ellen Németalföldön. — (8. sz.). — A munkabér kérdése az Egyesült Államokban. — A szakszervezetek szerepe az Egyesült Államok munkabéréinek fejlődésében. — A munkanélküliek biztosítása az Egyesült Államokban. — A családi segélyek Spanyolországban. — (9. sz.). — *Gunzburg N.*: A kényszermunka és a munkajog. — A munka nemzetközi kódexe. — A munkanélküliek újból való szakképzése Angliában és Franciaországban. — A családi segélyek külföldön. — Családi segélyek a nem fizetett munkások számára Belgiumban.

Revue Internationale d'Agriculture (29. évf. 12. sz., Róma 1938, fr.). — *Costanzo G.*: A talajjavítás Európában. III. — (30. évf. 1. sz.). — *v. Franck O.*: Jugoszlávia mezőgazdasági terménykivitelének fejlődése. — Az agrárreform és a mezőgazdaság legutóbbi fejlődése Lettországon. — (2. sz.). — *Arcoleo F.*: A nemzetközi kakaópiac szervezete. — Belső telepítések Finnországban. — (3. sz.). — *Bally W.*: A nagy ültetvények és a bennszülöttek gazdaságainak szerepe a világ gumitermelésében. — (4. sz.). — A világ mezőgazdasági fellendülése és hanyatlása az 1936/37. és 1937/38. években. — *Tcherkinsky M.*: Szovjet-Oroszország mezőgazdasági kapcsolatai a világpiaccal. — (5. sz.). — *Tcherkinsky M.*: Szovjet-Oroszország mezőgazdasági kapcsolatai a világpiaccal (folyt.). — (6. sz.). — *Böcker H.*: A világ ellátása olajjal és zsiradékokkal. — *Deslarzes J.*: A mezőgazdaság jövedelmezőségének fejlődése néhány európai országban. — (7. sz.). — *Boyazoglu A. J.*: Görögország szőlőgazdasága. — *Deslarzes J.*: A mezőgazdaság jövedelmezőségének fejlődése néhány európai országban (folyt.). — (8. sz.). — *Lindstedt H.*: A kínai nép élelmezése. — (9. sz.). — *Apchié M.*: A mezőgazdasági szövetkezetek legújabb fejlődése Franciaországban. — *Vági J.*: Az állatállomány biztosítása Magyarországon.

K Ü L Ö N F É L E

Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság.

Commission Hongroise pour la Fixation des Valeurs de Statistique Commerciale.

Szaksztályülések. — *Séances de sections.*

(Ötödik közlemény. — *Communication no 5.*)

A Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság 1939. évi szaksztályülései közül, amelyek az 1938. évi külkereskedelmi forgalom egy-egységértékeinek megállapítása céljából hivatottak össze, a XII., XVIII—XXII. szaksztályok ülésein a Bizottság elnökségét *Farkas János dr.* miniszteri tanácsos, h. elnök képviselte, az előadó pedig *Hary József dr.* volt.

A XXI. szaksztály *Gerliczy Béla m. kir. kereskedelmi főtanácsos* elnöklete alatt f. évi március hó 8-án tartotta ülését. Jelen voltak: *vitéz Berencsy Béla m. kir. kormányfőtanácsos*, meghívott tag, *Binder Iván* meghívott tag, *Klemm Károly* és *Velez Rezső* kereskedelmi tanácsos tagok, *Berczik László*, *Herz Andor*, *Láng Marcell*, *Magassy Károly*, *Pirkner Ferenc* és *Tirser László* szakértők.

Az elnök az ülés megnyitása után kegyeletes szavakkal emlékezett meg arról a veszteségről, amely a szaksztályt egyik érdemes tagjának, *Alföldy László* kereskedelmi tanácsosnak elhúnytával érte.

Majd *Tirser László* röviden a következőkben ismertette a *gépipar* helyzetét:

Az a konjunktúraromlás, amely már az 1937. év második felében kezdett jelentkezni, 1938-ban is folytatódott s a világpolitikában hirtelen beállott feszültség és később a belpolitikai intézkedések híre azt alaposan kimélyítette. Hogy ezek a magángazdaságot alapjában befolyásoló körülmények gépgyáraink foglalkoztatását nem csökkentették nagyobb mértékben, ez annak a körülménynek tulajdonítható, hogy a nagy beruházási

Revue de Transylvanie (4. köt. 3—4. sz., Kolozsvár 1938, fr.). — *Someșan L.*: A Tisza völgyének népesedése és annak földrajzi tényezői. — *Meruțiu V.*: Románia népességi térképe az 1930. évi népszámlálás alapján.

Revue du Travail (40. évf. 1. sz., Bruxelles 1939, fr.). — *Delsinne M. L.*: A munkabér a munkaszakszervezet szempontjából. — A fasiszta korporatív gazdálkodás elméleti alapja. — A munkabérpolitika Szovjet-Oroszországban. — A munkaviszályok fejlődése az Egyesült Államokban. — (2. sz.). — *Laloire M.*: A társadalmi jog keletkezése és fejlődése. — A szövetkezeti mozgalom Franciaországban. — Az ipari kapcsolatok Németalföldön. — A fizetett szabadságok és a munkanélküliek biztosítása Nagy-Britanniában. — Betegségi, rokkantsági és öregségi biztosítás a bányamunkásoknál. — A társadalombiztosítás jelenlegi helyzete Romániában. — (3. sz.). — *Fauconnier M.*: A főnök szerepe a szervezésben. — Az öregségi és korai elhalálozási biztosításról szóló 1937 dec. 15-i törvény alkalmazása. — 1937 febr. 27-i gazdasági és társadalmi összeírás. — A defláció és értékcsökkentés egybevetett hatása az árakra. — A munkaszolgálat a nemzeti szocialista Németországban. — A németalföldi munkanélküliség, valamint a termelés és a munkapiac közti kapcsolatok problémája. — Munkanélküliség és népmozgalom Nagy-Britanniában. — A munkabérek Nagy-Britanniában. — (4. sz.). — A fiatal munkanélküliek. — A munkanélküliek összeírása Franciaországban. — A munkaközvetítés szervezete Németalföldön. — A munkanélküliség elleni küzdelem Németalföldön, Dániában és Svédországban. — A gazdasági élet és a szakiskolák Németországban. — A társadalombiztosítás Görögországban. — A társadalmi biztonsági törvény az Egyesült Államokban. — (5. sz.). — *Julin A.*: A kiskereskedelmi árindex reformja. — A gazdasági helyzet Németországban 1938. év végén. — Új német elméletek a gazdasági racionalizálásról. — A munkanélküliség elleni küzdelem Németországban. — (6. sz.). — Az olcsó lakások. — A betegségbiztosítás Angliában. — A munkanélküliek biztosítása Norvégiában. — A fize-

tett szabadságok a skandináv államokban. — (7. sz.). — A vakok és süketnémák újból való szakoktatása és visszahelyezése a társadalomba. — A jelenlegi árszabályozás Franciaországban. — Lakóházépítkezések Németországban. — A munkaszolgálat Lengyelországban. — Küzdelem a „fiatalok munkanélkülisége” ellen Németalföldön. — (8. sz.). — A munkabér kérdése az Egyesült Államokban. — A szakszervezetek szerepe az Egyesült Államok munkabéréinek fejlődésében. — A munkanélküliek biztosítása az Egyesült Államokban. — A családi segélyek Spanyolországban. — (9. sz.). — *Gunzburg N.*: A kényszermunka és a munkajog. — A munka nemzetközi kódexe. — A munkanélküliek újból való szakképzése Angliában és Franciaországban. — A családi segélyek külföldön. — Családi segélyek a nem fizetett munkások számára Belgiumban.

Revue Internationale d'Agriculture (29. évf. 12. sz., Róma 1938, fr.). — *Costanzo G.*: A talajjavítás Európában. III. — (30. évf. 1. sz.). — *v. Franck O.*: Jugoszlávia mezőgazdasági terménykivitelének fejlődése. — Az agrárreform és a mezőgazdaság legutóbbi fejlődése Lettországon. — (2. sz.). — *Arcoleo F.*: A nemzetközi kakaópiac szervezete. — Belső telepítések Finnországban. — (3. sz.). — *Bally W.*: A nagy ültetvények és a bennszülöttek gazdaságainak szerepe a világ gumitermelésében. — (4. sz.). — A világ mezőgazdasági fellendülése és hanyatlása az 1936/37. és 1937/38. években. — *Tcherkinsky M.*: Szovjet-Oroszország mezőgazdasági kapcsolatai a világpiaccal. — (5. sz.). — *Tcherkinsky M.*: Szovjet-Oroszország mezőgazdasági kapcsolatai a világpiaccal (folyt.). — (6. sz.). — *Böcker H.*: A világ ellátása olajjal és zsiradékokkal. — *Deslarzes J.*: A mezőgazdaság jövedelmezőségének fejlődése néhány európai országban. — (7. sz.). — *Boyazoglu A. J.*: Görögország szőlőgazdasága. — *Deslarzes J.*: A mezőgazdaság jövedelmezőségének fejlődése néhány európai országban (folyt.). — (8. sz.). — *Lindstedt H.*: A kínai nép élelmezése. — (9. sz.). — *Apchié M.*: A mezőgazdasági szövetkezetek legújabb fejlődése Franciaországban. — *Vági J.*: Az állatállomány biztosítása Magyarországon.

K Ü L Ö N F É L E

Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság.

Commission Hongroise pour la Fixation des Valeurs de Statistique Commerciale.

Szaksztályülések. — *Séances de sections.*

(Ötödik közlemény. — *Communication no 5.*)

A Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság 1939. évi szaksztályülései közül, amelyek az 1938. évi külkereskedelmi forgalom egy-egységértékeinek megállapítása céljából hivattak össze, a XII., XVIII—XXII. szaksztályok ülésein a Bizottság elnökségét *Farkas János dr.* miniszteri tanácsos, h. elnök képviselte, az előadó pedig *Hary József dr.* volt.

A XXI. szaksztály *Gerliczy Béla m. kir. kereskedelmi főtanácsos* elnöklete alatt f. évi március hó 8-án tartotta ülését. Jelen voltak: *vitéz Berencsy Béla m. kir. kormányfőtanácsos*, meghívott tag, *Binder Iván* meghívott tag, *Klemm Károly* és *Velez Rezső* kereskedelmi tanácsos tagok, *Berczik László*, *Herz Andor*, *Láng Marcell*, *Magassy Károly*, *Pirkner Ferenc* és *Tirser László* szakértők.

Az elnök az ülés megnyitása után kegyeletes szavakkal emlékezett meg arról a veszteségről, amely a szaksztályt egyik érdemes tagjának, *Alföldy László* kereskedelmi tanácsosnak elhúnytával érte.

Majd *Tirser László* röviden a következőkben ismertette a *gépipar* helyzetét:

Az a konjunktúraromlás, amely már az 1937. év második felében kezdett jelentkezni, 1938-ban is folytatódott s a világpolitikában hirtelen beállott feszültség és később a belpolitikai intézkedések híre azt alaposan kimélyítette. Hogy ezek a magángazdaságot alapjában befolyásoló körülmények gépgyáraink foglalkoztatását nem csökkentették nagyobb mértékben, ez annak a körülménynek tulajdonítható, hogy a nagy beruházási

terv következtében kiadott rendelkezések bizonyos kompenzációt nyújtottak. Ezek a kompenzációk, sajnos, csak a gyárak puszta foglalkoztatására voltak kedvező hatással, a gyárak rentabilitását azonban a nyomott árak kedvezőtlenül befolyásolták. Kedvezőtlen volt a hatásuk e szempontból a kormányhatóság által elrendelt számos szociális rendelkezéseknek is, mint: a munkások fizetett szabadsága, a családi pótlék, a 48 órás munkaidő kötelező bevezetése és a minimális munkabérek.

Kívánatos, hogy a gépipar további foglalkoztatása ne csökkenjen. Ez lehetséges is a nagyobb állami beruházások megrendelése útján, amelyre az ötéves beruházási terv szintén módot nyújt, de amelynek a gépipart érdeklő részei nem kerültek még kiadásra.

A szakosztály ezután a gépek és készülékek egységértékeit állapította meg.

A **XX. szakosztály** ülése folyó évi március hó 18-án folyt le *Szászy Lajos* m. kir. keresk. főtanácsos elnökle mellett. Jelen voltak: *Baróti Jenő*, *Haidekker Sándor* kereskedelmi tanácsos, *Hirmand Ferenc* m. kir. keresk. főtanácsos, *Hubert István*, *Kulcsár Sándor*, *Lakos Gábor*, *Messik Ödön*, *Salgó Izsó*, *Sugár Samu*, *Theil Hermann* keresk. tanácsos tagok, valamint *Kátai Ernő*, *Kollmann Armand*, *Rajna Sándor* és *Steiner Lajos* szakértők.

Az elnök az ülés megnyitása után megemlékezett arról a mélyen átértézt súlyos veszteségről, amely a szakosztályt érte *Finger Lajos* János és *Wicar Reinhold* keresk. tanácsos tagok elhalálozásával.

Majd *Sugár Samu* számolt be a *fémipiac* 1938. évi helyzetéről:

Az 1938. év első felét általános árgyengülés jellemezte, ezzel szemben az év második felében a réz és ón jelentékeny áremelkedést mutat. Fel-tűnő, hogy ugyanebben a periódusban az ólom és a horgany alig emelkedett az év legalacsonyabb árszintje fölé. A tartós politikai zavarok, valamint a rossz gazdasági helyzet egyaránt kedvezőtlenül hatottak az egész piacra. Érdekes azoknak az okoknak a megállapítása is, amelyek megakadályozták, hogy az ólom és horgany árfejlődése párhuzamosan haladjon a réz és ónéval. A fémek fogyasztási adatait vizsgálva azt látjuk, hogy a világ fémszükséglete az elmúlt évben jelentékenyen visszaesett és a hadfelszerelési konjunktúra a békecikkek szükségletében jelentkező visszaesésnek csak kisebb hányadát tudta pótolni.

A négy fém 1938. évi világfogyasztása ugyanis az előző évvel szembeállítva így alakult:

Év	Réz	Ón	Horgany	Ólom
1937	2,200.000	200.000	1,600.000	1,700.000
1938	1,950.000	145.000	1,300.000	1,450.000

A fogyasztás visszaesése azonban egyedül nem indokolja a horgany és ólom kedvezőtlen árfejlődését. A termelési adatokat vizsgálva már megtaláljuk a tényleges okot, mert amíg a réz az 1937. évi 2,200.000 tonnáról 1938-ban 1,950.000 tonnára, az ón termelése pedig 200.000 tonnáról 145.000 tonnára esett vissza, addig a horgany 1937. évi termelése 1,600.000 tonnáról csak 1,300.000 tonnára, az ólom termelése pedig 1,700.000 tonnáról csak 1,450.000 tonnára csökkent.

A réz- és óntermelők a termelés mérvét az egész év folyamán a tényleges szükségletnek megfelelően szabályozták és így az árképződést egészen tudták irányítani, ezzel szemben a horgany és ólom termelése ilyen szabályozásnak nem

volt alávetve. A termelés alig esett vissza, míg a fogyasztás visszafejlődése jelentékeny volt. A raktárkészletek tehát emelkedtek, ami az árak emelkedését természetesen megakadályozta.

A belföldi forgalmat illetően megállapíthatjuk, hogy a gyárak, kereskedők és fogyasztók közötti viszony kifogástalan volt. Zavaró körülmény nem merült fel. A gyárak foglalkoztatottsága az 1937. évvel szemben jobb volt, aminek természetes következménye, hogy behozatalunk nyers fémekben az 1937. évi 258.000 mázsáról 1938. évben 330.000 mázsára emelkedett. Az igénybevétel az év második felében nagyon erősen emelkedett.

Fémfegyártmányokban az export árnyalatilag emelkedett, kész árukban pedig visszaesett.

A szakosztály ezután áttért az ércek és a fémipari termékek egységértékeinek megállapítására.

A **XVIII. szakosztály** folyó évi március hó 21-én ülésezett *vitéz Markotay Velsz Jenő* m. kir. kormányfőtanácsos elnökletével.

Jelen voltak: *vitéz Berencsy Béla* m. kir. kormányfőtanácsos, meghívott tag, *Dénes Vilmos* kereskedelmi tanácsos, *Dunckel Károly* m. kir. kormányfőtanácsos, *Fändrich Vilmos*, *Radvány Jenő*, *Schneizer Ágoston* kereskedelmi tanácsos tagok, valamint *Aczél Géza* szakértő.

A vas- és acélipar helyzetét *vitéz Berencsy Béla* és *Dunckel Károly* m. kir. kormányfőtanácsosok ismertették.

Vitéz Berencsy Béla előadta, hogy a világpiacon 1938-ban bekövetkezett dekonjunktúra nem maradt hatás nélkül a magyar piacra sem. Olyan nagymértékű visszaesés azonban, mint amilyen a világpiacon előállott, nem következett be nálunk. Most már az 1937. és 1938-as statisztikai adatok birtokában világosan előttünk áll a gazdasági helyzet képe.

A világpiacon az 1937-es év 135 millió tonnás nyersacéltermelése 1938-ban 107.71 millió tonnára zsugorodott, ami 20%-os esésnek felel meg. Az európai hengerelt áru-kartell acéltermelése az 1937-es 47.35 millió tonnáról 43.93 millió tonnára esett. A csökkenés lényegesen kisebb, mint a világpiacon (7.3%-os). Ezekkel szemben a magyar nyersacél 1937. évi termelése 665.320 tonnáról 647.508 tonnára esett vissza 1938-ban, ami mindössze 2.7% csökkenésnek felel meg. A két év összehasonlítása tehát ránk nézve nem mutatkozik kedvezőtlennek. Még élesebb a kép, ha összehasonlítjuk a háború utáni idők 1937. évét megelőző legnagyobb konjunkturális évnek 1929-nek és az azóta bekövetkezett legmélyebb dekonjunkturális évnek 1932-nek adatait az 1937. év adataival. 1929-ben a világpiacon acéltermelése 121.5 millió tonna volt, vagyis 10%-kal kisebb, mint 1937-é, 1932-ben pedig 50.50 millió tonna, tehát 63%-kal kisebb, mint 1937-ben. Ugyanakkor Magyarország termelése 1929-ben 513.472 tonna, 1932-ben pedig 179.841 tonna volt. Összehasonlítva az 1937. év termelésével azt találjuk, hogy az 1929. évi termelés 23%-kal, 1932-é pedig 73%-kal volt kisebb nála.

Hogy nálunk az 1937. évi termelést az 1938-as majdnem elérte, azt mutatja, hogy a magyar piacon nem következett be olyan megrázkódtatás, mint a világpiacon.

Közelebbről vizsgálva a piacot, azt tapasztaljuk, hogy míg a különféle hengerelt kereskedelmi áruban a két év fogyasztása meglehetősen közel esett egymáshoz, az építkezési gerenda és az U-vas fogyasztásában kb. 30%-os visszaesés állott elő.

Mintegy 50%-os többletigény lépett fel a vasúti-sín szükségletben. Ez utóbbi emelkedés a bekövetkezett örvendetes eseményeknek írható javára. A vasgerendaszükséglet visszaesésének oka a piac nyugtalansága. Az építkezések száma ugyanis erősen visszaesett, pedig egészséges gazdasági viszonyok között az építkezési kedv fel szokott lendülni.

A nemesacél piacon csak becslésekre szorítkozhatunk, mert a piacon sok import-anyag is van forgalomban, amelyről pontos adatokat nem igen tudunk szerezni. Egyet azonban kétségtelenül megállapíthatunk, hogy t. i. amíg az 1938-as év általában csökkenő tendenciát mutatott, ezen a téren a tendencia javulásáról beszélhetünk. A javulás 15—20% között mozog. Oka a hadseregfelszerelés örvendetes megindulása, ami mind szerkezeti, mind szerszámacélfogyasztásban erősen éreztette hatását.

A csőszükséglet változatlanul alacsony nívón mozgott. Ennek oka a pénzhiány, amellyel gazdasági életünk megküzdeni nem tud, mihelyt nagyobb investíciót igénylő berendezkedés létesítéséről van szó.

Ezután *Dunckel Károly* számolt be a *vas- és acélipar helyzetéről*:

A munkásviszonyok a vas- és acéliparban az 1938. évben általában nyugodtak voltak. A munkáslétszám az év folyamán kb. 22%-kal, a munkások átlagos órakeresete kb. 4%-kal emelkedett s az átlagos munkaidő változatlan maradt.

Az év egyébként a szociálpolitika esztendeje volt. Az idetartozó törvényes intézkedések főleg a gyáripari alkalmazottak helyzetét szabályozták. A legfontosabbak a munkaidő-, a legkisebb munkabér-, a fizetések szabadság- és a családi munkabérpótlék megállapítására vonatkoztak.

A nyersanyagárak a vas- és acélipar belföldi vonatkozásában az év folyamán lényeges változást nem mutattak, a külföldi nyersanyagok ára a világgazdasági helyzet alakulásával párhuzamosan általában csökkent, de ez az év utolsó harmadában megszűnt, sőt ismét kisebb arányú emelkedés állott be.

A hivatalos bankkamatláb az év folyamán változatlanul 4%, a magánhitel után fizetett kamatköltséggel együtt 8½—9¼%-ot tett ki.

A hitelbiztonság rosszabbodást mutatott, amennyiben a magán- és kényszeregyességek száma 29%-kal, a passzívák összege pedig 44%-kal emelkedett.

Az év folyamán vámpolitikai tekintetben lényeges változások nem voltak.

A német-osztrák egyesülés következtében a magyar-osztrák forgalom lényegesen kisebb volt. Május 7-én árucserre- és fizetési egyezményt kötöttünk Németországgal, amely egyezmény a volt osztrák mennyiségekkel növeli a Németországnak előzőleg biztosított kontingenseket.

Németországnak a szudétanémet területekkel ősszel történt megnövekedése és a Felvidék magyarlakta területeinek Magyarországhoz való visszacsatolása megfelelően meg fogja változtatni a német-magyar és a magyar-cseh kontingensegyezményeket. Csehországgal az év folyamán az előző évben is érvényben volt kompenzációs-rendszer állott fenn, ennek működését azonban a politikai események kedvezőtlenül befolyásolták.

Olasz-osztrák-magyar vonatkozásban az eddigi rendszer természetesen megszűnt és Olaszországgal 1938 június 1-től új gazdasági egyezmény jött

létre. Forgalmunk Olaszországgal az abesszin háború befejeztével lényegesen csökkent.

Az év folyamán az árucserre- és fizetési egyezmények egész sora létesült, mint pl.: Belgiummal, Finnországgal, Lengyelországgal, Norvégiával, Svájjal, Romániával. Ezek azonban fogyasztás szempontjából csak lényegtelen vámkedvezményeket állapítottak meg.

Kivitelünk kb. 10%-kal csökkent, ami részben a világpolitikai helyzet következtében előállt lanyhulásra, részben exportáló vállalatunk másirányú, belföldi lekötöttségére vezethető vissza.

Az exportlehetőségek biztosítása továbbra is állandó küzdelmet ró ránk az egyes államok különböző, a forgalmat és fizetéseket korlátozó intézkedéseivel szemben.

Az elmúlt év, amely a Felvidék részben történt visszacsatolásával nemzeti szempontból szinte korszakos jelentőségű, a világháborút követő évek egyik legmozgalmasabb esztendeje volt és így a gazdasági élet fejlődése szempontjából sem tekintendő egyenletesnek.

A vas- és gépipar nagy általánosságban kedvező eredményről számolhat be. A foglalkoztatás élénkülő és ennek oka az elmúlt években visszartartott vásárlások pótlása, a mezőgazdasági lakosság vásárlási képességének az 1938. évi termés kedvező eredményei következtében előállt növekedése, a beruházások s mint döntő tényező, a Darányi-kormány által kidolgozott, ú. n. ötéves terv végrehajtásában kiadott közmunkák.

A gazdasági helyzet szilárdságát mutatja, hogy az 1938. évben a széntermelés átlagban kb. 4%-kal, a vasérc-termelés kb. 5%-kal emelkedett, a külkereskedelmi mérleg pedig 104 millió pengő aktívával zárult.

Fontos volna, hogy a kormány és a közhatóságok a tervezett további beruházásokkal és közmunkákkal, utak építésével, építkezések támogatásával és az exportlehetőségek elősegítésével mindent elkövessenek a magángazdaság megerősítésére.

Mindez, egybekapcsolva a vas- és gépipar további legnagyobb fokú takarékoságával és a leg-racionálisabb gyártásra való törekvésével, előreláthatólag biztosítani tudja a gazdasági helyzet további javulását.

Az *acélcső-export* helyzetét *Radvány Jenő* bizottsági tag ismertette:

Az acélcső-export 1938-ban az előző évvel szemben jelentékeny visszaesést mutat, amennyiben az 1937. évi 28.751 tonna helyett csupán 18.448 tonna volt a kivitel.

Az év első felében az amerikai csőgyárak dumpingje okozott az európai csőgyárak exportjában nagy visszaesést, az amerikaiak ugyanis a katasztrofális munkahiány miatt igen olcsó árakon vállaltak megrendeléseket. Ugyancsak súlyosan volt érezhető a német csőgyárak fokozott exporttevékenysége is, amelyet a német kormány részéről élvezett szinte korlátlan exporttámogatás tett lehetővé.

Az év második felében a visszaesés oka a nemzetközi politikai helyzet okozta depresszióban kereshető.

A magyar exportot még ezeken az okokon kívül kedvezőtlenül befolyásolta az a körülmény is, hogy Romániában egy csőgyár létesült, amelynek kedvéért a román kormány prohibítív intézkedéseket fogantatosított, annak ellenére, hogy ez a

csőgyár még ezideig sem készült fel a román cső-szükségletnek csak részben való fedezésére sem.

Legnagyobb volt exportunk visszaesése ezért Románia felé: ide az 1937. évi 13.948 tonnával szemben 8.309 tonnás mennyiséget tudtunk kivinni.

Elveszett számunkra az osztrák piac is, melynek szükségletét teljes egészében a német csőgyárak fedezték.

A hollandiai és holland-indiai piacokon, habár kisebb mennyiség szállításával is, de megtartottuk pozíciókat, annak ellenére, hogy a legnagyobb mennyiséget kitevő gázcsövekben egyedül a magyar csőipar nem rendelkezik kontingenssel, miután a m. kir. keresk. minisztérium ilyen irányú fáradozásai ezideig nem jártak eredménnyel. Ugyancsak megtartottuk pozíciókat Jugoszláviában, Egyiptomban és Portugáliában is.

Fokoztuk exportunkat Törökországba, Bulgáriába, Brit-Indiába, valamint Japánba, főképpen pedig a délamerikai országokba.

Ezután a szakosztály a vasérc és a vasipari termékek külkereskedelmi egységértékeinek megállapítására tért át.

A **XIX. szakosztály Stromfeld Ferenc** m. kir. keresk. főtanácsos szakosztályelnök elnöklete alatt folyó évi március hó 28-án tartotta ülését, amelyen jelen voltak: *Dénes Vilmos*, *Haidekker Sándor*, *Lugossy Géza*, *Major János* kereskedelmi tanácsos tagok és *Hirsch Ernő* szakértő.

A szakosztályelnök az ülés megnyitása után kegyeletes szavakkal emlékezett meg arról a súlyos veszteségről, amely a szakosztályt egyik értékes tagjának, *ómoravicaí Heinrich Dezső* m. kir. kormányfőtanácsosnak elhúnytaival érte. Majd *Hirsch Ernő* urat, a Magyar Vagón- és Gépgyár r.-t. h. igazgatóját, mint a legújabbban meghívott szakértőt üdvözölte.

Haidekker Sándor kereskedelmi tanácsos a *vasárak* termelési- és árviszonyaira vonatkozóan megállapítja, hogy az 1938-as év a beruházási program következtében, különösen az év második felében a vasárak termelésében is lényeges emelkedést mutat. A behozatal értéke az előző év szintjét csak valamivel lépte túl, a kivitel értéke viszont csökkent.

Az árak az előző évhez képest alig változtak, mert bár a termelést a bérek bizonyos emelkedése és a különböző szociális intézkedések (fizetett szabadság, családi pótlék, stb.) megdrágították, a termelés keretének emelkedése következtében azonban a rezsiköltségek csökkentek, végeredményben tehát az árak is változatlanok maradtak.

Az 1939-es esztendőre mind a termelés, mind az árszínvonal tekintetében bizonyos ingadozás, sőt nyugtalanság várható. Egyrészt valószínű a belföldi magánfogyasztás visszaesése, amit az állami beruházások fokozása sem tud talán teljesen kiegyensúlyozni, másrészt a külföldi, főképpen a német verseny nyomása exportrelációban előreláthatólag növekedni fog.

Zavarólag fog hatni a vasárak alakulására az a körülmény is, hogy a visszacsatolt Felvidéken és Kárpátalján a vasárak árnívója, főképp a cseh korona túl magas értékelése következtében, sok esetben lényeges eltérést mutat a Magyarországon kialakult árakhoz képest.

Remélhető azonban, hogy az említett zavarok csak átmeneti jellegűek lesznek és csakhamar kiegyensúlyozott helyzet lesz a termelés és a fogyasztás nyugalma érdekében.

Ezután a szakosztály áttért a vasárak egységértékeinek megállapítására.

A **XXII. szakosztály** folyó évi március hó 31-én megtartott ülésén *Juhász Zoltán* m. kir. kormányfőtanácsos elnökölt. Jelen voltak: *Holitscher Pál*, dr. *Horovitz György*, *Schweitzer Henrik*, *Szalay István* kereskedelmi tanácsos tagok, valamint *Holitscher Géza*, *Láng Marcell*, *Mátray Loránt*, *Stachó Aladár* és *Wilhelm Gusztáv* szakértők.

A szakosztályelnök az ülés megnyitása után mindenekelőtt arról a veszteségről emlékezett meg, amely a szakosztályt érte *Wicar Reinhold* kereskedelmi tanácsos elhúnytaival s bensőséges szavakkal méltatta az elhúnyt érdemeit.

Majd *Láng Ottót*, a Felten és Guillaume kábel-, sodrony- és sodronykötélgyár igazgatóját, *Mátray Lorántot*, a Magyar Vagón- és Gépgyár r.-t. ügyvezető igazgatóját, *Ratkovszky Ferencet*, a Ganz és Társa Villamossági gép-, vagón- és hajógyár r.-t. igazgatóját, végül pedig *Stachó Aladárt*, a Siemens-Schuckert művek r.-t. ügyvezető igazgatóját üdvözölte, mint legújabbban meghívott szakértőket.

Az elnök kérésére dr. *Horovitz György* kereskedelmi tanácsos számolt be az *automobil*-szakma 1938. évi helyzetéről:

Az elmúlt évben Magyarország motorizálása további nagy lépésekkel haladt előre. Mind a személykocsik használatában, mind pedig a teherkocsik és autobuszok alkalmazásában a növekvő népszerűség tendenciája volt érezhető és ez az élénkebb érdeklődés áterjedt a motorkerékpárüzletre is, annak ellenére, hogy a közönség az utolsó évek folyamán ezeket a motoros járműveket a kiskocsik javára észrevehetően elhanyagolta.

A politikai események fékezően hatottak a vételkedvre úgy májusban, mint a későbbi nyári hónapokban egészen október végéig. Az automobilizmus gazdasági és gyakorlati megalapozottsága éppen abban nyer kifejezést, hogy a visszaesések ellenére is a két utolsó téli hónap alatt a veszteségeket részben be lehetett hozni úgy, hogy a személykocsik eladása 3.521 darabbal elérte az 1937. évi eredményt (3.514 drb), az országos motorjárműállomány pedig 1938. december 31-én 35.045 darabjával 4.275 darabbal múlta felül az 1937. december 31-i állományt, amiből az autók gyarapodása 2.913 drb, 13,7%, a motorkerékpárok gyarapodása 1.362 drb, 14,4% volt.

A Felvidék visszacsatolásához fűződő események megmutatták, hogy az ország kocsiparkja, különösen teherkocsik dolgában, erősítésre szorul. Minthogy pedig a két, motoros teherkocsit előállító gyár, a MAVAG és a győri MAGYAR WAGGONGYÁR egyébirányú erős igénybevétele folytán egyelőre aligha képes az utánpótlási szükségletet a kívánatos mértékben kielégíteni, a kormány az elmúlt év vége felé elhatározta, hogy a teherkocsikra fennálló behozatali tilalmat egyes gyártmányokra ideiglenesen felfüggeszti és a behozatalt — a vámok változatlan fenntartása mellett — csakis külön behozatali díjak befizetéséhez köti, melyek a típus nagysága szerint 500—2000 P-ig váltakoznak. E díjak további árvédelmet nyújtanak a két kocsigyárnak az elégtelen vámvédelmen felül és hivatva vannak a teherkocsigyártás versenyképességét, további fejlődését és folytonosságát a vámfelfüggesztés idejére is biztosítani. E rendelet eredménye még nem érezhető, mert a kedvezőtlen téli idényben jelent meg és az aránylag magas behozatali díjak is fékezőleg hatottak.

Személykocsik — eladási márkák szerint:

	1937		1938	
	drb	%	drb	%
Német márkák . . .	2.140	61	2.444	69.5
Olasz „ . . .	831	23.6	706	20
Amerikai „ . . .	91	2.6	106	3
Angol „ . . .	121	3.4	100	2.8
Francia „ . . .	64	1.8	60	1.7
Cseh „ . . .	106	3	102	2.9
Egyéb „ . . .	161	4.6	3	0.1

Az automobilimport ezek szerint a német térfoglalás jegyében folyt le. Az olasz behozatal ez évben százalékosan újból visszaszorult, bár abszolút pozícióját még védi. Az amerikai kocsik behozatala — eltekintve a behozott autók 1938. évi kisebb emelkedésétől — csökkenő irányt mutat, részben a valutáris nehézségek miatt, részben pedig azért, mert az egész vonalon kikristályosodott kiskocsi-rendszerrel nem tudnak versenyezni. A németek kiviteli rendszerük nyomásával és mint a magyar termények legnagyobb vevői a többi ország behozatalát erősen leszorították.

A jelenleg előkészítés alatt álló vámleszállítás, amely a súlyvám elvét is meg fogja dönteni az értékvám javára, ezen a tendencián alig fog változtatni.

A megjelenésben akadályozott *Láng Ottó* a *kábelek és szigetelt drótok* forgalmi és árviszonyairól a következőkben tett jelentést:

Az 1937. évben észlelt javulás az 1938. évben folytatódott, azonban távolról sem olyan mérvben, hogy termelési képességünket teljesen kihasználhattuk volna.

A gyártási anyagok áraiban általában bizonyos fokú olcsóbbodás volt észlelhető, elsősorban a kábelszakma alapanyagánál, a vörösréznel, amelynél az átlagos olcsóbbodás 20% körül mozgott. A szigetelésre szolgáló nyersanyagok és félgyártmányok árainál az eladási árakra kiható változások nem voltak, illetőleg az egyes cikkek drágulása más cikkek olcsóbbodására kiegyenlítőleg hatott. A vörösréz árváltozásaiból származó olcsóbbodást esetről-esetre a vevők és fogyasztók élvezték, eladásainknál ugyanis a rézárkülönbözöket a mindenkori newyorki jegyzések alapján érvényesítettük. Külkereskedelmünk szempontjából a devizakorlátozások és megszorítások még változatlanul fennállanak és bénítólag hatnak exportforgalmunk kimélyítésére. A délafrikai piacokhoz való forgalmunkban bizonyos politikai adottságokból kifolyólag visszaesés mutatkozott. Levantéba irányuló exportunk stagnál és nem változott helyzetünk Romániával és Jugoszláviával kapcsolatban sem, miután ezekben az államokban már évekként ezelőtt önálló kábelipar létesült, amely jelentős állami védelemben részesül. Végeredményként külföldi forgalmunk mérlegében a távolkeletre irányuló szállításaink révén mégis többlet mutatkozott.

Ezután a megjelenésében akadályozott *Perci Egon* szakértőnek a *telefon- és rádióiparról* szóló jelentése olvastatott fel. Megállapítja e jelentés, hogy gyártási szempontból a budapesti Erzsébet automata-központ üzembehelyezése jelentékeny fejlődést eredményezett, míg az alközponti berendezések gyártási forgalma a megszokott kereteket nem haladta túl. Ellenben régi típusú telefonkészülékek fokozottabb cseréje, valamint a visszacsatolt Felvidék rekonstrukciós műveletei serkentőleg hatottak a belföldi készülékek termelésére

és fogyasztására. További munkaterületet jelentett az a körülmény, hogy a posta az interurbán-forgalom automatizálásának munkálatait megkezdte, ami ennek megfelelően jelentékeny mennyiségű kapcsolószerv gyártását tette szükségessé.

Külföldi viszonylatban megállapítható, hogy lényeges behozatal nem volt, viszont a kivitel körülbelül az előbbi évek szintjén mozgott.

Az árak igen figyelemreméltó módon annak ellenére, hogy a nyersanyagok, munkabérek és ezekkel összefüggő gazdasági és termelési költségek, főképpen szociális vonatkozásban lényegesen emelkedtek, mégis csökkenő irányzatot mutatnak, ami vezető iparvállalatunk racionális termelésének és a gyártási mennyiségek fokozásának tudható be.

A rádió-adóberendezések kizárólag kincstári rendelésekre épültek, export-importforgalom nem volt. Kommersz rádióvevő készülékekben a gyártási mennyiség az előző évekkkel kb. azonos volt, azonban örvendetesen fejlődött ezek exportja az előző évek behozatali országaiba.

Végül *Szalay István* kereskedelmi tanácsos az *elektrotechnikai cikkek* termelési, forgalmi és árviszonyait ismertette.

A villamoscikkek termelése az 1938. évben általában visszaesést mutat az előző évvel szemben. Az építkezési tevékenység nagyméretű csökkenése jelentékenyen befolyásolta a termelést, bár az év közepe felé megindult honvédelmi beruházási program végrehajtásának keretében kiadott megrendelések a hiányt nagyrészt pótolták. A szakma nagyobb cégei közül többen az év vége felé már csak a nap teljes 24 óráját kitöltő három szakmában történő munkával voltak képesek a megrendeléseknek eleget tenni. A légvédelemmel kapcsolatban is, különösen a fővárosban, szintén történtek jelentősebb megrendelések.

Egyes cégek hónapokon keresztül tekintélyes külföldi megrendeléseket bonyolítottak le. A környező államok és általában egész Európában megnyilvánuló önellátási törekvések azonban általában igen megnehezítik az export-tevékenységet s így újabb külföldi rendelések szerzése mind nehezebbé válik.

A fontosabb nyersanyagok árának ingadozása az elmúlt évben nem volt olyan nagymértékű, hogy a készárak eladási árában nagyobb változásokat okozott volna. Az árak ezért nagyrészt változatlanok maradtak, csupán az Árkormánybiztoság beavatkozására történtek egyes esetekben ármérséklések. Az építkezések pangása által előállott keresletcsökkenés általában az árak lemorzsolódására vezetett és az árszín hanyatló irányzatot mutatott annak ellenére, hogy a szociális terhek növekedése a termelési költségeket emelte.

Ezek után a bizottság megkezdte az elektrotechnikai cikkek és járművek értékelését.

A XII. szakosztály folyó évi április hó 19-én tartott ülésén a megjelenésében akadályozott *Nagykovácsy Milenkó* szakosztályelnök helyett *óbudai Freudiger Dénes* m. kir. kormányfőtanácsos elnökölt.

Jelen voltak: *Dániel Ervin*, *Hauswirth Ödön*, *Dán János*, *Kertész Imre*, *Pártos Zsigmond*, *Reich Aladár*, *Szántó Mór*, *Vágó Károly* kereskedelmi tanácsos tagok, valamint *Horváth Zoltán*, *Mangold Béla* Kolos, *Nádasdy Mátyás*, *Neumann Lajos*, *Oswald Róbert*, *Pázmányi István* és *Szekér István* szakértők.

Az ülésen az elnöklő *óbudai Freudiger Dénes* általánosságban számolt be a szakma helyzetéről:

Az elmúlt esztendőt a külpolitikai helyzetben beállott sűrű változások következtében ugyancsak változó, bizonytalan gazdasági helyzet jellemezte. Az egyes államokkal kötött gazdasági szerződések — az Európában bekövetkezett területi változások és ennek kihatásai következtében — megváltoztak, ami úgy a kivitelben, mint a behozatalban erősen éreztette hatását. Kihatótt ez különösen Magyarországnak az ú. n. nem irányított gazdasági rendszerben élő országokhoz való viszonyára, ami természetesen az ezekben az országokba irányuló export csökkenését vonta maga után.

Magyar részről minden megtörtént, hogy a XII. szakosztály keretébe tartozó textilipari cikkeknel belső támogatás segítségével mind e kedvezőtlen tünetek, mind az erős külföldi verseny következtében beállott nehézségek kiküszöböltesse. Ez részben sikerült is, azonban az utolsó esztendőben alaposan emelkedő kivitelünket mégsem tudtuk változatlanul fenntartani.

Erősen éreztette ez hatását a szakosztály keretébe tartozó konfekcionált cikkeknel is s éppen ezért az utolsó esztendőben tárgyalások indultak meg abban az irányban, hogy további támogatással a fent vázolt nehézségek ellenére is az eddigi exportvolumen fenntartása lehetővé váljék.

A behozatalban a már vázolt komplikációk nem okoztak olyan erős visszaesést, mint a kivitelben. A visszacsatolt területek szükségletével gyarapodó belső felvevőképesség a szakosztály körébe tartozó áruk nagyrésznél fenn tudta tartani nagyjában régi standardját, de kétséges, hogy épp az utolsó hónapokban beállott ipari és kereskedelmi pangás mellett a gyárak eddigi munkateljesítménye fenntartható lesz-e.

Különösen ki kell emelni, hogy a változó be- és kiviteli lehetőségek megítélésénél épp az elmúlt esztendőben a Statisztikai Hivatal állt az érdekelt gazdasági szervek rendelkezésére és szinte hetek, napok alatt gyűjtötte és dolgozta fel a beérkező jelentéseket a további gazdasági lehetőségek kihasználása céljából.

Remélhető, hogy hazánk elszakított területeinek már eddigi visszaszerzése következtében is ez a gazdasági dekonjunktúra csak átmeneti lesz és nemsokára sikerülni fog majd ipari és kereskedelmi jelentőségünket nemcsak fenntartani, hanem megfelelően fejleszteni is.

A sörtekefe- és ecsetipar helyzetét Dán János és Hauswirth Ödön kereskedelmi tanácsosok ismertették.

Dán János előadta, hogy a sörtekefe- és ecsetiparban az elmúlt évben az azelőtti esztendőkhöz mérten a nyersanyagoknál nagyobb kilengések, áreltolódások nem voltak észlelhetők.

Az úgynevezett sörteanyagok kb. 10%-kal emelkedtek, ugyanakkor az úgynevezett hosszúanyagok kb. 10%-kal csökkentek. A kínai és japán háborús állapotok miatt ezekből az országokból érkező nyersanyagok árai 10—12%-kal emelkedtek, ami kivitelünkre igen érzékeny befolyást gyakorolt, mert az általunk exportált készárukhoz igen sok japán és kínai sörtét használtunk fel.

Kivitelünk értéke 1936-ban volt a legmagasabb, 1937-ben már csökkent, 1938-ban pedig további 15—20%-kal lett alacsonyabb, aminek oka az erős német verseny.

Sörte- és kefeáruink az utóbbi években, különösen Jugoszláviában, Norvégiában, Svédországban, Finnországban, Egyiptomban, Palesztinában, Nagy-Britanniában, Svájcban, Hollandiában és még számos más államban találtak piacra. E tekintélyes

eredmények ellenére is a szakma a többi export-cikkkel szemben meglehetősen mostoha támogatásban részesült.

Egyébként a szakma készáruk tekintetében néhány egészen lényegtelen mennyiségű és értékű cikkek kivételével nincs rászorulva behozatalra.

Hauswirth Ödön jelentésében előadta, hogy a sörte, seprő, kefe és ecset elkészítéséhez szükséges nyersanyagok jórészt külföldi, sőt tengerentúli eredetűek. Újabban azonban mindinkább hazai eredetű nyersanyagokat használnak fel. Egyes jobban felkészült üzemek versenyképességük és gyártási eljárásaik tökéletesítése céljából vertikális be rendezéseikkel a hazai nyersanyagot nemesítik, segédanyagaikat önmaguk állítják elő.

A behozatal emelkedését semmi sem indokolja. A behozott áru értéke számszerűen nem is nevezhető lényegesnek, de az emelkedés számarányának szembeszökő volta feltűnően kirívó. Az érdekeltség mégis a behozatal elől való merev elzárkózást már a kölcsönösség szempontjából sem tartja kívánatosnak.

Az üzemek foglalkoztatottságának folytonosságát ezidőszert a megszerzett piacok és a jól kiszolgált vevőkörök biztosítják, ami az üzemek jövedelmezőségén felül különösen szociális szempontból fontos.

Ennek a nehéz küzdelmek árán és mértéken felüli áldozatokkal kifejlesztett iparágak nincsenek munkanélküliei és végzetes volna olyan periódusok bekövetkezése, amelyek üzemredukciókat vagy időleges üzembeszüntetéseket vonnának maguk után. Nemcsak a foglalkoztatott munkásság megélhetése és életszínvonala kerülne ugyanis veszélybe, de megtorpanna a további rendszeres szakszerű kiképzés és a már szakképzett, jól begyakorolt munkaerő más megélhetést nyújtó pályára kényszerülve elveszne az eredményes termelő munkát végző iparág számára. Ilyen zökkenők a szóbanlevő iparágat úgy kézműves, mint gyáripari vonatkozásban megrázkódtatnák. A továbbfejlesztésre irányított törekvések helyett újból szembekerülnének a kezdet nehézségeivel és újból előlről kellene kezdeni az úttörő munkát.

Meglevő üzemeink hivatottak és képesek is az ország szükségleteinek az importáraknál alacsonyabb áron való ellátására, sőt azon túlmenően még fokozott kiviteli tevékenységre is, amit élénken igazolnak a külkereskedelmi adatok.

A négy árucsoport forgalmi adatai az utóbbi 3 esztendőben:

K i v i t e l	1936	1937	Emelkedés (+), ill. csökkenés (—) %-ban	1938	Emelkedés (+), ill. csökkenés (—) %-ban
Seprőáru	600.290	534.102	— 11	539.000	+ 1
Kefe és meszelő	381.587	420.105	+ 10	330.000	— 21
Drótkefe	2.040	3.300	+ 62	1.000	— 70
Ecsetáru	67.610	57.485	— 15	48.000	— 16
Összesen	1,051.527	1,014.992	— 3	918.000	— 10
B e h o z a t a l					
Seprőáru	—	—	—	—	—
Kefe és meszelő	2.260	16.140	+ 614	15.000	— 7
Drótkefe	420	5.638	+ 1254	1.000	— 82
Ecsetáru	2.500	11.330	+ 353	14.000	+ 24
Összesen	5.180	33.158	+ 540	30.000	— 10

A kivitel csökkenése és a behozatal emelkedése között okozati összefüggés nincs. Az üzemek teljesítőképessége nem csökkent, sőt emelkedett. A piacok ellátásában sem késedelem, sem mulasztás nem volt.

Kivitelünk oroszánrészt a seprőáru teszi. Egész forgalmunknak a felét meghaladja. Nyersanyaga hazai eredetű cirok, amiből a hazai szükségleten felül jutott még kivitelre is.

Rizsgyökérből van némi behozatal, amit jórészt pótolni lehetne hazai sikárgyökérral, de amelyet még mindig nem termelünk kellő mértékben. Egyéb cikkekhez nélkülözhetetlenül szükséges növényi rostanyagok a seprőiparban különleges fontosságú tengerentúli eredetű piassava és bassine, a kefe- és ecsetiparban a fibrisz néven forgalomba hozott agávérost. E rostanyagok behozatalában német kikészítők közvetítésére voltunk utalva, akik időnként a behozatali engedélyek megtagadása következtében el voltak zárva a beszerzés lehetőségétől. Így pl. madagaszkari piassavát egyáltalában nem hoztuk be, ami a kínálat megszűnését és a készletek megdrágulását vonta maga után. Afrikai piassavában alig volt kínálat, a keményáru pedig hiányzott.

Fibrisz behozatalánál ugyanazok a behozatali engedély megtagadásából eredő zökkenők mutatkoztak, mint a piassaváknál.

Saját lószórtermelésünk mellett behozatal útján fedeztük kefe-, ecset- és seprőanyagszükségletünket. A lószőr épúgy, mint egyéb anyagok, ugyancsak külföldi kikészítők útján kerül feldolgozó üzemünkbe. Nagyobb kereslet az év vége felé mutatkozott, ami nem remélt haszontöbbletet eredményezett a készletekkel rendelkező kikészítőknek. Egyébként az üzlet az év folyamán csendes volt.

Sörtében a fokozott hazai termelés csak kis részben csökkent a külföldi sörteárura való utaltságunkat, mert minőségileg nem üti meg a megkívánt mértéket, s így mintegy 40.000 kg sörtetermelésünkől alig 20.000 kg használható kefe- és ecsetgyártásra, a többi exportra kerülő, párnázásra alkalmas göndöríthető áru. A készítmények használhatósága és a minőségi színvonal fenntartása elkerülhetetlenné teszi a minden viszonylatban bevált orosz eredetű „Gostorg” sörte beszerzését, amelyet Angliában és Németországban kereskedelmi szerződéseink alapján szereztünk be. A különböző okok miatt lényegesen megfogyatkozott orosz árut pedig kis részben lengyel eredetű áruval pótoltuk.

Az orosz és szibériai sörte háttérbe szorulásával az érdeklődés homlokterébe került a mandzsu és kínai sörte, amelyek útja a londoni aukciókon keresztül vezet a feldolgozóipar műhelyeibe. Az ekképpen szerephez jutott távol-keleti sörte nemcsak mérhetetlen mennyiségével, hanem minőségével is vezetőhelyre került.

Sem súlyban, sem értékben nem jut kifejezésre hajecsettermelésünk. Ezek a készítmények egész hazai szükségletünket fedezik, sőt kisebb mennyiségben Angliába, Norvégiába és Jugoszláviába is exportáltunk. Az iparág egészséges és fejlődőképes, ha életlehetőségeit meg nem felelő rendelkezések nem csorbítják.

Ezután Reich Aladár ismertette a rövidáru-, paszomány- és csipkeszakma helyzetét. Előadta, hogy a szakma a szükséges nyersanyagok legnagyobb részét belföldön szerezte be és csak olyan nyersanyagokat hozatott külföldről, amelyek gyártására a belföldi ipar nem rendezkedett be. Szakmánk az előző években elég tekintélyes mennyiségű nyers pamutfonalat hozott be Ausztriából és Olaszországból, de az 1938. évben az Ausztriában beállott változás miatt a pamutfonal behozatala

nem volt rentábilis, az olasz fonók pedig nem voltak szállítóképesek. Az 1937-ben fennállott nehézségek az Angliából beszerzendő nyersanyagok tekintetében 1938-ban még jobban fokozódtak és így egyes gyáraink, különösen a népviseleti cikkek gyártásánál állandó anyagiánnyal küzdöttek, amely körülmény sok úgynevezett házimunkásnak csökkentette, illetve megszüntette keresetét.

A termelés menete az 1938. év márciusáig egyenletes és zavartalan volt, gyáraink pedig kiélegítően voltak foglalkoztatva. A márciusban beállott bizonytalan külpolitikai helyzet és az egész év nyugtalansága erősen éreztette hatását szakmánkban. Tekintettel arra, hogy cikkeink egyrésze nem elsőrendű életszükségleti áru, a fogyasztás is igen erősen lecsökkent és csak az év harmadik negyedében mutatott némi javulást. Ez a javulás azonban csak december haváig tartott, amikor a helyzet ismét rosszabbodott. Ez a rosszabbodás előreláthatóan az 1939. évre is ki fog terjedni. A munkáslétszámot is csak nagy anyagi áldozatok árán sikerült fenntartani. Az év utolsó hónapjában pedig a fogyasztás is erősen megcsappant.

A közüzemek versenye a szakmára ebben az évben sem volt kihatással, miután a szóbanlevő üzemek szakmabeli cikkek gyártásával nem foglalkoznak.

A gyárak által előállított cikkek árai ebben az évben tovább morzsolódtak, holott a nyersanyagok árai nem csökkentek, sőt egyes nyersanyagok a tavalyinál magasabb áron találtak vevőre. Ennek oka a még mindig fennálló éles verseny, a piac felvevőképességének állandó csökkenése és a gazdasági életet nyugtalanító körülmények.

Az 1938. év igen mozgalmas volt, mert úgy szólván minden gyár nagy költségeket igénylő utazásokat tétezt annak érdekében, hogy exportját növelje. Ez az év első felében még több reménnyel kecsegtetett, de az év második felében a külföldi gyártmányok elleni propaganda megghiúsította a törekvéseket. A szakmai gyárak exportárait teljesen önköltségi áron állapították meg, de még így is hátrányos helyzetben voltak más országokkal szemben.

A gyárak a nyersanyagot készpénzért vagy nagyon rövid hitellel kapták, míg általuk a vevőknek juttatott hitel 30—90 napra terjedt átlagosan. Nagyobb fizetéseképtelenségek nem voltak.

A szociális terhek tovább növekedtek. A legkisebb munkabér, a fizetések szabadság, valamint a családvédelmi törvény a terheket lényegesen megnövelték s minthogy e terhek részben a rossz eladási árak, részben a lecsökkentett fogyasztás következtében átháríthatók nem voltak, ezeket majdnem teljes egészükben a termelő gyárak viselték.

Majd Szekér Istvánnak a magyar ágytoll-export helyzetéről szóló ismertetését hallgatta meg a szakosztály.

Az 1937. évi tollexport óriás mértékben emelkedett. Az exportnak ez a kiugrása annak tudható be, hogy az év vége felé a szindikátus különféle előjelekből arra a meggyőződésre jutott, hogy erőteljesebb árletörés előtt állunk, miértis minden rendelkezésre álló eszközzel arra törekedett, hogy az ország készletét még az érvényben lévő magas áron értékesíthesse. Az egyesülésnek ezt a törekvését mind a gazdaközönség, mind pedig a kereskedelem magáévá tette és készletét tényleg mindeki — lehet mondani 90%-ig piacra hozta.

1938-ban tényleg bekövetkezett a várt árlanyhulás, amely nemzetközi jellegű volt és amelynek kiinduló pontja a kínai piacnak minden áron való realizálási törekvése volt. A kínai piacnak ez az erőszakos értékesítési tevékenysége a mind nagyobb mérvet öltő kínai-japán háborúnak tudható be. Az erős kínai nyomásra az árak tényleg közel 40%-ot estek a nemzetközi piacon. Ez a 40%-os áresés körülbelül 2 hónap alatt következett be, a szindikátus üzletpolitikájával azonban elérte azt, hogy ez a nemzetközi 40%-os áresés nálunk 25%-ra csökkent és az a 25%-os csökkenés is 6 hónap alatt zajlott le.

Az 1938-as év kiviteli mennyisége és értéke a fentebb elmondottak következtében csökkenést mutat. Míg 1937-ben 3,222.315 kg mennyiségű árut vittünk ki 24,516.628 P értékben, addig 1938-ban csak 2,737.146 kg súlyú toll hagyta el az országot 16,752.945 P értékben.

Megállapíthatjuk, hogy a toll exportja egyes relációkban emelkedett, ami nemcsak mennyiségben, hanem ár tekintetében is kifejezésre jutott. 1938-ban újabb piacokat is sikerült teremteni, sőt egyes országok felé az exportot fokozni is tudtuk. Ez a kedvező változás annak tudható be, hogy az 1938-as lanyhább üzleti évben inkább megvolt a lehetősége annak, hogy a minőségeket javítsuk és ezáltal magasabb árakat érjünk el, illetve az áresés mértékét csökkentjük. Javított az 1938-as év helyzetén az élénkebb nyers dísztoll-kivitel. A dísztollnak az 1938-as évben kedvezőbb konjunktúrája volt s így több országban nagyobb mennyiségek jobb árakon voltak elhelyezhetők. Ugyanakkor a dísztollal szemben erősen romlott mennyiségileg a készáru-kivitel, ez pedig arra vezethető vissza, hogy a németek a számban egyre gyarapodó magyar gyáriparral szemben, — mely végeredményben a német gyárak létét veszélyezteti, — erősen védekeztek. Hogy készárukivitelünk mégis nagyobb visszaesést nem szenvedett, csupán annak tudható be, hogy a németek igen nagy nyersanyaghiánnyal küzdöttek s így kénytelenek voltak a magyar ágytoll-gyáripár által gyárilag feldolgozott készáruat vásárolni, illetőleg e vásárlásokkal kiüresedett raktárkészletüket felfrissíteni.

A jövő kilátásai a szakmára nézve nem nagyon kedvezőek, mert a tollnak 99%-ban természetes piaca Németország. A németországi exportnál a kliringelszámolások napról-napra fokozatosan hosszabb időt vesznek igénybe. Ez a körülmény a kereskedőknek, illetve a szakmának tökéllátását a legteljesebb mértékben leköti és hovatovább megoldhatatlan feladatok elé állítja.

Végül Vágó Károly a kalap- és kalaptomp-ipar helyzetét ismertette:

Az 1938-as üzleti év forgalom tekintetében nem érte el az előző évet, mert az 1937. évben a tompiparnak erős exporttevékenysége volt, az 1938. évben pedig az előző évi exportnak csupán töre-

déke volt lebonyolítható. Ennek oka elsősorban az volt, hogy Németország nem szorult tompimportra, más relációban pedig különféle okok miatt a magyar ipar nem képes minden esetben az erős külföldi konkurrenciával eredményesen megbirkózni.

A nyersanyagellátás terén változás állott be. Az előző években ugyanis a gyapjak természetbeni megvásárlása helyett vételi jegyek is biztosítottak külföldi gyapjak vásárlására vonatkozó importjogokat, ez a rendelkezés azonban az 1938. évben megszűnt és az ipar bizonyos mennyiségű magyar zsíros gyapjú átvételére és feldolgozására köteleztetett. Az átvételi kötelezettség szerint az átveendő mennyiség előíratott. Ez azonban nem jelentette, hogy a tompipar azt a gyapjufajtát szerezhette be, amelyre elsősorban szüksége volt, hanem kénytelen volt sok esetben olyan gyapjufajtákat is átvenni, amelyet kevésbé tudott használni. Ennek következtében a nyersanyag-ellátás drágult s a magyar tompipar versenyképessége a külföldi piacon csökkent.

A belföldi szükséglet normális volt. 1937-ben egy 6-ik gyapjútompgyár alakult, de kapacitását egyik gyár sem tudta teljesen kihasználni. A helyzet tudniillik az, hogy a magyar gyapjútompgyárak termelése az ország szükségletének háromszorosát is képes normális munkaidő mellett előállítani.

A meglévő kereskedelmi szerződések jelentékeny importkontingenseket biztosítanak Olaszország, Németország és Lengyelország részére. Tekintettel a fent leírt kedvező termelési és anyagbeszerzési helyzetre, egyes cikkeknel a vámvédelem ellenére is versenyképes a külföldi áru, ezért az importkontingensek jórésztben ki is használtattak, ami jelentékeny mennyiség importjához vezetett.

Kész kalapokban számos új cikk került piacra. Sikerült ugyanis új eljárásokkal, illetve gépek beszerzésével speciális felületi megdolgozásokat elérni. Az ilyen módon előállított nyírott- és antilopfogású kalapok a piacon nagy kelendőségnek örvendenek.

Árak tekintetében lényeges változások nem voltak.

A hitelezés szintén normális volt. A hitelezési veszteségek nem lépték túl a szokott kereteket.

Az 1938. évben életbe lépett minimális munkabérek, a 48, illetve 44 órás munkahét nem jelentett különösebb megterhelést, a szakmában ugyanis leginkább akkordbérek vannak bevezetve s ezért a keresetek általában a minimális munkabérek felett mozogtak és a 48, illetve 44 órás munkaidő is bőven elegendő volt a gyártás lebonyolítására.

Ezekután a szakosztály áttért a fonás- és kefekötőipar termékeinek, továbbá a szőnyegek, kalapok, valamint a textilanyagokból konfekcionált cikkek értékelésére.

Összefoglaló helyzetjelentés. Résumé de la situation en Hongrie.

Az 1939. szeptember hó. — Chiffres de septembre 1939.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Termelés. — Kereskedelem és közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzőtábla.

Rajzok a gazdasági jelzőtáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Production. — Commerce et transports. — Mouvement des prix.

— Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

Résumé. Nous présentons les chiffres de septembre 1939:

Le nombre et la proportion des nouveaux mariages (sur le territoire selon le traité de Trianon, 5.841 et 7·8‰, sur celui de la Hongrie agrandie en vertu de la sentence de Vienne, 6.557 et 7·9‰) ont été inférieurs aux chiffres de septembre de l'année d'avant; mais les résultats des 9 premiers mois de 1939 ont dépassé ceux de 1938. — Le nombre et la fréquence des naissances vivantes (15.703 et 21·1‰, respectivement 17.966 et 21·6‰) ont monté par rapport au mois précédent et à septembre de l'année dernière. Pendant les 9 premiers mois de 1939, le nombre des naissances vivantes a été de 2·1% inférieur à celui de la même période de l'année d'avant. — Le nombre et la proportion des décès (sur le territoire selon le traité de Trianon, 8.710 et 11·7‰, sur celui de la Hongrie agrandie en vertu de la sentence de Vienne, 9.879 et 11·9‰) furent inférieurs aux chiffres de septembre 1938. Pendant les 9 premiers mois de l'année en cours, le nombre des décès a été de 5·6% au-dessous du chiffre correspondant de 1938. — L'accroissement naturel (6.993, soit 9·4‰, respectivement 8.087, soit 9·7‰) a progressé par rapport à septembre précédent. Pendant les 3 premiers trimestres, il a dépassé de 8% celui de la même période de 1938.

Pour le chômage, on constate une amélioration. Selon les chiffres des syndicats ouvriers, le nombre des chômeurs y inscrits, baissant de 3.154, est tombé à 11.636 (—21·3% par rapport au mois d'août dernier, — 16% environ par rapport à septembre précédent).

Aux Usines Electriques de la Ville de Budapest, la production de l'énergie électrique, montant de 3 millions de kWh (+ 9·7% par rapport au mois d'août dernier), s'est élevée à 34·1 millions de kWh. Comparativement à septembre précédent, elle a grandi de 14·5%. Quant à l'électricité distribuée pour mouvoir des machines, on voit, par rapport à septembre de l'année dernière, une augmentation de 22%. Le nombre des consommateurs d'électricité s'est élevé à 273.874 (+ 5.330 par rapport à septembre précédent).

En septembre dernier, les importations ont représenté 30 millions de pengős; les exportations, 37·8 millions. Ainsi donc, notre balance commer-

ciale s'est soldée par un excédent de 7·8 millions. Contrairement aux autres mois de cette année, les importations comme les exportations furent inférieures à celles du mois correspondant de 1938 (—5% et —33%. Et les exportations ayant particulièrement diminué, on constate, par rapport à ce mois-là, pour l'actif de la balance, une forte régression (plus de deux tiers).

Pendant les 3 premiers trimestres de l'année, notre commerce extérieur, grâce aux résultats favorables des mois d'avant septembre, a atteint son maximum pour les 8 dernières années (voyez le relevé ci-dessous).

A l'importation, on voit, par rapport aux mois précédents et à septembre 1938, une forte diminution de quantité pour la plupart des grandes matières industrielles. L'importation a baissé dans l'industrie textile pour le coton brut et les fibres artificielles; dans l'industrie lourde, pour la fonte, la ferraille, les métaux bruts; dans l'industrie du caoutchouc, pour le caoutchouc brut; dans l'industrie du cuir, pour les peaux brutes.

Les importations de minerai de fer, d'huile minérale brute, de bois bruts et ouvrés ont aussi diminué; mais cela tenait pour une certaine part au progrès de la production intérieure.

Les exportations accusent une diminution de 18·8 millions de pengős, due surtout à celle des exportations agricoles (—12·2 millions de p.) qui ont particulièrement baissé pour le froment. Les ventes de l'industrie agricole ont diminué; il en a été de même pour les autres industries (—7 millions de pengős environ).

Le trafic ferroviaire a augmenté de 2·5 millions de tonnes pour les marchandises transportées et de 4·7 millions pour le nombre des voyageurs (+ 18·1% et + 21·5% comparativement à septembre 1938). Pendant les 9 premiers mois de l'année, il a également monté.

En septembre 1939, le trafic postal n'a pas progressé beaucoup par rapport au mois précédent. Mais sur septembre 1938, il accusait une augmentation notable, qui variait entre 17·9% et 34·3%. Le nombre des postes téléphoniques principaux monta à 130.433 (+ 1.171 comparativement au mois précédent, + 12.685 par rapport à septembre 1938). En ce qui concerne le nombre des usagers de la Radio, il s'est élevé à près de 471 mille. Du fait de l'agrandis-

sement du territoire national, il s'est accru fortement (+ 75.771 comparativement à septembre 1938).

A la fin de septembre dernier, l'indice des prix de gros était de 86·5, montrant une petite hausse sur celui du mois précédent (86·3). Il a légèrement diminué par rapport à septembre 1938 (87·4); ç'a été dû uniquement à la baisse des produits d'origine végétale. L'indice de la catégorie „agriculture et élevage“ était de 75·8 à la fin de septembre, contre 76·4 au même mois précédent. Celui de la catégorie „autres industries“ a monté à 93·4; on y constate, sur septembre précédent, une augmentation d'un demi point; la progression est attribuée surtout à la hausse des matières premières.

L'indice du coût de la vie n'a pas changé depuis août dernier (102·3). Sur celui de septembre précédent, il accusait une diminution (0·7 point) tenant à la baisse du prix des vivres, de l'éclairage et du chauffage.

Selon les chiffres de la Banque Nationale de Hongrie, la circulation fiduciaire, s'élevant de 49 millions de pengős en septembre, a monté à 1.087 millions, accusant une forte augmentation (+ 234 millions) sur le chiffre du même mois de 1938. Pour le portefeuille-effets, qui représentait 627 millions à la fin de septembre, on constate une grande augmentation par rapport au mois d'août dernier (+ 51 millions de pengős) et à septembre 1938 (+ 59·7 millions). — A la Caisse d'épargne postale et dans les établissements de crédit membres de l'Institut central des sociétés financières, l'ensemble des dépôts a, en raison de la diminution des dépôts d'épargne, baissé de 16·7 millions de pengős, tombant à 1.445·8 millions. Toutefois, il était supérieur à celui de septembre 1938 (+ 105·3 millions).

A la Bourse de Budapest, les cours, après avoir plutôt baissé depuis avril 1937, se mirent à monter en septembre. De sorte que l'indice des actions, s'élevant de 24·1 points par rapport au mois d'août dernier, montait à 102·1; mais malgré cela, il était inférieur de 12·5 points à celui de septembre 1938. Les transactions boursières ont été bien nombreuses: on a vendu plus de 448.912 mille actions, contre 41.629 en août dernier. Le montant des livraisons et des réceptions, représentant près de 15 fois celui d'août, a été de 32·1 millions de pengős. Pendant les 9 premiers mois de l'année, on a vendu 1·2 million d'actions, contre 1·7 million à la même époque de 1938, et le montant des livraisons et des réceptions a représenté près de 72 millions de pengős (— 34·3% par rapport à la même période précédente).

Le nombre des insolvabilités avait cette année diminué jusqu'à septembre, où il s'est élevé à 37 (+ 15, soit 62·8%, par rapport au mois d'août dernier). Les passifs des concordats privés et judiciaires ont été de 1·7 million de pengős, dépassant de 1·4 million de pengős (+ 416·8%) ceux

du mois d'août 1939 et de 11% ceux de septembre 1938. Le montant et la valeur des lettres de change protestées accusaient une augmentation (19·3% et 12%). — Pendant les 9 premiers mois de l'année, il y eut 567 insolvabilités: 125 de moins (— 18·1%) que pendant la même période précédente; et les passifs desdits concordats ont, par rapport à cette période-là, baissé de 11·5%. Ajoutons qu'au cours des 9 premiers mois de cette année, on a protesté 26.601 lettres de change d'un montant total de 126 millions de pengős, lesquelles ont, comparativement à la même époque précédente, diminué de 6·3% en nombre et augmenté de 7·7% pour leur montant.

*

Népmozgalom.

Kárpátaljai népmozgalmi adatgyűjtésünk mindinkább teljessé válik. Szeptemberben 611 házasságkötésről, 1.679 elveszülöttről és 773 halottról számoltunk be, ami az összes népességhez viszonyítva 11·2‰-es házasságkötési, 30·8‰-es elveszületési és 14·2‰-es halálozási gyakoriságnak felel meg; Kárpátalja szeptemberi természetes szaporulata tehát 906 fő (16·6‰) volt. A trianoni terület és a bécsi döntéssel visszatért északi határsáv adatait alábbi összeállításunk részletezi.

	Trianoni terület	Visszatért északi terület ¹⁾	Együtt ¹⁾
Házasságkötés	5.841	716	6.557
„ ezer lélekre	7·8	8·4	7·9
Élveszületés	15.703	2.263	17.966
„ ezer lélekre	21·1	26·5	21·6
Halálozás	8.710	1.169	9.879
„ ezer lélekre	11·7	13·7	11·9
Egy éven aluli elhalt	1.895	295	2.190
„ „ „ száz élveszületésre	12·0	13·0	12·2
Gümőkórban elhalt	704	87	791
„ ezer lélekre	0·95	1·02	0·95
Természetes szaporodás	6.993	1.094	8.087
„ ezer lélekre	9·4	12·8	9·7

¹⁾ Kárpátalja nélkül.

A bécsi döntéssel megnagyobbodott Magyarország területén a házasságkötések száma (6·57) és arányszáma (7·9‰) magasabb volt, mint az előző hónapban. Élveszületésünk száma 17.966 volt; az elveszületési arányszám (21·6‰) kedvezőbb, mint a korábbi hónapokban. A halottak száma szeptemberben 9.879 lélek; halálozási arányszámunk (11·9‰) továbbra is kedvező maradt. Természetes szaporulatunk 8.087 fő, ezer lélekre 9·7; jóval magasabb tehát, mint bármely korábbi hónapban. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy rendszerint szeptember havában a legkedvezőbb a születések és halálozások mérlege.

Összehasonlítva a trianoni terület és a bécsi döntéssel visszatért terület népmozgalmi adatait, a

trianoni rész házasságkötési gyakorisága (7·8‰) szeptemberben alacsonyabb volt, mint a bécsi döntés területén (8·4‰). A visszacsatolt északi területen jóval magasabb volt — mint augusztusban is — az élveszületési arányszám (26·5‰), mint a trianoni területen (21·1‰). A bécsi döntés területén a születési arányszám augusztusban ugrásszerűen emelkedett és most szeptemberben még egy árnyalattal ennél is kedvezőbben alakult; maga a jelenség nyilvánvalóan a múlt év novemberében történt felszabadulásra vezethető vissza. A vizatért terület halálozási arányszáma (13·7‰) az előző hónappal szemben egy árnyalattal kedvezőtlenebbül alakult és gyengébb, mint a trianoni terület 11·7‰-es kitűnő eredménye. A Felvidék vizatért részén valamivel kedvezőtlenebb volt a csecsemőhalálozás is (egy éven aluli elhalt száz élveszülöttre 13·0) mint a trianoni területen (12·0%). Ezer lélekre a bécsi döntés területén ezúttal 12·8 főnyi természetes szaporulat esett, ez az arányszám jóval meghaladja a trianoni terület jelzőjét (9·4‰).

A trianoni területen a házasságkötések száma (5.841) és gyakorisága (7·8‰) alacsonyabb volt, mint 1938 szeptemberében (6.171, ill. 8·3‰). Az élveszületések száma (15.703) és ezer lakoshoz viszonyított arányszáma (21·1‰) magasabb volt mint az előző hónapban (14.674, ill. 19·0‰) vagy mint egy évvel korábban (15.272, ill. 20·6‰). A halálozási viszonyok továbbra is kedvezőek maradtak. Halottaink száma 8.710 lélek, ezer lakoshoz viszonyított arányuk pedig 11·7‰ volt, jóval kevesebb tehát, mint az előző év szeptemberében (9.475, ill. 12·8‰). Kedvezőbben alakult a csecsemőhalálozás is; az egy évnél fiatalabb halottak száma 1.895 volt, száz élveszülöttre pedig 12·0 csecsemőhalott esett, jóval kevesebb tehát, mint 1938 szeptemberében (1.986 csecsemőhalott, 13·0%). Ugyancsak kevesebb volt az 1—6 éves (583) és a 7 évnél idősebb (6.232) elhaltak száma is, mint egy évvel korábban (628, ill. 6.861). A fertőző betegségek is kevesebb áldozatot szedtek jelentésünk havában, mint egy évvel korábban; gümőkóros halottaink száma 704, 1938 szeptemberében 748 volt; hasi nagymázban 77-en haltak meg (138), vérhasban 126-an (189). Az egyéb halálokok közül úgyszólván csak a ráknál mutatkozik emelkedés. A trianoni terület szeptemberi természetes szaporulata 6.993 fő volt, ezer lakosra tehát 9·4 főnyi természetes szaporulat jelentkezett. Ez az eredmény kedvezőbb, mint az előző év megfelelő hónapjéé volt (5.797 fő, 7·8‰).

1939 első kilenc hónapjának népmozgalmi eredményeit a korábbi évek megfelelő adataival veti egybe következő kis összeállításunk. Az adatok tanúsága szerint a házasságkötések száma némileg emelkedett, a születések és halálozások száma pedig csökkent az előző évek adataival szemben. A halálozási viszonyok erőteljesebb javulásának hatására természetes szaporulatunk észrevehetően felülmúlja az előző évi eredményt.

Időszak	Házasságkötések	Élveszületések	Halálozások	Természetes szaporodás
	s z á m	s z e r i n t		
1930. I—IX.	51.462	163.878	100.099	63.779
1931. I—IX.	50.695	157.267	112.267	45.000
1932. I—IX.	47.045	158.303	116.496	41.807
1933. I—IX.	48.660	144.366	98.792	45.574
1934. I—IX.	52.227	145.238	94.850	50.388
1935. I—IX.	49.318	144.301	103.102	41.199
1936. I—IX.	51.144	137.456	96.047	41.409
1937. I—IX.	53.707	135.557	96.709	38.848
1938. I—IX.	52.426	135.141	100.409	34.732
1939. I—IX.	¹⁾ 55.201	132.251	94.753	37.498
	²⁾ 60.790	148.513	105.696	42.817

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n .

1930. I—IX.	—	—	—	—
1931. I—IX.	— 1·5	— 4·0	+ 12·2	— 29·5
1932. I—IX.	— 7·2	+ 0·7	+ 3·8	— 7·1
1933. I—IX.	+ 3·4	— 8·8	— 15·2	+ 9·0
1934. I—IX.	+ 7·3	+ 0·6	— 4·0	+ 16·0
1935. I—IX.	— 5·6	— 0·6	+ 8·7	— 18·2
1936. I—IX.	+ 3·7	— 4·7	— 6·8	+ 0·5
1937. I—IX.	+ 5·0	— 1·4	+ 0·7	— 6·2
1938. I—IX.	— 2·4	— 0·3	+ 3·8	— 10·6
1939. I—IX. ¹⁾	+ 5·3	— 2·1	— 5·6	+ 8·0

¹⁾ Trianoni terület.

²⁾ A bécsi döntés által visszacsatolt területtel együtt.

Munkapiac.

A tetőponton mozgó magyar gazdasági konjunktúra messzemenő kihatással volt a munkapiacra szeptember hóban is. A foglalkoztatottság mérvének emelkedése folytán a szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma 3.154-gyel (— 21·3%), 11.636-ra süllyedt s ezzel a jelenlegi gazdasági fellendülésben újabb mélypontot ért el és az 1927. évi legmélyebb szintet is erősen megközelítette (11.565). A múlt évihez képest 2.199 (15·9%) volt a hanyatlás.

A szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek számának alakulását szeptember hó végén 10 évre visszatekintően, a csatolt összeállítás tünteti fel.

Időszak	Munkanélküliek száma	Változás %-ban
1930 szept. végén	23.126	—
1931 " "	29.648	+ 29·5
1932 " "	28.882	— 2·6
1933 " "	24.983	— 13·5
1934 " "	20.969	— 16·1
1935 " "	17.028	— 18·8
1936 " "	13.586	— 20·2
1937 " "	13.759	+ 1·3
1938 " "	13.835	+ 0·5
1939 " "	11.636	— 15·9

A foglalkoztatottság mérvének emelkedése folytán a munkanélküliek száma csaknem minden iparágban csökkent. Az előző hónappal szemben csupán az egyéb iparban és a szellemi munkásoknál jelentkezett emelkedés, (+ 42·3%, + 19·0%), ellenben csökkent a munkanélküliek száma és pedig jelentős százalékkal a faiparban, az élelmezési iparban és a bőrparban (— 51%, — 43%, — 33·2%).

Az egy év előttihez képest a faipari és az építőipari szakma kivételével, ahol 1·7%-os, illetve 85·9%-os emelkedés következett be, a többi szakmákban jelentős arányú hanyatlás észlelhető. Legnagyobb mértékben csökkent a szállodai és éttermi alkalmazottak között a munkanélküliek száma (— 81·7%). Az ételmezési iparban 55·5%, a bőripar-

ban 46·1%, a ruházati iparban pedig 43·6% volt a hanyatlás, de a vasiparban is 24·6%-kal, a sokszorosító iparban pedig 20·6%-kal szállott alá a munkanélküliek száma.

Az egyes kategóriákban a munkanélküliek számának változását szeptember hó végén 1930-ig visszatekintően a csatolt összeállítás tünteti fel.

		Építőipar	Vasipar	Bőripar	Ruházati ipar	Ételmezési ipar	Faipar	Szállodai és éttermi alk.	Sokszorosítóipar
M u n k a n é l k ü l i e k s z á m a									
1930	szept. végén	7.469	6.056	619	281	1.135	1.370	814	2.001
1931	" "	7.493	7.244	1.194	316	1.495	3.471	660	3.061
1932	" "	4.996	8.919	794	421	1.198	3.968	545	3.131
1933	" "	3.257	8.973	550	213	1.098	2.839	662	2.992
1934	" "	2.649	7.590	723	330	961	2.429	414	2.727
1935	" "	2.459	6.271	444	212	1.022	1.002	455	2.392
1936	" "	2.079	3.562	314	205	1.297	1.108	222	2.053
1937	" "	1.528	3.157	531	376	1.750	1.110	164	1.862
1938	" "	1.139	3.278	603	367	2.040	1.817	142	1.725
1939	" "	2.117	2.471	325	207	908	1.848	26	1.370
V á l t o z á s s z á z a l é k b a n									
1930	szept. végén	—	—	—	—	—	—	—	—
1931	" "	+ 0·3	+ 19·6	+ 92·9	+ 12·5	+ 31·7	+ 173·1	— 18·9	+ 53·0
1932	" "	— 33·3	+ 23·1	— 33·5	+ 32·2	— 19·9	+ 6·1	— 17·4	+ 2·3
1933	" "	— 34·8	+ 0·6	— 30·7	— 49·4	— 9·1	— 28·4	+ 21·4	— 4·4
1934	" "	— 18·7	— 15·4	+ 31·5	+ 54·9	— 12·5	— 14·4	— 37·4	— 8·9
1935	" "	— 7·2	— 17·4	— 38·6	— 35·8	+ 6·3	— 58·7	+ 9·9	— 12·3
1936	" "	— 15·5	— 43·2	— 29·3	— 3·3	+ 26·9	+ 10·6	— 51·2	— 14·2
1937	" "	— 26·5	— 11·1	+ 69·1	+ 83·4	+ 34·9	+ 0·1	— 26·1	— 9·3
1938	" "	— 25·5	— 3·8	+ 13·6	— 2·4	+ 16·6	+ 63·7	— 13·4	— 7·4
1939	" "	+ 85·9	+ 24·6	— 46·1	— 43·6	— 55·5	+ 1·7	— 81·7	— 20·6

Termelés.

Budapest székesfőváros *elektromosáramtermelése* évszaki behatásokra szeptember hónapban kerekén 3 millió kwó-val, 34·1 millió kwó-ra emelkedett (+ 9·7%). A tavalyihoz képest még nagyobb, 4·3 millió kwó volt az emelkedés (+ 14·5%). Az év első 9 hónapjában termelt áram mennyisége 28·6 millió kwó-val (+ 11·2%) múlta felül a tavalyit. A *motorikus célokra* elosztott áram mennyisége 18·3 millió kwó-t tett, 3·8 millió kwó-val többet mint az előző hónapban (+ 26·1%), a mult évihez képest 3·4 millió kwó, (+ 22·5%) volt az emelkedés. Az augusztus havival szemben jelentkező nagyarányú emelkedést az okozta, hogy a 100 P-n aluli fogyasztások számbavétele augusztusban elmaradt. Ugyancsak ez idézte elő azt is, hogy a *magánvilágítási célokra* elosztott áram mennyisége oly nagy eltérést mutat az előző havihoz képest. A hó végén az *elektromosáramfogyasztók* száma 169-cel 273.874-re esett, a mult évihez képest azonban 5.330 volt a növekedés.

Kereskedelem és közlekedés.

Külkereskedelem. Kereskedelmi mérlegünk szeptember havában a behozatal oldalát 30 millió pengős, a kivitelét 37·8 milliós értékkel zárta, az aktív egyenleg tehát 7·8 millió pengőt tett. Ez évben

e hónapban történt meg először, hogy a forgalom a mult évi színvonal alatt alakult ki, mégpedig a behozatalban 5%-kal, a kivitelben pedig 33%-kal alacsonyabb szinten. A kivitel ilyen nagymérvű visszaesése következtében az aktív egyenleg a mult évi harmadát sem érte el.

A háromnegyedév forgalma, az előző hónapok kedvező eredményei folytán, az alábbi összeállítás szerint az utolsó nyolc évben a maximumot jelentette. Egészen 1931-ig kell visszamenni, hogy nagyobb behozatali értéket feltüntető időszakot találjunk, a kiviteli eredményt pedig — ugyancsak visszafelé haladva — voltaképpen az 1930. évi import haladta meg első ízben jelentékenyebb mértékben.

Időszak	Behozatal	Kivitel	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet
m i l l i ó p e n g ő b e n			
1930. I—IX.	620·6	665·6	+ 45·0
1931. I—IX.	423·4	401·3	— 22·1
1932. I—IX.	239·5	235·9	— 3·6
1933. I—IX.	221·7	267·0	+ 45·3
1934. I—IX.	247·1	278·4	+ 31·3
1935. I—IX.	270·7	295·0	+ 24·3
1936. I—IX.	324·4	358·5	+ 34·1
1937. I—IX.	344·0	428·9	+ 84·9
1938. I—IX.	298·6	393·2	+ 94·6
1939. I—IX.	356·0	428·8	+ 72·8

A szeptember havi *behozatalban* — az eddigi irányzattól eltérően — legtöbb fontos ipari alapanyagunkból jóval kisebb mennyiséget szereztünk be a múlt évhez képest. Így a *textilipar* nyers pamutból (127 vagón) 24%-kal, műrostból (15 vagón) 40%-kal kevesebb külföldi származású anyagot kapott, a *nehézipar* nyers és ócskavasból (62 vagón) csak töredékét, 7%-át tudta beszerezni az előző évi mennyiségnek, nyersfém importja pedig (160 vagón) 9%-kal visszaesett. A vasércbehozatal (2.071 vagón) csökkenése megfelel az eddigi irányzatnak, csak a visszaesés 52%-os mértéke jelentékeny. A *gummiipar* 41%-kal kisebb nyerskaucsukimportjánál (18 vagón) a hanyatlás részben azért ennyire jelentékeny, mert a múlt évi szeptemberi behozatal szokatlanul magas volt. A *nyers ásványolajnál* (968 vagón) mutatkozó 41%-os visszaesés részben a belföldi termelés növelésében nyeri magyarázatát, mintahogy a *nyers és megmunkált fa* (1.290 vagón) 82%-os visszaesésénél is részben ez játszott szerepet. A *nyersbőrnél* (102 vagón) 38%-os kiesés mutatkozik. A fontos ipari alapanyagok importjában emelkedés állapítható meg a *textiliparban* a gyapjúnál (15 vagón, +75%), a fésült gyapjúnál (7 vagón, az előző évnek csaknem 3-szorosa), a műselyemnél (38 vagón, +77%), a rongynál (44 vagón, +77%), s a *papírosiparban* a papírosanyagnál (153 vagón, +51%). Az *autóautó* és az autóalvázak behozatala (41 vagón) 77%-kal meghaladta ugyan az előző évit, de az előző hónapokkal szemben visszaesett.

A mérleg *kiviteli* oldalának 18·8 millió pengős visszaesésére mezőgazdasági kivitelünk erős, 12·2 millió pengőt tevő megcsappanása volt döntő befolyással. Agrárexportunk illetően alakulása viszont főként a búza kedvezőtlenebb elhelyezésére vezethető vissza: az idei szeptemberben a külföld 12.558 vagónnal vásárolt tőlünk a múlt évi 15.421 vagónnal szemben, ami 12·8 millió pengővel jelentett kisebb bevételt. Az a körülmény, hogy a mezőgazdasági iparon kívül eső iparágak csaknem 7 millió pengővel kisebb értékű iparcikket helyeztek el külföldön, szintén jelentékeny mértékben járult hozzá kivitelünk kedvezőtlen alakulásához.

Vasúti forgalom. Az egyre fokozódó gazdasági tevékenység a vasúti teheráruforgalomra is élenként hat s nagyban támogatja a kedvező évszaki erőket, amelyek hatása alatt a forgalom különben is emelkednék. A *szállított áruk* mennyisége a szeptember havi 2·5 millió tonnával az új gazdasági fellendülésben újabb tetőpontot ért el. Az augusztusihoz képest 6·3%-os, a tavalyihoz pedig 18·1%-os emelkedés jött létre. Az *árutonnakilométer* számsoránál 5·5%, illetve 15·9% volt a növekedés. A *megrakott teherkocsik* száma 179.233-ra rúgott s 8·1%-kal haladta meg az előző havit, s 23·4%-kal múlta felül a tavalyit.

Az utasforgalmi számsor irányzata továbbra is emelkedő. Az előző havihoz képest ugyan kisebb arányú, 4·7%-os volt a növekedés, a tavalyit azonban 21·5%-kal múlta felül.

A vasúti forgalomra vonatkozó fontosabb számsorok háromnegyedévi eredményeit, 1930-ig visszatekintően, csatolt összeállítás tünteti fel.

Időszak	Szállított áru	Árutonnakilométer	Megrakott teherkocsik száma	Szállított utasok száma
	1.000 tonna	millió km.	e z r e k b e n	
1930. I—IX.	14.239	1.718	948	64.184
1931. I—IX.	11.957	1.364	839	55.575
1932. I—IX.	9.424	1.278	688	41.234
1933. I—IX.	9.295	1.252	698	40.066
1934. I—IX.	10.379	1.440	739	43.975
1935. I—IX.	10.808	1.447	762	45.770
1936. I—IX.	11.896	1.588	825	47.969
1937. I—IX.	14.086	1.874	928	54.908
1938. I—IX.	¹⁾ 13.788	¹⁾ 1.849	960	¹⁾ 58.639
1939. I—IX.	¹⁾ 16.490	¹⁾ 2.263	1.172	¹⁾ 69.934

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1930. I—IX.	—	—	—	—
1931. I—IX.	—16·0	—20·6	—10·6	—13·7
1932. I—IX.	—21·2	—6·3	—13·7	—25·5
1933. I—IX.	—1·2	—2·0	+1·6	—2·8
1934. I—IX.	+11·9	+15·0	+5·8	+9·7
1935. I—IX.	+4·1	+0·5	+3·1	+4·1
1936. I—IX.	+10·0	+9·7	+8·3	+4·8
1937. I—IX.	+18·4	+18·3	+12·5	+14·5
1938. I—IX.	¹⁾ —2·1	¹⁾ —1·3	+3·4	¹⁾ +6·8
1939. I—IX.	¹⁾ +19·6	¹⁾ +22·4	+22·1	¹⁾ +19·3

¹⁾ Ideiglenes adatok.

Az év első 9 hónapjában összesen 16·5 millió tonna áru került szállításra, 2·7 millió tonnával (+19·6%) több, mint tavaly. Az árutonnakilométer számsoránál 22·4%, a megrakott teherkocsik számánál pedig 22·1% volt a gyarapodás a múlt év ugyanazon időszakának eredményeihez képest. Az év első 9 hónapjában összesen 69·9 millió utas került szállításra, 11·3 millióval több, mint 1938 azonos időszakában (+19·3%).

Postaforgalom. Jóllehet, az előző havihoz képest csak mérsékelt arányú növekedés mutatkozik, a tartósan emelkedő irányzat folytán a tavalyihoz képest jelentős arányú volt az emelkedés. A *levélküldemények* darabszáma 2·6%-kal, a *csomagküldeményeké* 7·8%-kal javult, a *postautalványok* számánál 1·4%, a *postautalványok összegénél* pedig 5·4% volt az emelkedés. A *táviratok* darabszáma ellenben 11·9%-kal csökkent. Az előző évhez képest ezeknél a számsoroknál 18·5%, 17·9%, 34·5%, 30·0%, 13·6% volt az emelkedés. A január—szeptemberi időszakban a közönséges és ajánlott levelek darabszáma 443 millióra rúgott s 23·2%-kal múlta felül a múlt év azonos időszakának eredményeit. A postautalványok számánál 29·4%-os, azok összegénél pedig 21·3%-os gyarapodás jött létre. A tárgyalt hó végén a *távbeszélő főállomások* száma 130.433-ra

rúgott. 1171-gyel haladta meg az előző havit s 12.685-tel multa felül a tavalyit. A rádióvevőengedélyesek számsorában augusztus hó folyamán az idényszerű hanyatlás véget ért. A hó végén 470.930 rádióengedélyes volt Magyarországon, 3.010-zel több, mint augusztus végén és 75.771-gyel több, mint egy évvel azelőtt.

A fontosabb postaforgalmi számsorok január—szeptemberi eredményeit, a százalékos változásokkal együtt, több évre visszatekintően a csatolt táblázat tünteti fel.

Időszak	Közönséges és ajánlott levelek sz. 1.000 db.	Postautalványok száma 1.000 db.	Postautalványok összege ezer P	Táviratok száma 1.000 db.
1930. I—IX.	318.495	8.015.0	1,351.704	2 824.7
1931. I—IX.	279.987	7.558.2	1,047.304	2.486.1
1932. I—IX.	245.929	6.852.5	574.863	2.064.5
1933. I—IX.	266.148	6.562.6	572.893	1.929.3
1934. I—IX.	259.083	6.756.6	573.507	1.919.5
1935. I—IX.	289.353	7.126.3	614.112	1.924.2
1936. I—IX.	319.747	7.316.7	666.444	1.933.6
1937. I—IX.	338.663	7.568.3	513.442	2.101.4
1938. I—IX.	358.712	7.843.3	549.218	2.265.4
1939. I—IX.	443.078	10.147.0	664.741	2.902.9

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1930. I—IX.	—	—	—	—
1931. I—IX.	— 12.1	— 5.7	— 22.5	— 12.0
1932. I—IX.	— 12.2	— 9.3	— 45.1	— 16.9
1933. I—IX.	+ 8.2	— 4.2	— 0.3	— 6.5
1934. I—IX.	— 2.7	+ 3.0	+ 0.1	— 0.5
1935. I—IX.	+ 11.7	+ 5.5	+ 7.1	+ 0.2
1936. I—IX.	+ 10.5	+ 2.7	+ 8.5	+ 0.5
1937. I—IX.	+ 5.9	+ 3.4	— 23.0	+ 8.7
1938. I—IX.	+ 5.9	+ 3.6	+ 7.0	+ 7.8
1939. I—IX.	+ 23.2	+ 29.4	+ 21.3	+ 28.1

Áralakulás.

A nagykereskedelmi árnívóban árnyalati emelkedés észlelhető. A hivatalos nagykereskedelmi árindex a hó végén 86.5-en állott, az előző havi 86.3 és a múlt évi 87.4-del szemben. A tavalyihoz képest tehát csaknem egy teljes pont volt a süllyedés. Tekintettel arra, hogy egy év leforgása alatt az iparcikkek ára nemcsak megszilárdult, de valamivel a múlt évi szint fölé emelkedett, a magyarországi árnívó hanyatlását kizárólag a mezőgazdasági termékek, ennek keretén belül is a növényi eredetűek árnyatlása idézte elő. A „mezőgazdaság és állattenyésztés” csoportindexe ugyanis 75.8-en állott a múlt évi 76.4-del szemben. Míg az állati termékek indexe az egy évvel ezelőttihez képest 0.3 pontos emelkedést ért el, addig a növényi eredetűek indexe 80.6-ról 79.6-re, tehát egy teljes ponttal hanyatlott. Az egyéb ipar indexe tovább emelkedett és a szeptember hó végi 93.4-es állásával elérte az ideiglegesen magasabb állását. A tavalyihoz képest fél ponttal állott magasabban. Az egyéb ipar indexének emelkedésében úgy a nyersanyagok, mint a készárúk drágulása szerepet játszott. A nyersanyagok ára azonban különösen a tárgyalt hóban gyors ütemben emelkedet szeptember hó végén a csoportindex már 104.4-en állott az előző havi 100.4-del, illetve a múlt évi szeptember hó végi 99.2-del szemben.

Az új mérlegelt nagykereskedelmi árindex s a fontosabb csoportindexek szeptember hó végi állását a százalékos változásokkal együtt a csatolt táblázat tünteti fel.

Időszak	Főátlag	Mezőgazdaság és állattenyésztés		Összesen	Ipari anyagok és termékek			Összesen	Agrárrolló
		Állati eredetű	Növényi termékek		Nyersanyagok	Gyártmányok	Tüzelőanyagok		
1930 IX. hó végén	84.4	84.2	69.6	74.2	85.1	94.1	98.0	92.8	21.1
1931 " "	81.9	70.4	70.4	70.4	73.6	88.4	96.9	86.4	20.4
1932 " "	78.9	60.3	65.1	63.6	71.4	85.1	97.7	83.7	25.3
1933 " "	66.4	49.8	40.6	43.5	73.8	82.7	95.7	82.5	47.4
1934 " "	73.6	49.6	62.5	58.5	81.5	80.7	98.3	81.8	27.5
1935 " "	78.7	55.8	74.2	68.4	83.4	83.1	99.1	83.7	17.7
1936 " "	78.7	64.6	61.2	62.2	89.4	87.7	100.1	88.5	29.1
1937 " "	86.8	68.4	70.9	70.1	95.2	95.0	103.7	95.2	26.2
1938 " "	87.4	67.1	80.6	76.4	99.2	92.1	103.8	92.9	17.0
1939 " "	86.5	67.4	79.6	75.8	104.4	91.6	101.6	93.4	17.2

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1930 IX. hó végén	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1931 " "	— 3.0	— 16.4	+ 1.1	— 5.1	— 13.5	— 6.1	— 1.1	— 7.0	— 3.3
1932 " "	— 3.7	— 14.3	— 7.5	— 9.7	— 3.0	— 3.7	+ 0.8	— 3.1	+ 24.0
1933 " "	— 15.8	— 17.4	— 37.6	— 31.6	+ 3.5	— 2.8	— 2.0	— 1.4	+ 87.4
1934 " "	+ 10.8	— 0.4	+ 53.9	+ 34.5	+ 10.3	— 2.4	+ 2.7	— 0.8	— 42.0
1935 " "	+ 7.1	+ 12.5	+ 18.7	+ 16.9	+ 2.3	+ 3.0	+ 0.8	+ 2.3	— 35.6
1936 " "	0.0	+ 15.8	— 17.5	— 8.9	+ 7.2	+ 5.5	+ 1.0	+ 5.7	+ 64.4
1937 " "	+ 10.2	+ 5.9	+ 15.8	+ 12.5	+ 6.5	+ 8.3	+ 3.6	+ 7.6	— 13.4
1938 " "	+ 0.7	— 1.9	+ 13.7	+ 9.0	+ 4.2	— 3.1	+ 0.1	— 2.4	— 35.1
1939 " "	— 1.0	+ 0.4	— 1.2	— 0.8	+ 5.2	— 0.5	— 2.1	+ 0.8	+ 1.2

Megélhetési költségek indexe. A tárgyalt hó végén a megélhetési költségek indexe változatlanul az egy hó előtti 102.3-en állott, a múlt évihez képest

azonban 0.7 pontos hanyatlás jött létre. Az indexszámoknak egy év leforgása alatt bekövetkezett süllyedését az élelmezési cikkek, továbbá a fűtési és

világítási cikkek kiskereskedelmi árának hanyatlása idézte elő. Az élelmezési cikkek csoportindexe a hó végén 94·4-en állott az előző havi 94·3 és az előző évi 95·3-mal szemben. A fűtési és világítási cikkek csoportindexe 0·3-del 136·4-re esett, a tavalyinál pedig 1·7 ponttal állott alacsonyabban.

A csatolt összeállítás a megélhetési költségek indexének és a csoportindexeknek szeptember hó végi állását tünteti fel a százalékos változásokkal együtt.

	Élel- mezés	Fűtés, világítás	Ruházat	Össz. lakbér nélkül
1930 IX. hó végén	103·5	128·6	127·5	113·3
1931 " " "	99·6	138·1	116·3	108·2
1932 " " "	92·6	138·1	110·2	102·6
1933 " " "	77·3	132·3	104·4	90·1
1934 " " "	77·9	133·7	101·7	90·3
1935 " " "	85·0	134·6	102·7	95·4
1936 " " "	88·0	133·5	121·2	100·4
1937 " " "	95·8	138·1	136·7	108·9
1938 " " "	95·3	138·1	134·3	108·2
1939 " " "	94·4	136·4	134·3	107·3

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

	—	—	—	—
1930 IX. hó végén	—	—	—	—
1931 " " "	— 3·8	+ 7·4	— 8·8	— 2·8
1932 " " "	— 7·0	0·0	— 5·2	— 5·2
1933 " " "	— 16·5	— 4·2	— 5·3	— 12·2
1934 " " "	+ 0·8	+ 1·1	— 2·6	+ 0·2
1935 " " "	+ 9·1	+ 0·7	+ 0·9	+ 5·7
1936 " " "	+ 3·5	— 0·8	+ 15·3	+ 5·2
1937 " " "	+ 8·9	+ 3·4	+ 12·6	+ 8·5
1938 " " "	— 0·5	0·0	— 1·8	— 0·6
1939 " " "	— 0·9	— 1·2	0·0	— 0·8

Pénz és hitel.

A Magyar Nemzeti Bank *jegyforgalma* tovább emelkedett s a hó végén 1.087 millió P-t tett, az előző havi 1.038-cal és tavalyi 853 millióval szemben. A *váltótárcaállomány* is megduzzadt s 51 millió P-vel 627 millióra emelkedett, a múlt évihez képest pedig 59·7 millió P volt a növekedés. A Magyar Nemzeti Bank *aranytartaléka* változatlanul 124·1 millió P volt, a *devizák és valuták* állománya ellenben 3·5 millió P-vel 97·8 millióra esett és a tavalyinál is 37·2 millió P-vel állott alacsonyabban. Az *összes érckészlet* a hó végén 221·9 millió P-t tett, az előző havi 225·4 és a tavalyi 219·1 millióval szemben. A kamattételek továbbra is változatlanok.

Betétállomány. A *takarékbetétek* állománya a tárgyalt hóban 45·7 millió P-vel 647·5 millióra esett, a tavalyinál ellenben még így is 34·5 millió P-vel állott magasabban. Az idei júliusi tetőponti helyzetkez képest a betétállomány kereken 94 millió P-s csökkenést szenvedett. A *folyószámlabetéteknél* ellenben örvendetes gyarapodás mutatkozik, egy hó leforgása alatt 29·1 millió P-s növekedés jött létre, az egy év előttihez képest pedig az állomány 70·8 millió P-s növekedést ért el. A *takarékbetétek* nagyarányú hanyatlása folytán azonban az *összes betétállomány* szintén csökkent s a hó végén 1.445·8 millió P-t tett, szemben az előző havi 1.462·5 és a július hó végi 1.506 millió P-vel. Egy év leforgása

alatt azonban az összes betétállomány mégis 105·2 millió P-s növekedést ért el.

Tőzsde. A budapesti értéktőzsdén jegyzett részvények árfolyamnívója szeptember hó folyamán az augusztus havi mérsékelt arányú emelkedéssel szemben ugrásszerűen emelkedett. Egyes részvények árfolyama megtöbbszöröződött. A hivatalos *részvényindex* 24·1 ponttal 102·1 pontra emelkedett, ezzel az idei legmagasabb állását érte el. A múlt év szeptemberéhez képest azonban a részvényindex még mindig 14·6 ponttal áll alacsonyabban (— 12·5%).

A részvényindex állását szeptember hó végén, 10 évre visszatekintően, a százalékos változásokkal együtt, a csatolt összeállítás tünteti fel.

	A részvényindex 1926 = 100	Változás %-ban
1930 IX. hó végén	111·6	—
1931 " " "	1) —	1) —
1932 " " "	97·9	—
1933 " " "	78·1	— 20·2
1934 " " "	68·0	— 13·0
1935 " " "	94·0	+ 38·2
1936 " " "	138·7	+ 47·7
1937 " " "	157·2	+ 13·3
1938 " " "	116·7	— 25·8
1939 " " "	102·1	— 12·5

1) A budapesti tőzsde zárva volt.

A szeptember havi árfolyamemelkedéseknek hosszmozgalom jellegük volt, s a *tőzsdei forgalmat* is erősen megduzzasztották. Az előző havihoz képest a tőzsdei forgalom több, mint tízszeresére emelkedett. Összesen 448.912 darab részvény cserélt kezét az augusztusi 41.629-cel és a tavalyi 140.250-nel szemben. A *szállítások és átvételek* összege még nagyobb arányú növekedést ért el, mert az előző havinak közel tizenháromszorosára emelkedett s 32·1 millió P-t tett az augusztus havi 2·5 millió és a múlt évi 8·6 millió P-vel szemben. Az év első 9 hónapjában összesen 1·2 millió részvény cserélt kezét az 1938. évi 1·7 és az 1937. évi 3·5 millióval szemben. A múlt év ugyanazon időszakához képest a hanyatlás 32·5%-ot tesz. A január—szeptemberi időszakban a szállítások és átvételek összege kereken 72 millió P-re rúgott a tavalyi 109 millióval szemben (— 34·3%).

A tőzsdei forgalomra vonatkozó számsorok január—szeptember havi összegeit, a százalékos változásokkal együtt, a csatolt összeállítás tünteti fel.

Időszak	Az eladott részvények darabszáma ezrekben	Változás %-ban	Szállítások és átvételek összege millió P	Változás %-ban
1930. I—IX.	2.736	—	117·5	—
1931. I—IX.	—	—	—	—
1932. I—IX.	1) —	1) —	1) —	1) —
1933. I—IX.	615	—	33·2	—
1934. I—IX.	641	+ 4·2	23·0	— 30·7
1935. I—IX.	1.663	+ 159·0	98·0	+ 326·0
1936. I—IX.	2.380	+ 43·1	180·0	+ 83·7
1937. I—IX.	3.491	+ 46·7	259·7	+ 44·3
1938. I—IX.	1.722	— 50·7	109·2	— 58·0
1939. I—IX.	1.162	— 32·5	71·7	— 34·3

1) A budapesti tőzsde zárva volt.

Gazdasági jelzőtábla. *)

M e g n e v e z é s	Egység	1937	1938	1 9 3 8								
		átlag ¹⁾ <i>Moyennes</i> ¹⁾		április <i>Avril</i>	május <i>Mai</i>	június <i>Juin</i>	július <i>Juillet</i>	aug. <i>Août</i>	szept. <i>Sept.</i>	október <i>Octobre</i>	nov. <i>Nov.</i>	
Népmozgalom.												
1	Házasságkötés	szám	6.613	6.107	5.457	7.769	5.652	3.870	5.125	6.171	7.089	7.658
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	8·8	8·2	7·4	10·1	7·7	5·0	6·7	8·3	9·2	10·3
3	Élveszületés	"	14.818	14.728	15.433	15.046	14.296	14.980	14.901	15.272	14.455	13.360
4	Élveszületés 1000 lélekre	"	19·8	19·6	20·8	19·6	19·4	19·5	19·4	20·6	18·8	18·0
5	Halálozás	"	10.566	10.759	12.208	11.669	10.056	10.082	10.802	9.475	9.759	8.946
6	Halálozás 1000 lélekre	"	14·1	14·3	16·5	15·2	13·6	13·1	14·1	12·8	12·7	12·1
7	Egy éven aluli elhalt	"	1.999	1.972	1.849	2.058	1.737	1.983	2.559	1.986	1.942	1.444
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszületésre	"	13·4	13·3	12·0	13·7	12·1	13·3	17·2	13·0	13·4	10·8
9	Gümőkórban elhalt	"	1.082	1.033	1.398	1.341	1.143	958	865	748	797	726
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	1·45	1·38	1·89	1·75	1·55	1·25	1·13	1·01	1·04	0·98
11	Természetes szaporodás	"	4.252	3.969	3.225	3.377	4.240	4.898	4.099	5.797	4.696	4.414
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	5·7	5·3	4·3	4·4	5·8	6·4	5·3	7·8	6·1	5·9
13	Kivándorolt	"	128	134	118	146	96	110	141	188	118	137
14	Visszavándorolt	"	40	19	29	39	11	19	18	11	10	8
Munkapiac.												
15	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	—	—	1.158·0	1.170·5	1.152·7	1.160·6	1.196·5	1.196·6	1.218·4	1.225·5
Ebből:												
16	Férfi	"	—	—	769·8	776·6	761·0	773·9	806·0	793·7	810·5	814·5
17	Nő	"	—	—	388·2	393·9	391·7	386·7	390·5	402·9	407·9	411·0
Munkanélküli:												
18	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	14.279	16.703	18.476	18.767	19.191	19.134	15.534	12.889	12.664	12.953
19	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	8.030	9.861	10.164	10.299	10.915	10.834	10.140	8.175	7.677	8.043
20	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	945	1.093	1.061	1.022	1.214	1.205	1.115	946	891	990
21	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	15.224	17.796	19.537	19.789	20.405	20.339	16.649	13.835	13.555	13.943
Hatósági és ingyenes magánközvetítés:												
22	Munkahely	szám	18.106	17.380	16.836	16.638	15.378	15.174	18.645	24.571	21.799	15.969
23	Munkakereső	"	48.359	47.425	47.423	46.445	45.415	45.454	47.659	47.413	45.328	43.631
24	100 munkahelyre esett munkakereső	"	269	283	281	279	295	299	255	192	207	273
25	Munkaközvetítés	"	14.356	13.649	13.414	13.310	12.505	11.998	15.082	18.085	16.411	12.667
26	100 munkahelyre esett közvetítés	"	79·4	87·7	79·7	80·0	81·3	79·1	80·8	73·6	75·3	79·3
Felajánlott órabérek:												
27	Bádigos	Pengő	0·58	0·63	0·60	0·60	0·62	0·66	0·64	0·65	0·66	0·67
28	Asztalos	"	0·51	0·55	0·53	0·56	0·56	0·54	0·54	0·57	0·55	0·55
29	Szabó	"	0·55	0·61	0·61	0·62	0·58	0·60	0·65	0·63	0·68	0·65
30	Kőműves	"	0·63	0·71	0·65	0·65	—	0·70	0·68	0·70	0·77	0·78
31	Napszámos	"	0·35	0·42	0·36	0·34	0·36	0·38	0·39	0·45	0·46	0·41
32	Gyári munkásnő	"	0·23	0·24	0·25	0·24	0·25	0·24	0·24	0·24	0·24	0·25
33	Napszámosnő	"	0·28	0·35	0·39	0·30	0·34	0·31	0·31	0·38	0·34	0·34
Termelés.												
34	Kőszén	1.000 q	764·2	868·4	821·3	849·7	781·6	836·1	819·0	876·4	942·4	934·5
35	Barnaszén ⁴⁾	"	6.712·6	6.921·5	5.658·8	5.630·7	5.300·7	5.581·8	6.240·3	7.280·5	8.495·8	8.715·1
36	Vasérc és vassalak ⁴⁾	"	241·3	248·0	219·3	227·2	252·1	259·0	232·2	295·6	241·3	279·3
37	Finomításra való nyers vas	"	298·3	279·1	232·5	271·6	300·4	277·6	292·3	326·2	172·1	285·7
38	Szesz	1.000 hl.	38·7	27·8	24·2	20·2	6·4	3·8	12·1	0·5	18·6	53·2
39	Cukor ⁴⁾	1.000 q	92·5	93·1	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0	1·2	562·0	543·6
Budapest Szföv. Elektromos Művei												
40	Villamosáram ⁵⁾	1.000 kw. óra	28.851	30.004	27.539	27.306	25.282	26.486	27.956	29.810	33.055	35.019
41	Motorikus célra elosztott áram ²⁾	"	13.485	13.975	13.593	13.387	12.918	13.459	14.189	14.935	15.610	15.509
42	Magánvilágítási célra elosztott áram ²⁾	"	5.765	5.942	6.293	5.452	4.899	3.992	3.344	3.938	5.180	5.966
43	Egyéb célokra elosztott áram ³⁾	"	3.918	4.211	3.800	3.694	3.629	3.818	3.400	4.016	4.454	5.024
44	Elektromosáramfogyasztók	szám	—	—	268.506	266.637	266.717	266.616	267.456	268.544	269.536	271.711

*) A közölt adatsorok részletes magyarázata a Magyar Statisztikai Szemle 1932. évi 10. számának mellékletében található. (Gazdaságstatisztikai adatok 1926—32.) — ¹⁾ Az évi átlagok ideiglenes jellegűek. Az 1939 január havától a népmozgalmi adatokban a visszacsatolt felvidéki rész adatai is bennfoglaltatnak. — ²⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása nélkül. — ³⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása is bennfoglaltatik. — ⁴⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész termelésével együtt. 1938 november és december havában a visszacsatolt felvidéki bányák termelése barnaszénből 118.3 ezer q, vasérből 723.7 ezer q volt — ⁵⁾ A vásárolt árammennyiséggel együtt.

Tableau économique.*)

dec. Déc.	1939									Unités	Désignation	
	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept			
Mouvement de la population.												
6.114	7.207	9.159	5.120	6.439	9.591	5.476	4.611	6.630	6.557	nombre	Mariages	1
8·0	8·4	11·8	6·0	7·8	11·1	6·6	5·4	7·7	7·9	"	Mariages pour 1000 habitants	2
13.777	16.750	15.359	17.814	16.419	16.490	15.243	15.511	16.961	17.966	"	Nés vivants	3
17·9	19·5	19·7	20·7	19·8	19·2	18·4	18·0	19·7	21·6	"	Nés vivants pour 1000 habitants	4
10.231	15.285	13.012	13.312	12.445	10.973	10.382	10.312	10.096	9.879	"	Décès	5
13·3	17·8	16·7	15·5	15·0	12·8	12·5	12·0	11·7	11·9	"	Décès pour 1000 habitants	6
1.603	2.056	2.034	2.330	2.459	1.872	1.917	2.030	2.247	2.190	"	Décédés au-dessous d'un an	7
11·6	12·3	13·2	13·1	15·0	11·4	12·6	13·0	13·2	12·2	"	Décédés au-dessous d'un an, pour 100 enf. nés viv.	8
847	1.375	1.346	1.546	1.464	1.344	1.101	1.004	810	791	"	Décès par tuberculose	9
1·10	1·60	1·73	1·80	1·76	1·56	1·33	1·17	0·94	0·95	"	Décès par tuberculose pour 1000 habitants	10
3.546	1.465	2.347	4.502	3.974	5.517	4.861	5.199	6.865	8.087	"	Accroissement naturel	11
4·6	1·7	3·0	5·2	4·8	6·4	5·9	6·0	8·0	9·7	"	Accroissement naturel pour 1000 habitants	12
143	173	210	184	191	190	133	218	194	22	"	Émigrés	13
20	15	7	13	13	30	30	8	25	9	"	Émigrés rentrés	14
Marché du travail.												
1.151·4	1.166·6	1.189·8	1.183·5	1.232·6	1.273·5	.	.	.	.	1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc.	15
Dont:												
761·1	771·6	788·6	783·3	830·7	860·1	.	.	.	.	"	Sexe masc.	16
390·3	395·0	401·2	400·2	401·9	413·4	.	.	.	.	"	Sexe féminin.	17
Chômeurs:												
16.103	20.965	20.929	20.122	19.899	18.664	16.924	15.842	14.064	10.904	nombre	Aux syndicats soc.-démocrates de Hongrie	18
9.758	11.830	11.656	11.505	11.158	10.178	9.304	8.976	8.209	6.225	"	Aux syndicats soc.-démocrates de Budapest	19
1.041	1.087	1.090	1.146	884	807	842	827	726	732	"	Aux syndicats soc. chr. de Budapest	20
17.144	22.052	22.019	21.268	20.783	19.471	17.766	16.669	14.790	11.636	"	Chômeurs syndiqués au total	21
Bureaux de placem., offic. et privés grat.:												
14.010	13.069	13.533	16.970	18.652	19.447	19.726	19.206	21.920	.	nombre	Offres d'emploi	22
49.216	54.262	57.418	58.107	53.795	50.046	46.876	44.846	42.670	.	"	Demandes d'emploi	23
352	414	424	342	238	257	238	233	195	.	"	Demandes pour 100 offres d'emploi	24
12.078	11.031	11.182	13.714	14.579	14.810	15.355	14.935	15.608	.	"	Placements	25
86·2	84·4	82·6	80·8	78·2	76·7	77·9	77·8	71·2	.	"	Placem. pour 100 offres d'emploi	26
Salaires horaires offerts:												
0·65	0·62	0·65	0·55	0·62	0·62	0·65	0·62	0·69	0·74	pengős	Ferblantiers	27
0·57	0·56	0·48	0·51	0·53	0·56	0·57	0·59	0·61	0·61	"	Menuisiers	28
0·68	0·58	0·62	0·62	0·66	0·64	0·62	0·66	0·76	0·68	"	Tailleurs	29
0·78	0·78	.	.	0·78	0·78	0·78	0·79	0·79	0·86	"	Maçons	30
0·41	0·39	0·42	0·46	0·40	0·42	0·48	0·46	0·44	0·47	"	Journaliers	31
0·25	0·26	0·26	0·29	0·27	0·29	0·30	0·29	0·29	0·29	"	Ouvrières de fabrique	32
0·30	0·34	0·31	0·30	0·35	0·35	0·33	0·37	0·37	0·36	"	Journalières	33
Production.												
935·6	887·4	800·0	901·1	832·7	907·8	884·1	820·7	980·7	1.028·1	1.000 q	Houille	34
3.525·2	9.253·6	7.896·4	8.090·6	6.701·4	6.565·3	6.208·0	6.566·3	7.626·3	8.588·2	"	Lignite ⁴⁾	35
220·0	491·8	494·1	618·5	485·1	596·2	484·8	529·4	592·7	495·3	"	Minerai de fer et scorie de fer ⁴⁾	36
276·9	284·1	332·7	401·4	355·5	408·4	337·4	326·0	369·5	286·4	"	Fonte à affiner	37
72·3	72·6	57·9	50·7	42·1	46·1	25·2	19·5	31·3	2·2	1.000 hl	Alcool	38
109·2	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0	22	23	54·5	1.000 q	Sucre ⁴⁾	39
Usines Electr. de la V. de Budapest:												
36.215	35.563	31.160	33.415	28.809	30.543	29.540	30.112	31.122	34.128	1.000 kWh	Energie électrique ⁵⁾	40
15.316	15.099	14.892	13.716	15.350	14.157	16.538	16.920	14.502	18.290	"	Energie él. distr. comme force motrice ⁵⁾	41
7.932	8.528	8.688	7.644	6.913	5.657	4.964	4.323	1.669	5.637	"	Energie él. distr. pour l'éclairage privé ⁵⁾	42
5.257	5.191	4.612	4.970	4.089	4.474	3.414	3.728	168	3.833	"	Energie él. distribuée à d'autres fins ⁵⁾	43
73.597	273.972	274.174	274.567	274.689	273.914	273.002	273.819	274.043	273.874	nombre	Consommateurs d'énergie électrique	44

*) Pour l'explication détaillée des séries de données ci-dessous, voir le supplément du no d'oct. 1932 de cette Revue (Données de statistique économique de Hongrie, 1926-1932). — ¹⁾ Les moyennes annuelles sont provisoires. Les chiffres du mouvement de la population comprennent, à partir de janvier 1939, ceux de la zone septentrionale rétrocedée. — ²⁾ Sans les villes situées aux environs de Budapest. — ³⁾ Y compris les villes situées aux environs de Budapest. — ⁴⁾ A partir de janv. 1939, y compr. le territoire septentr. rétrocedé. En nov. et déc. 1938, on a produit sur ce territoire 118·3 mille q de lignite et 723·7 mille q de minerai de fer. — ⁵⁾ Y compr. le courant acheté.

M e g n e v e z é s	Egység	1937	1938	1 9 3 8								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	okt. Octobre	nov. Nov.	
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
45	Behozatal összesen	1,000.000 P	34·9	40·3	35·6	34·5	34·4	34·8	32·0	31·5	33·7	40·9
E b b ő l:												
46	Nyers és megmunkált fa	1.000 q	779·0	905·6	637·7	923·5	1.078·0	984·1	717·9	714·4	372·1	828·1
47	Szén	1.000 P	4.212	5.056	3.775	5.504	6.217	5.718	4.265	3.459	2.285	5.131
48	Papíros és papirosárúk	1.000 q	436·4	482·7	478·7	460·1	449·6	456·6	441·5	406·9	145·9	338·1
49	Papiros és papirosárúk	1.000 P	1.234	1.380	1.355	1.292	1.265	1.277	1.225	1.102	436	978
50	Nyers pamut	q	52.079	57.585	53.056	51.005	55.261	60.213	59.547	33.169	40.927	74.070
51	Nyers pamut	1.000 P	1.826	2.353	1.843	1.752	2.009	2.178	2.055	1.239	1.431	2.317
52	Gépek és készülékek	q	22.267	22.009	17.030	13.077	20.036	17.462	13.907	16.793	28.744	34.325
53	Gépek és készülékek	1.000 P	1.895	2.257	1.428	1.135	1.710	1.470	1.127	1.470	2.420	3.003
54	Nyers bőr	q	5.300	6.126	4.418	6.922	6.756	3.625	7.357	4.443	4.331	3.936
55	Nyers bőr	1.000 P	1.434	1.642	1.506	2.090	1.692	1.405	2.107	1.646	1.617	1.351
56	Nyers dohány	q	13.174	13.198	15.630	13.303	12.198	13.638	12.556	16.404	14.028	11.086
57	Nyers dohány	1.000 P	1.688	2.462	2.107	1.666	1.555	1.592	1.465	1.862	1.719	1.410
58	Selyem és selyemfonál	q	1.297	1.059	2.392	1.997	5.211	707	—	137	942	271
59	Selyem és selyemfonál	1.000 P	523	399	945	1.053	1.710	304	—	13	488	159
60	Ásványolaj	q	2.012	3.236	1.702	1.468	1.372	2.242	2.164	2.217	2.367	2.718
61	Ásványolaj	1.000 P	721	1.060	667	529	548	857	782	733	796	948
62	Pamutszövet	1.000 q	174·6	233·4	189·2	240·6	135·1	215·3	222·5	185·8	138·9	112·5
63	Pamutszövet	1.000 P	1.345	1.698	1.524	1.794	1.000	1.592	1.570	1.344	1.057	946
64	Kivitel összesen	1,000.000 P	43·5	49·0	41·6	39·9	36·5	38·2	46·8	56·6	44·1	40·1
E b b ő l:												
67	Szarvasmarha	drb.	4.555	8.960	7.220	6.547	5.617	5.421	3.230	2.154	2.047	1.659
68	Szarvasmarha	1.000 P	1.960	3.138	2.872	2.690	2.398	2.449	1.549	1.023	1.045	844
69	Baromfi	q	20.948	21.769	8.200	7.748	8.209	7.632	9.210	14.640	28.786	44.450
70	Baromfi	1.000 P	2.200	2.139	862	927	981	867	1.033	1.574	3.036	4.720
71	Búza	1.000 q	363·4	299·0	156·2	108·7	40·7	19·8	571·7	1.542·1	863·3	424·7
72	Búza	1.000 P	5.692	5.191	3.130	2.231	851	415	8.250	24.274	13.081	5.841
73	Liszt	1.000 q	29·3	48·6	30·1	10·3	59·8	2·7	2·9	5·4	31·7	78·5
74	Liszt	1.000 P	692	1.189	759	233	1.312	55	52	83	716	1.980
75	Villamos gépek és készülékek	q	2.230	2.549	1.724	1.826	1.395	1.715	2.099	2.295	3.236	2.264
76	Villamos gépek és készülékek	1.000 P	2.121	2.371	1.554	1.781	1.519	1.850	2.045	2.226	3.092	2.387
77	Sertés	drb.	19.075	13.774	13.623	21.419	21.252	30.896	26.270	9.978	13.304	15.923
78	Sertés	1.000 P	2.874	2.028	1.901	3.072	3.101	4.510	3.963	1.459	2.126	2.617
79	Prémibőr, kikészített	q	332	395	440	354	404	520	460	434	451	253
80	Prémibőr, kikészített	1.000 P	592	856	832	744	539	734	838	808	744	465
81	Tojás	q	11.736	9.551	24.591	26.348	17.494	6.684	1.990	3.043	951	3.055
82	Tojás	1.000 P	882	767	1.530	2.063	1.418	566	155	258	71	324
83	Toll	q	2.132	2.650	1.938	1.525	1.104	1.913	1.941	1.207	2.031	1.918
84	Toll	1.000 P	1.097	1.539	922	548	464	839	857	601	1.050	1.139
85	Friss gyümölcs	1.000 q	25·6	32·6	0·1	0·0	6·0	33·4	147·3	90·6	26·6	1·2
86	Friss gyümölcs	1.000 P	816	805	4	1	384	1.871	3.830	2.836	695	61
87	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,000.000 P	+ 8·6	+ 8·7	+ 6·0	+ 5·4	+ 2·1	+ 3·4	+ 14·8	+ 25·1	+ 10·4	— 0·8
Vasúti forgalom: ^{1) 4)}												
88	Szállított áru ^{2) 3)}	1.000 t.	1.642	1.668	1.400	1.510	1.421	1.459	1.885	2.098	2.277	1.974
89	Árutonna-kilométer ^{2) 3)}	1,000.000 km	218·8	220·1	181·6	199·5	184·0	187·2	243·2	288·6	284·6	264·3
90	Megrakott teherkocsi ²⁾	szám	113.891	108.445	95.921	101.751	98.187	104.855	129.665	145.256	158.940	135.305
91	Szállított utas ³⁾	1.000	6.702·3	6.274·1	6.397·3	6.822·9	6.523·7	6.398·8	6.891·6	7.191·6	7.462·7	7.200·5
92	Utaskilométer ^{2) 3)}	1,000.000 km	204·8	191·0	213·2	227·6	217·4	210·2	226·4	251·7	209·0	208·8

¹⁾ 50 q-n alul. — ²⁾ 500 pengőn alul. — ³⁾ Az évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ⁴⁾ Az adatok csak fizetőteljesítményekre vonatkoznak. — ⁵⁾ Az utolsó 13 hónap adatai ideiglenesek. — ⁶⁾ 1938 november havától a visszacsatolt felvidéki rész forgalmával együtt.

dec. Déc.	1 9 3 9									Unités	Désignation	
	január Janvier	február Février	március Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.			
												Commerce et transports.
												Commerce extérieur :
45·0	39·4	39·3	43·3	38·5	40·7	42·0	40·0	42·8	30·0	1,000.000 p		Importations totales 45
												Dont :
661·1	587·7	972·6	668·4	679·4	509·7	506·0	398·5	396·6	129·0	1.000 q		Bois bruts et ouvrés 46
4.031	2.986	3.856	2.921	2.970	2.978	3.310	2.431	2.579	784	1.000 p		Charbon 48
587·1	660·8	954·8	844·6	679·1	555·6	651·5	533·3	573·9	464·9	1.000 q		Papier et articles en papier 50
1.654	1.872	2.782	2.516	1.987	1.661	1.829	1.512	1.682	1.393	1.000 p		Coton brut 52
78.107	33.208	65.761	46.751	54.609	70.763	58.674	79.474	74.425	49.344	q		Machines et appareils 54
2.473	1.007	2.069	1.708	1.934	2.200	1.907	2.378	2.297	1.698	1.000 p		Peaux brutes 56
30.565	30.938	20.391	22.934	23.757	33.328	22.342	25.059	23.473	12.696	q		Tabacs bruts 58
2.757	2.767	1.618	1.920	1.938	2.738	1.944	2.093	2.046	1.121	1.000 p		Soie et fils de soie 60
8.079	3.568	4.478	4.203	5.720	4.433	4.641	4.216	4.995	5.979	q		Huile minérale 62
2.772	1.424	1.751	1.609	2.153	1.654	1.801	1.990	1.899	1.866	1.000 p		Tissus de coton 64
14.596	13.297	12.737	14.249	18.460	17.672	20.597	22.988	21.368	10.162	q		Exportations totales 66
1.614	1.477	1.441	1.623	1.968	1.997	2.430	2.600	2.236	1.128	1.000 p		Dont :
573	532	377	242	14	760	4.642	2.656	1.865	1.640	q		Bêtes à cornes 67
78	247	195	29	4	243	2.148	1.039	694	603	1.000 p		Volaille 70
2.249	2.458	2.392	3.122	2.542	2.862	2.929	3.252	3.389	3.871	q		Froment 71
771	755	785	1.050	1.046	996	1.332	1.028	1.106	1.236	1.000 p		Farine 74
161·7	92·6	216·7	227·8	129·4	215·5	180·0	206·2	199·4	104·7	1.000 q		Machines et appareils électriques 75
1.284	699	1.699	1.663	1.056	1.769	1.548	1.794	1.913	997	1.000 p		Porcs 78
623	308	487	660	643	531	546	511	538	523	q		Pelletteries apprêtées 80
326	184	304	439	409	372	378	312	385	429	1.000 p		Oeufs 81
44·5	50·1	49·6	42·8	49·0	46·8	43·5	48·1	61·1	37·8	1,000.000 p		Plumes 84
1.773	3.251	2.723	2.710	3.151	6.635	11.567	9.741	7.241	6.848	tête		Fruits frais 85
910	1.723	1.514	1.564	1.572	2.748	4.917	4.150	2.908	2.827	1.000 p		Excédent des imp. (—) ou des exp. (+) 82
62.142	21.888	17.159	12.284	8.062	5.553	6.375	5.573	8.063	8.047	q		Trafic des chemins de fer^{2) 4)}
5.990	2.497	1.952	1.370	859	656	767	780	1.129	1.235	1.000 p		Marchandises transportées ^{2), 3)} 88
141·1	372·4	770·1	461·8	644·9	643·7	437·3	527·5	1.590·9	1.255·8	1.000 q		Tonnes kilom. ^{2), 3)} 89
1.745	5.087	12.405	6.531	6.729	6.245	4.416	573·8	22.231	11.497	1.000 p		Wagons chargés ²⁾ 90
66·8	18·2	22·6	40·4	82·2	63·6	46·7	8·0	3·2	32·2	1.000 q		Voyageurs transportés ²⁾ 91
1.665	439	574	1.042	2.066	1.562	1.114	65	35·0	350	1.000 p		Voyageurs kilomètres ^{2), 3)} 92
3.439	1.367	1.268	931	1.614	1.019	1.799	1.278	1.927	1.539	q		
3.048	1.852	1.746	3.566	2.088	1.260	1.788	1.532	2.370	1.876	1.000 p		
31.452	46.099	27.096	28.305	39.759	41.695	31.461	32.780	24.172	21.821	tête		
5.315	7.659	4.547	4.760	6.708	7.042	5.309	5.544	4.082	3.688	1.000 p		
212	132	146	273	366	330	393	445	459	149	q		
531	252	382	709	913	572	672	727	815	152	1.000 p		
3.745	1.430	18.425	24.091	27.662	14.186	5.208	2.976	606	997	q		
240	116	1.840	1.744	2.740	1.437	548	255	54	122	1.000 p		
3.489	4.072	2.906	3.753	2.471	3.489	3.624	2.289	2.737	2.076	q		
2.022	2.013	1.153	1.431	1.245	1.712	1.595	899	1.527	1.180	1.000 p		
0·8	0·6	0·7	0·2	0·1	0·4	29·1	146·1	234·4	78·8	1.000 q		
82	73	104	20	11	18	1.266	5.236	4.772	1.288	1.000 p		
0·5	+ 10·7	+ 10·3	— 0·5	+ 10·5	+ 6·1	+ 1·5	+ 8·1	+ 18·3	+ 7·8	1,000.000 p		
1.594	1.606	1.524	1.599	1.591	1.747	1.731	1.883	2.331	2.478	1.000 t.		
222.9	224.0	210.4	217.5	235.4	261.9	230.1	232.4	316.9	334.4	1,000.000 km		
111.996	109.237	101.543	112.346	113.447	124.519	127.811	138.753	165.829	179.233	nombre		
7.255.4	6.799.6	6.738.9	6.856.0	8.016.5	8.132.3	8.213.5	8.086.9	8.350.0	8.740.2	1.000		
210.4	183.6	182.0	185.1	276.4	280.4	254.9	251.0	294.1	288.0	1,000.000 km		

¹⁾ Au-dessous de 50 q. — ²⁾ Au-dessous de 500 pengós. — ³⁾ Les moyennes annuelles sont provisoires. — ⁴⁾ A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocedé.

dec. Déc.	1 9 3 9									Unités	Désignation	
	január Janvier	február Février	március Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.			
69—	69—	69—	69—	69—	69—	69—	70—	71·50	73—	1 m ³ , en pengós	Bois de construct., charpenté	145
2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	1 kg, en pengós	Lin, de 1er, 2e et 3e ordre	146
1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	"	Chanvre	147
28·50	28·50	28—	28—	28—	28—	28—	28—	28—	28—	1 q, en pengós	Papiers p. rotatives	148
3·80	3·80	3·75	3·75	3·60	3·40	3·40	3·35	3·35	3·35	"	Bois à brûler	149
Monnaie et crédit.												
Banque Nationale de Hongrie :												
863·4	831·1	816·3	888·5	895·6	868·0	884·9	879·4	1.038·3	1.087·0	1.000.000 p	Circulation des billets de banque	150
511·4	470·7	466·8	505·6	512·3	458·6	438·4	417·9	576·4	627·0	"	Effets escomptés et avances	151
Encaisse métallique :												
124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	1.000.000 p	Or	152
96·5	94·0	88·0	87·4	102·2	94·9	93·6	93·5	101·3	97·8	"	Devises et monnaies	153
220·6	218·1	212·1	211·4	226·3	219·0	217·6	217·5	225·4	221·9	"	Total	154
25·0	26·5	26·4	25·1	25·1	25·4	25·3	25·3	24·1	.	%	Proportion de la couverture	155
4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	"	Taux d'escompte	156
—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	4·5—6·5	"	Taux d'effets de comm. de prem. ordre	157
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	"	Taux de dépôts à préavis de 3 mois	158
2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	2—2	"	Taux de dépôts à vue	159
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
121·8	124·8	131·4	132·0	131·9	134·9	135·7	140·0	136·4	123·4	1.000.000 p	Caisse d'épargne postale	160
563·7	567·0	576·0	554·8	558·8	571·5	590·5	601·4	556·8	524·1	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F. ³⁾	161
685·5	691·8	707·4	686·8	690·7	706·4	726·2	741·4	693·2	647·5	"	Total ³⁾	162
Dépôts en compte courant :												
83·6	76·9	78·1	83·8	78·8	82·1	86·9	77·8	86·8	94·3	1.000.000 p	Caisse d'épargne postale	163
664·1	647·0	633·6	621·1	630·9	639·6	654·4	686·8	682·5	704·1	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F. ³⁾	164
747·7	723·9	711·7	704·9	709·7	721·7	741·3	764·6	769·3	798·4	"	Total ³⁾	165
Ensemble des dépôts :												
205·4	201·7	209·5	215·9	210·7	217·0	222·6	217·8	223·1	217·6	1.000.000 p	Caisse d'épargne postale	166
227·8	1.214·0	1.209·5	1.175·8	1.189·7	1.211·2	1.244·9	1.288·2	1.239·4	1.228·2	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F. ³⁾	167
433·2	1.415·7	1.419·0	1.391·7	1.400·4	1.428·2	1.467·5	1.506·0	1.462·5	1.445·8	"	Total ³⁾	168
117·9	117·1	117·5	116·0	115·7	117·2	123·1	124·7	.	110·1	"	Dép. dans les 33 princ. établ. de c. de prov.	169
Bourse :												
82·8	91·0	94·7	84·3	88·3	84·5	76·7	75·6	78·0	102·1	1926 = 100	Indice des actions ⁴⁾	170
25.717	198.782	113.350	88.495	62.112	57.617	87.198	63.531	41.629	448.912	nombre	Actions vendues	171
12·6	9·2	6·0	5·9	4·6	3·5	4·3	3·6	2·5	32·1	1.000.000 p	Montant des livraisons et des récept.	172
Sécurité du crédit :												
1	4	1	4	3	4	2	—	2	2	nombre	Faillites ⁵⁾	173
82	111	69	88	74	54	54	40	20	35	"	Concordats privés et judiciaires ⁶⁾	174
83	115	70	92	77	58	56	40	22	37	"	Nouvelles insolvabilités en Hongrie	175
26	32	22	31	18	17	12	9	4	6	"	Dont :	
1.786	1.798	1.788	2.911	1.612	2.393	2.367	617	178	1.263	1.000 p	Nouv. insolvabilités à Budapest	176
3.007	2.984	2.829	3.743	2.827	2.563	3.485	1.054	333	1.721	"	Concord. privés et judiciaires { actifs	177
861	614	1.116	693	663	2.322	1.412	90	32	213	"	en Hongrie { passifs	178
1.482	1.075	1.709	1.201	1.268	2.445	1.830	182	64	410	"	Concord. privés et judiciaires { actifs	179
3.560	3.204	2.665	3.553	3.290	2.890	2.772	2.467	2.626	3.134	nombre	à Budapest { passifs	180
1.446	1.614	1.235	1.780	1.721	1.457	1.018	1.174	1.250	1.400	1.000 p	} Lettres de change protest. en Hongrie	181
1.557	1.470	1.270	1.581	1.424	1.307	1.118	938	1.020	1.192	nombre	} Lettres de change protest. à Budapest	182
702	875	689	1.014	946	803	518	576	602	617	1.000 p	} Lettres de change protest. à Budapest	183
222	247	215	227	245	236	233	229	211	199	1.000 reconn.	Mouv. des monts-de-piété :	
4.501	4.847	4.266	4.639	4.713	4.743	4.938	4.657	4.367	4.289	1.000 p	} Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	185
263	252	232	245	234	244	220	225	240	265	1.000 reconn.	} Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	186
5.334	5.435	4.771	4.888	4.416	4.738	4.576	4.353	4.756	5.517	1.000 p	} Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	187
1.275	1.271	1.254	1.236	1.246	1.238	1.252	1.256	1.227	1.161	1.000 reconn.	} Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	189
25.786	25.199	24.694	24.445	24.712	24.747	25.109	25.414	25.025	23.797	1.000 p	} Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	190
5.069	9.817	6.905	7.259	6.029	6.790	6.037	6.322	6.002	6.168	reconnais.	Ventes par contr. aux m.-de-p. de Bpest	191

¹⁾ Depuis juin 1938, sans le stock de monnaies division. — ²⁾ Depuis juin 1938, moyenne mensuelle. — ³⁾ A partir de mai 1936, série relative aux dépôts placés dans les établissements budapestois, membres de l'Institut Central des Sociétés Financières. — ⁴⁾ Seulement d'après les cours de 18 actions cotées à ce moment. — ⁵⁾ Cas n'ayant pas été précédés d'autres procédures. — ⁶⁾ Y compr. le territoire septentr. rétrocedé.

Hitelbiztonság. Az augusztus havi mélypont után, a hitelbiztonsági viszonyok némileg megromlottak. Ennek folyományaképpen az új fizetéseképtelenségek száma ismét emelkedni kezdett. Szeptemberben 37 új fizetéseképtelenségi eset fordult elő, 15-tel több, mint a megelőző hónapban (+ 62·8%). A kimutatott új fizetéseképtelenségekből csak két csőd-eset volt, 35 tehát a magán- és kényszeregyességekre esett. Az egy év előttihez képest a fizetéseképtelenségek száma 35·1%-os hanyatlást mutatott (— 20). A magán- és kényszeregyességek passzívái szintén erősen megduzzadtak, s 1·4 millió P-vel 1·7 millió P-re emelkedtek (416·8%). A múlt évihez képest több, mint 1·1%, volt a növekedés. Az év első 9 hónapjában összesen 567 fizetéseképtelenségi eset fordult elő, 125-tel (— 18·1%) kevesebb, mint a múlt év ugyanazon időszakában. A magán- és kényszeregyességek passzívái, mely 21·5 millió P-t tett, 2·8 millió P-vel, (— 11·5%) maradt el az 1938. év január—szeptemberi időszakának eredményétől. A hitelviszonyokban jelentkező zavaró körülmények folytán a váltóóvások száma és azok összege is emelkedett. Összesen 3.134 váltó került óvatolásra 508-cal több, mint az előző hónapban (+ 19·3%), de 798-cal kevesebb, mint egy évvel ezelőtt (— 20·3%). Az óvatolt váltók összege 150 ezer P-vel 1·4 millióra nőtt (+ 12%), a múlt évinél ellenben 69 ezer P-vel (— 4·7%), állott alacsonyabban. Az óvatolt váltók száma az év első 9 hónapjában 26.601-re rúgott, 1.790-nel volt kevesebb, mint 1938-ban (— 6·3%). A 12·6 millió P-t kitevő váltóóvási összeg ellenben árnyalatilag (+ 2·4%) magasabb volt a tavalyinál.

A hitelbiztonsági viszonyokra vonatkozó pontos számsorok alakulását az év első 9 hónapjában, a

százalékos változásokkal együtt a csatolt összeállítások tüntetik fel.

Időszak	Fizetés- képtelenségek száma	Magán- és kényszeregyességek	
		aktívája millió	passzívája pengőben
1930. I—IX.	1.893	60·4	97·6
1931. I—IX.	1.979	60·6	94·7
1932. I—IX.	1.203	51·1	74·0
1933. I—IX.	403	22·1	27·9
1934. I—IX.	426	14·8	17·9
1935. I—IX.	559	8·6	14·0
1936. I—IX.	526	8·0	13·7
1937. I—IX.	504	9·8	15·4
1938. I—IX.	692	15·1	24·3
1939. I—IX.	567	14·9	21·5

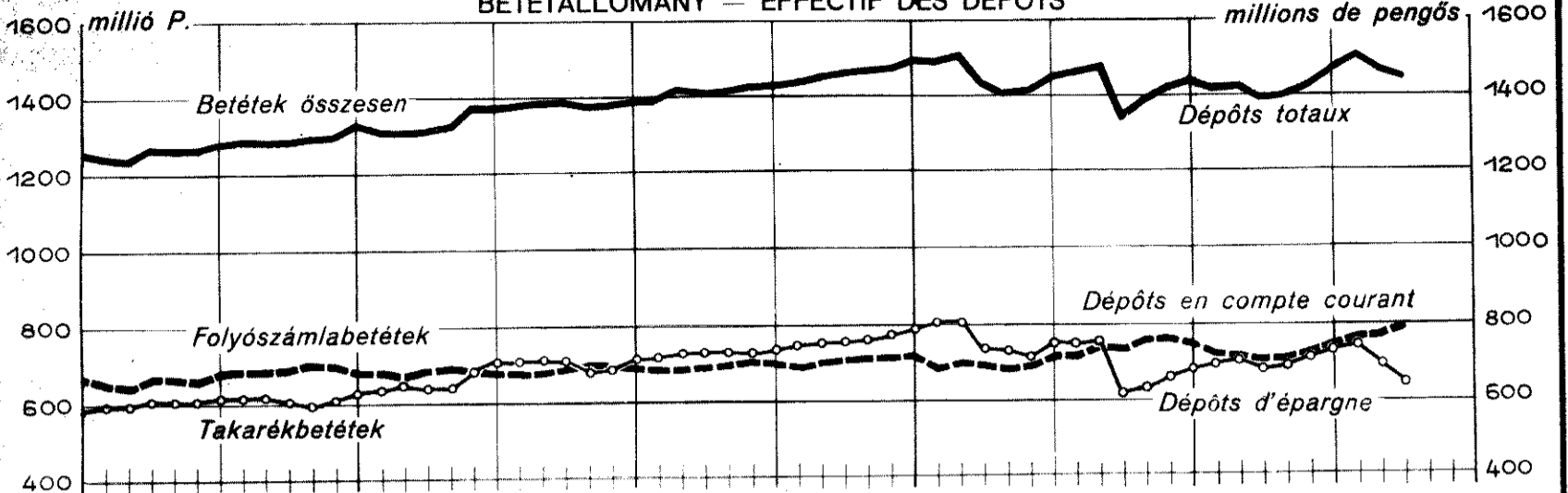
V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1930. I—IX.	—	—	—
1931. I—IX.	+ 4·5	+ 0·3	— 3·0
1932. I—IX.	— 39·3	— 15·7	— 21·8
1933. I—IX.	— 66·5	— 56·9	— 62·3
1934. I—IX.	+ 5·7	— 33·2	— 36·4
1935. I—IX.	+ 31·2	— 41·3	— 20·5
1936. I—IX.	— 5·9	— 6·9	— 2·1
1937. I—IX.	— 4·2	+ 22·5	+ 12·4
1938. I—IX.	+ 37·3	+ 54·1	+ 55·8
1939. I—IX.	— 18·1	— 1·3	— 11·5

Időszak	Váltóóvások száma	Változás %-ban	Váltóóvások	
			összege 1.000 P-ben	Változás %-ban
1930. I—IX.	118.076	—	77.593	—
1931. I—IX.	125.656	+ 6·4	87.872	+ 12·2
1932. I—IX.	86.690	— 31·0	58.370	— 33·6
1933. I—IX.	45.425	— 47·6	30.135	— 48·4
1934. I—IX.	30.620	— 32·6	17.860	— 40·7
1935. I—IX.	26.315	— 14·1	14.232	— 20·3
1936. I—IX.	26.357	+ 0·2	13.483	— 5·3
1937. I—IX.	25.191	— 4·4	12.551	— 6·9
1938. I—IX.	28.391	+ 12·7	12.353	— 1·6
1939. I—IX.	26.601	— 6·3	12.649	+ 2·4

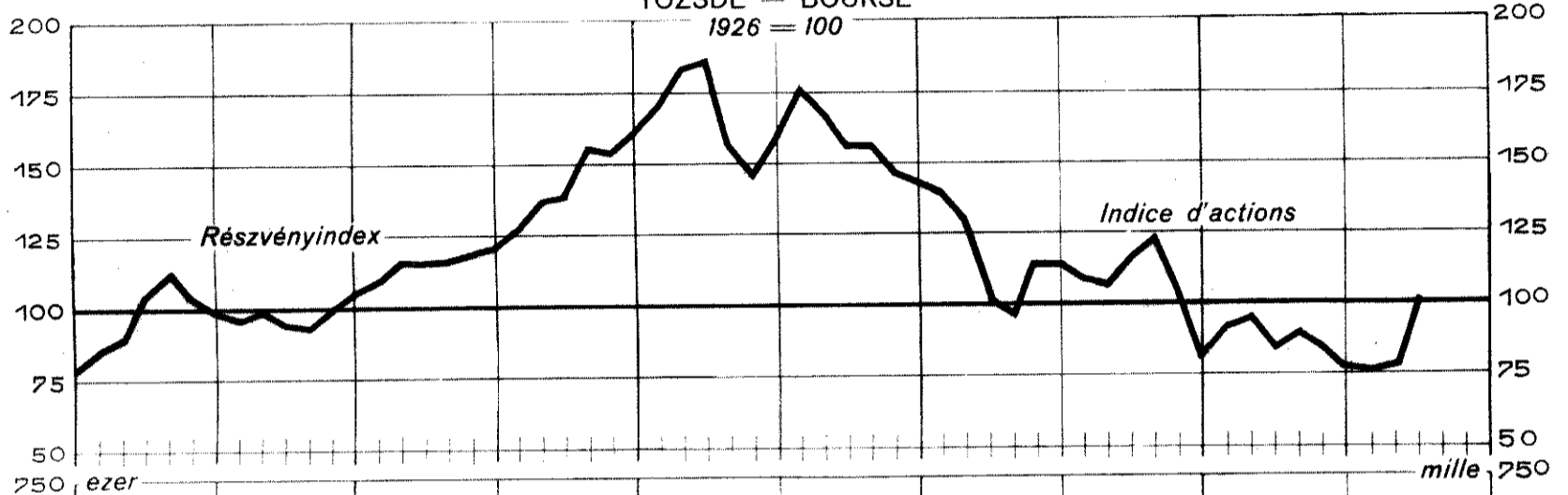
RAJZOK A GAZDASÁGI JELZÓTÁBLÁHOZ — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE

BETÉTÁLLOMÁNY — EFFECTIF DES DÉPÔTS

TŐZSDE — BOURSE

1926 = 100

HITELBIZTONSÁG — SÉCURITÉ DE CRÉDIT

